

36866, VII, 2, 9
E

Blahodružica J.

Učne slike

k

ljudskošolskim berilom.

Izdaja „Slovenska Šolska Matica“.

PRVI DEL:

Učne slike k berilom v Začetnici
in v Abecednikih.

UREDILA

H. SCHREINER in V. BEŽEK.

V LJUBLJANI 1902.

NATISNILI J. BLASNIKA NASLEDNIKI.

Učne slike

k

ljudskošolskim berilom.

Izdaja „Slovenska Šolska Matica“.

V LJUBLJANI 1902.

Natisnili J. Blasnika nasledniki.

Učne slike

k

ljudskošolskim berilom.

PRVI DEL:

**Učne slike k berilom v Začetnici in v
Abecednikih.**

Uredila

H. SCHREINER in V. BEŽEK.

V LJUBLJANI 1902.

Natisnili J. Blasnika nasledniki.

Predgovor.

Zle-tem snopičem je pričela »Šolska Matica« izdajati obširno delo, ki je odlično praktiškega pomena. Doprvašeno bode obsegalo učne slike k berilom vseh čitank, ki se rabijo na raznih stopnjah ljudskošolskega pouka.

Nazori o vrednosti takšnih slik so različni. Ni majhno število pedagogov, ki ne pripisujejo pismenim učnim slikam nikakršne veljave, češ, da edino korist ima od njih morda pisatelj sam, ki jih je sestavil, uvažujoč svoje dejanske razmere; potemtakem imajo takšne slike vrednost samo za pisatelja samega in za njegove razmere. Za vsakega drugega učitelja, imajočega posla z drugimi učenci ter delujočega v drugih krajevnih razmerah itd. — je treba zopet drugačnega učnega postopanja, drugih učnih slik, kajti vsak učitelj mora postopati po svoje; samo tista metoda je kaj vredna, samo tista je živa in oživljajoča, ki izvira iz učiteljeve individualnosti. In ta individualna metoda oživlja učence le tedaj, ako se ozira na vse posebne dejanske razmere.

Mi se nikakor ne drznemo prerekati temu po pedagoški vedi trdno utemeljenemu mnenju; tudi mi gojimo živo prepričanje, da le individualna metoda kaj velja. Osebna mora biti metoda takisto z ozirom na učitelja kakor tudi z ozirom na učence; to je neovržna resnica. Toda navzlic tej resnici vendar le priznavamo čitanju in proučevanju dobrih učnih slik mnogo vrednosti ter sodimo, da je celo proučevanje takih učnih slik koristno, ki niso po vsem vzorne in katerim se da v tem ali onem pogledu kaj ugovarjati;

tudi iz napak drugih učiteljev se misleč učitelj lahko kaj nauči. Mi celo menimo, da je proučevanje učnih slik vsakemu, tudi najboljšemu učitelju neizogibno potrebno, sicer sčasoma odreveni in njegova metoda okameni v šablono; saj poleg opazovanja samega sebe in poleg hospitovanja pri tovariših, ki se pa ne da tako često izvesti, kakor bi bilo želeti, je proučevanje učnih slik edino sredstvo, ki pospešuje napredek metodiške umetnosti.

Tako seveda si ne [mislimo vrednosti učnih slik, da bi si kdo katero izmed njih, pa si bodi še tako vzorna, kar tako, kakor je napisana, v glavo vtepel in jo potem učencem od besede do besede govoril ali pa jo celo iz knjige čital; temuč učne slike naj rabijo kot pomoček učitelju, kadar se pripravlja za razpravljanje beril. V njih najde izvestno marsikaj, kar mu bode ugajalo; to naj porabi; kar se mu bode zdelo preveč, to naj izpusti. Učne slike bodo sploh tako osnovane, da bodo nudile snovi raje preveč nego premalo. Izpuščati je lažje nego dostavljati. Navzlic vsej obilnosti bode menda moral učitelj tu in tam vendar še kaj dodati. Ako se ti posreči, kako boljšo učno pot ubrati, tem bolje! Tako ostaneš samostalen in tvoja metoda bode bolj individuvalna. Da ti pa bode knjiga v premnogih slučajih koristila, o tem se kmalu prepričaš. Mi celo trdimo, da se učitelj v navadnih razmerah brez dobrega pomočka niti dosledno in vestno ne more pripraviti na obravnavo beril in sicer iz dveh vzrokov: 1. Ker mu nedostaje vseh potrebnih pomožnih knjig. Kdor se je kdaj vestno pripravil na berilno učno uro, nam rad prizna, da včasih v najbolj preprostem berilu naleti na kako stvarno ali jezikovno težkočo, kateri ni kos in katere ne more rešiti s sredstvi, ki so njemu na razpolaganje; kje dobi knjigo, da se pouči v takih kočljivih slučajih? S kratka, prečesto pride vesten učitelj v zadrego in literarna sredstva, ki so mu na razpolaganje, ga puste na cedilu. Kaj pa tedaj? — Učne slike ti povedo vse, kar rabiš pri razpravljanju berilnih sestavkov.

2. Pa tudi onemu učitelju, ki ima veliko knjižnico na razpolaganje, čestokrat nedostaje časa, da bi iztikal po različnih knjigah. — Iz navedenih vzrokov se pač smemo nadejati, da naše slike vsakemu slovenskemu učitelju dobro dojdejo.

V prvem delu naših Učnih slik najdeš slike k berilom v Začetnici in Abecednikih. Pri izbiranju beril smo se najbolj ozirali na knjigi, ki rabita na slovenskih šolah te stopnje. Te knjigi sta: 1. Začetnica za slovenske ljudske šole. Sestavila Janez Koprivnik in Gabrijel Majcen. Popravljen izdaja s podobami. Na Dunaju. V ces. kr. zalogi šolskih knjig 1901; 2. Abecednik za slovenske ljudske šole. Sestavila A. Razinger in A. Žumer. Deveti predelani tisk. V Ljubljani. Tiskala in založila Kleinmayr in Bamberg 1896.*

Ker bi bila knjiga preveč narasla, nismo sprejeli vanjo vseh beril, ki se nahajajo v omenjenih čitankah. Načeloma smo izpustili vsako berilo, ki podaje samo snov, spadajočo v nazorni nauk. Po našem mnenju takšna berila ne sodijo v čitanke (začetnice ali abecednike); dotična snov se razpravljaj v nazornem nauku, v katerem podamo posebno knjigo, brž ko nam razmere to dopuste. Pač pa smo za to stopnjo obdelali večjo število beril, nego jih nameravamo za naslednje stopnje, in to iz umevnih vzrokov. Obdelana pa so malo ne vsa berila etiške in estetiške vsebine, ki se nahajajo v gori omenjenih abecednikih in začetnici.

Naposled še dve, tri besede o izvršitvi naših učnih slik! V obče so se sestavile po tem-le načrtu:

Učna slika kakega berila obsegaj vse to, kar je treba vedeti učitelju, da dovede učence, kolikor je to sploh možno, do prisvojitve vseh zakladov, ki jih hrani dotično berilo.

V obče so naše učne slike izdelane po formalnih stopnjah. Tukaj ni mesto, da bi razvili teorijo o formalnih stopnjah, to storimo o drugi priliki; za sedaj samo nekaj opazk.

* Praprotnikov Abecednik menda sploh nikjer več ne rabi, za to ni kazalo, da bi se bili tudi nanj ozirali.

Dispozicija naših slik je ta-le:

Opombe: V le-teh povemo, kolikor nam bode možno: *a)* Ime pisateljevo; je-li spis celoten ali odlomek, odkod je vzet; je-li izvirnik, prevod ali predelek itd. *b)* Kdaj bi se berilo najbolje dalo uporabiti. *c)* V katero svrho kaže berilo najbolj izkoristiti, kaj naj se torej pri njega razpravi najbolj poudarja (n. pr. glavni smoter: Vzbujanje ljubezni do narave ali vnemanje prirodnih čuvstev, usmiljenja do živali itd.). *d)* Učila, ki bi utegnila uspešno rabiti.

I. Priprava in napoved učnega smotra. Ta točka se lahko izvede na različne načine. Včasih je treba, da se pokaže in razjasni kaka slika. Ako se čitanje družī z nazornim naukom ali — na višji stopnji — z realnim poukom, oskrbi često ta pouk pripravo; v tem slučaju je treba samo pred čitanjem berila na kratko oživiti tiste predstave, ki so potrebne za razumenje berila. Pri berilih, ki naj vplivajo na srce in naj zbujaajo čuvstva, je pač glavna naloga učiteljeva, da ustvari v duši učencev tisto duševno razpoložitev, ki jih naredi dovzetne za dotična čuvstva. Kratek primeren ogovor največkrat dovede do tega smotra. Sploh pa bodi priprava, kolikor je mogoče, kratka.

Napovedanje smotra bodi lahko umevno; ne sme biti presplošno, ampak konkretno in mora toliko namigniti o novi tvarini, da zbudi pozornost in zanimanje zanjo, ne da bi popolnoma razodelo končnega zvršetka.

II. Podajanje snovi. Le-to se vrši pri čitanju navadno po naslednjih točkah: *a)* Učitelj enkrat prečita berilo izrazito in primerno počasi.

b) Čitanje po odstavkih (kiticah). Po prečitanju vsakega odstavka se raztolmačijo besede, rekla in stvarne razmere, ki bi utegnile biti učencem nerazumne. Posamezne besede pojasni učitelj s soznačnicami, če je možno, tudi z dialektičskimi izrazi, s tem, da izvede nove besede iz kake sorodne, znane besede, da pokaže neznani predmet ali da

ga nariše itd. Rekla se najlaže razjasnijo iz njih prvotnega, navadno stvarno-nazornega pomena.

c) Večkratno čitanje (vaja v čitanju).

III. **Uglabljanje ali druženje.** Sem spadajo te-le vaje:

a) **Kraj in čas dejanja.** Po podatkih in migljajih, ki jih podaja berilo, slikajo učenci pozorišče dejanja kot vkupno sliko.

b) **Označevanje oseb ali posebljenih stvari.** Iz govorjenja in kretanja delujočih oseb se sestavijo njih lastnosti in njih dejanja v vkupno značilno sliko.

c) **Lepote in posebnosti oblike.** Le-te se javljajo v nasprotjih, podobah in prilikah, slikovitih izrazih, personifikacijah, zlogomerju, ritmu, stikih itd.

č) **Snovanje in razvrstitev misli.** Učenci iščejo pod učiteljevim vodstvom glavne misli ali vsebino posameznih odstavkov ali kitic in sestavijo na tak način razporedbo spisa.

IV. **Povzetek ali jedro.** Iz tretje stopnje vzklije tako rekoč sam ob sebi povzetek ali jedro, t. j. glavna misel celega berila. Treba ji je najti primerne oblike ter jo izraziti s kratkim jedrnatim stavkom. Čestokrat se najde kak pregovor, kak rek, ki si ga učenci zapomnijo kot pametnico, ki bode njih trajen dobiček za poznejše življenje. Včasih izraža kak kremenit stavek v berilu samem njega glavno misel.

V. **Vaja in uporaba.** Le-ta je mnogotera.

a) **Za srce in razum.** Učenec poišči slučaje iz svojega življenja in delovanja ali pa iz javnega življenja ali iz svetovne zgodovine itd. in jih razsodi s pomočjo novega nauka ali pa mu jih učitelj predloži v razsodbo.

b) **Druženje z znanimi predstavami in mislimi; primerjanje:** »Ali smo že kaj sličnega čitali ali pa morebiti kaj nasprotnega?« — »Ali vam je že znan sličen pregovor ali rek?«

c) Govorne in spisne vaje. Učenci ponove vsebino berila: 1. po vprašanjih; 2. po razporedbi, ki so jo preje sami sestavili; 3. celo samostalno (na višji stopnji!) Izvrše se popisi, primerjanje, označijo se osebe, predela se berilo; izvajajo se slovniške, pravopisne, besedotvorne vaje; nove besede se porabijo v stavkih itd.

č) Cela berila, zlasti pesmi klasiške vrednosti se uče na pamet.

Ni treba poudarjati, da nismo hoteli podati s to razporedbo okvira, v katerega bi se morala vsaka slika stlačiti; to bi bil neupravičen in vprav škodljiv formalizem. Naravno je, da se je morala tudi v naših slikah včasih ta, včasih ona točka, včasih tudi več točk umakniti; vse se ne dado nikdar izvesti. Zato pa je bilo tu in tam mogoče, kako točko bolj na široko razpresti. V tem pogledu je imel vsak pisatelj popolno prostost. Naša želja je ta, da dobe naši učitelji zbirko dobrih učnih slik, ki jim bodo pomočnice in svetovalke pri pripravljanju na prevažni berilni pouk.

V Bledu, meseca avgusta 1902.

H. Schreiner.

1. Petelinov klic.

(K. M. 53. — R. Ž. 59.)

Opombe. Predno se obravnava ta pesmica, naj že otroci dobro poznajo petelina iz nazornega pouka ter naj vedo, da zgodaj kikirika.

Glavni smoter: Spoznanje, kako važna je rana ura in kako neprecenljiva je mladost.

Učilo: Leutemannova slika petelina.

I. Otroci, kaj vidimo na tej sliki? — Popiši mi petelina! (Učitelj pomaga, če je treba, z vprašanji.) — Kaj pa veš o petelinovem glasu. (Petelin kikirika.) — Kdaj pa začne zjutraj prepevati? (Zgodaj, ko se začne daniti.)

Petelin budi ljudi in jih kliče na delo. Koga n. pr. in in h čemu? (Hlapca, da gre polagat živini, deklo, da zakuri itd.) — Danes pa bodete slišali, kaj uči petelin s svojim klicem vas otroke! Poslušajte!

II. a) Učitelj pesem izrazito enkrat prečita ali pa jo pove — kar je še boljše — na pamet.

b) Otroci jočitajo po kiticah.

Prva kitica. Pojasnitev besed. Kako petelin kliče? — Kdo še kliče? — Pokliči součenca! — Kako si klical? — Kako kliče petelin? — Kako se glasi njegov klic? — Brž = brzo = naglo = hitro. — Dosti = mnogo. — Čvrsti = krepki = zdravi. — Poležati (dober izraz) = ležati čez čas.

Stvarne razmere: Kdaj vstaja priden otrok. (Zgodaj.) — Kaj stori najprej? (Umije se.) — Kaj potem? (Moli.) — K čemu pa moli? (Da se zahvali Bogu, ki ga je varoval čez noč ter ga prosi pomoči za tisti dan.)

Ali je tudi priden, kdor dolgo spi? (Ne.) — Res, ni mnogo ali pa prav nič vreden.

Druga kitica. K čemu vstanejo oče zgodaj? K čemu mati? (Da delajo.) — K čemu pa naj vstane učenec? (Da se uči.) — Da, zjutraj se je treba učiti, ker se takrat človek najlaže uči! Zakaj neki? (Ker si je po noči izpočil.) — K čemu pa se učite v šoli. Ali bodete to, česar se učite, kdaj potrebovali? (Da.) — Seveda! To, kar se sedaj učite, vam bo pozneje pomagalo, da bodete laže in bolje živeli. Kdor pa nič ne zna, temu se lahko prigodi, da nima kaj jesti, da mora glad trpeti!

Tretja kitica. Kdaj pa naj hodi človek v šolo? (Dokler je še mlad.) — V mladosti se človek najlaže uči; zato je mladost čas učenja. Vi ste se n. pr. kmalu naučili pisati, a staremu človeku bi prizadelo to učenje mnogo, mnogo več truda. Star človek tudi ne pomni tako dobro kakor mlad (ni tako čvrstega duha.) Tudi rokodelci in obrtniki itd. se morajo učiti v mladosti. — Zakaj se je treba v mladosti učiti. (Kratka ponovitev!)

Kaj pa se lahko zgodi učencu, ki predolgo spi? (Da šolo zamudi.) — Ali imajo učitelji take učence radi? (Ne.) — Zakaj pa ne? (Ker sami pouk zamujajo in torej manj znajo, vrhu tega pa še druge učence motijo.) — Ali hočete biti vi taki učenci? (Ne, ne!)

III. a) Kdo pa je že slišal petelina govoriti? (Ne zna govoriti.) — Ali vas torej petelin res uči? (Ne.) — Toda petelin vam s svojim petjem zjutraj naznanja, da je dan, ter vas tako opomni vaših dolžnosti. Česa se torej morate spomniti, kadar slišite zjutraj petelinov glas? — Zato je tukaj povedano, da vas vse to petelin uči.

b) Pregleda se slika v Začetnici. — Kam pa skoči rad petelin, predno zapoje? (Na kak višji kraj: na voz, na plot, na gnojno gomilo, na zid.) — V naši knjigi imamo sliko, na kateri je petelin. Kje pa sedi? (Na lesi.) — Kaj pa dela? (Ravno poje.) — Kako veš to? (Kljun ima odprto!) — Kaj pa še vidimo na sliki? (Dvorišče, hlev, kozolec, voz.) — Ali se vidi tudi hiša za stanovanje? (Ne.) — Gotovo pa je v bližini! Petelin torej poje in kliče, a do sedaj še ni nikogar

zdramil. Zakaj trdim to? (Ker ni nobenega človeka videti.)
— No, pa menda kmalu koga zdrami!*

IV. Povej mi še enkrat, kaj nas uči (česa nas opominja) petelin! — Zakaj se je dobro zjutraj učiti? — Kdo izmed vas je že slišal, kako pravijo o zgodnjem času ali o ranem času, o rani uri? (Rana ura — zlata ura.) — Zlata = dragocena. Zakaj pa se moramo v mladosti učiti? — Česar se Janezek ne uči, ne bo Janez nikdar znal.** Kaj pomeni to? (Česar se mlad človek ne uči, ne bo star znal.) — In k čemu se sploh učimo? — Česar se človek v mladosti uči, to ga v starosti živi.

Ponovi stavek o rani uri! — O Janezku! — O učenju v mladosti!

V. a) Učenci se uče pesmice na pamet.

b) Napišejo (oziroma prepíšejo) zgornje tri pogovore.

c) Zapojejo pesmico. Glej Majcnove »Šolske pesmi«, prvo stopnjo, str. 9.

L. Černej (v Grižah).

2. Petelinov klic.***

(K. M. 53. — R. Ž. 59.)

Opombe. Pesmica je prosto predelana po nemškem izvorniku (Hört, hört, es kräht der munt're Hahn); preložil jo je Peter Gros. V Začetnici in Abecedniku so ponatisnjene le tri kitice; četrta, izpuščena, se glasi:

Kikiriki!
Skrbno tud' na vest pazite,
Greha nikdar ne storite,
Le kdor prav živi,
Prost je vseh skrbi.
Kikiriki!

* Točka b se lahko tudi kot priprava porabi.

** Pri besedi Janezek pokažem z roko nizko, pri besedi Janez pa visoko.

*** Da se vidi razlika, smo sprejeli to sliko še v drugi izvršitvi.
Uredništvo.

V Abecedniku je četrta vrsta druge kitice in v Začetnici vsa pesem (Funtek!) prenarajena. — Popolno je natisnjena v Brezovnikovih „Zvončkih“ iz l. 1887. na str. 135.

To pesmico kaže razpravljati za obravnavo domačih živali v nazornem nauku. Prilika za razpravljanje se nudi tudi tedaj, kadar leni učenci prepozno prihajajo v šolo.

Glavni smoter: Učencem naj se zbudi zavest, da se morajo redno učiti in redno zgodaj vstajati.

Učilo: Leutemannova podoba petelina in kokoši.

I. Ponovi, kar smo se o petelinu učili! (Ponove naj učenci zlasti naslednja vprašanja.) — Poglejte petelinu na kljun! — Kaj dela ta petelin? — Kako poje petelin? — Petelin poje na vse zgodaj, ko vi še sladko spite. Kliče kokoši in opominja gospodarja in posle, naj vstanejo in gredo na delo. Z glasnim kikirikanjem tudi vas opominja, da vstanite in se pridno učite. — V Abecedniku imamo pesmico, ki nam pove, kako petelin zjutraj vse na delo kliče. Povem vam jo; poslušajte jo lepo! Potem jo tudi sami preberete!

II. Učitelj pove pesmico na pamet, potem jo otroci dvakrat ali trikrat prečitajo. Potem se pojasnijo manj znane besede, rekla itd.

Kako kliče petelin zjutraj? — Koga kliče, naj brž vstane? Kako še lahko rečeš mesto »brž«? — (Hitro — urno.) — Kaj potem storite, ko vstanete? (Umijemo se,) — In potem? (Molimo.) — Kakšen je tisti, ki dolgo spi? — Kdaj nas kliče petelin? — Česa nas opominja s svojim kikirikanjem? — Petelin hodi zgodaj spat, a tudi zgodaj vstaja. V tem ga moramo posnemati, spominjajoč se pregovora: »Zgodaj v posteljo — zgodaj iz postelje.«

Posnetek prve kitice. Petelin zgodaj vstaja. Opominja nas, naj tudi mi zgodaj vstanemo. — Sledi takoj učenje na pamet.

Kako poje petelin? — Koga kliče, naj zgodaj vstane? — Pridi na oder, A! Misli si, da si ti tisti petelin. Kako porečeš svojim součencem, kdaj naj vstanejo? — Ponovi

B! — *C!* — *Vsi!* — Ukaži jim dalje, *A*, kaj naj store! — Ponovi *E!* — *F!* — *Vsi!* — Kdo ni nič vreden? — Ponovi *G!* — *H!* — *I!* — *Vsi!* — Ponovi prvo kitico *A!* — *O!* *P!* — *Vsi!*

Kaj vzame priden otrok v roke potem, ko odmoli, se umije in obleče? — Kaj stori potem? — Kako naj se uči? — Kako še lahko rečeš mesto »marno«? (Pridno.)* — Kdo dobi dosti kruha? — Glejte, otroci, ko po šoli pridete domov, takoj prosite matere, naj vam da kruha. Ako ste se pridno učili, vam ureže mati rada večji kos. Kdor se pa vedno pridno uči, bode tudi v poznejših letih lahko dosti kruha služil. Kdor je priden, se mnogo nauči; potem lahko dobi kako dobro službo in dobro plačo, s katero si kupi kruha in vse drugo, česar mu je treba. Marsikateri ubožni deček pride s kmetov v mesto v šolo, in ker se pridno uči, mu dobri ljudje radi pomagajo; priskrbe mu vsakdanjo hrano in ubožni učenec se tako preživi. Ko pa pride konec leta, je vesel, da se je kaj naučil. Že mnog tak ubožen deček je postal pozneje imeniten gospod; to pa samo zategadelj, ker je zgodaj vstajal in se pridno učil. Zato pravi že pregovor, da je »rana (zgodnja) ura — zlata ura«, in drug rek veli: »Kdor zgodaj vstaja, temu kruha ostaja«.

V knjigi čitate: »Kdor se mlad uči, kruha dost' dobi.« Ali se stari ljudje ne morejo učiti? (Tudi, a ne tako lahko kakor mladi.) — Glejte, vi se pesmice lahko v prav kratkem času na pamet naučite; stari ljudje bi se je morali dolgo časa učiti. — V besedi »dost'« manjka končni glasnik *i*; kako se torej glasi popolna besede? (Dosti.) — Mesto končnega *i* vidite vejico; kaj torej ta pomeni? (Tu je *i* izpuščen.)

Posnetek druge kitice: Dokler smo mladi, se moramo pridno učiti. S tem, česar se naučimo, si bomo v starih letih kruh služili. — Sledi priučitev druge kitice; potem se obe skupaj ponovita na pamet.

* Glej Wolfov-Pleteršnikov slovar, I. 551.

Ali hodite radi v šolo? — Kdaj hodite radi v šolo? — Kakšni ste sedaj? (Mladi in čvrsti.) — Kako še lahko rečeš mesto »čvrsti«? (Močni — krepki.) — Kdo zamudi večkrat šolo? (Kdor rad poleži.) — Kdo rad poleži? (Len otrok.) — Takega otroka ljudje ne marajo; pravijo, da je len, zaspan. V šoli pa takih učencev celo nikdo ne mara. Slišali ste že, da se tak učenec, ki prepozno prihaja v šolo, največkrat izgovarja, češ, da ura doma ne gre prav. Toda to je navadno samo prazen izgovor, s katerim tak lenuh prikriva svojo lenobo. Pridnim otrokom petelin ne kliče dolgo časa: »Kikiriki!« Brž vstanejo, ko se zbude. Le lenuhi se ne morejo iz postelje dvigniti. Zato je res: kdor rad poleži — šolo zamudi.

Posnetek tretje kitice. Otroci naj obiskujejo radi šolo. Dokler so mladi, se lahko uče. Kdor rad poleži, šolo zamudi. — Po ponovitvi prve in druge kitice — posamič in v zboru — sledi takisto priučitev tretje kitice in naposled ponovitev cele pesmice.

III. Petelin ima navado, da zgodaj vstaja. Tudi drugi ptički žvrgole zgodaj. — Zjutraj je človek čvrst na duhu in telesu in se lahko uči.

Lepote in posebne oblike: Zadnji dve vrstici vsake kitice podajata trajen nauk: Ta, ki dolgo spi, pač nič vreden ni. — Kdor se mlad uči, kruha dost' dobi. — Kdor rad poleži, šolo zamudi.

Je z i k o v n o: Brž (= naglo, urno, hitro). — Ustanite (zaradi zlogomerja mesto vstanite). — Marno (= pridno). Dost' (= dosti). — Čvrst (= močan, krepak). — Poležati (= črez čas ležati).

Snovanje in razvrstitev misli: Kdo vstaja zgodaj? — Česa nas opominja petelin? — Kdaj se moramo pridno učiti? — Kaj si prislužimo s pridnim učenjem? — Kam naj otroci radi hodijo? — Kdo zamudi šolo?

IV. Otroci naj zgodaj vstajajo in naj se pridno uče. Kdor se mlad uči, služi kruh za stara leta; kdor pa rad poleži, šolo zamudi.

V. a) Pregovori in reki: 1. Rana ura zlata ura. 2. Zgodaj v posteljo, zgodaj iz ostelje. 3. Kdor zgodaj vstaja, temu kruha ostaja. 4. Lenuh Bogu dan krade. 5. Lenega čaka strgan rokav, pal'ca beraška, prazen bokal.

b) Mehaniško čitanje.

c) Učenje na pamet (ako se ni sproti izvršilo) ali ponovitev cele pesmice.

d) Združevanje z znanimi predstavami: Povest o dveh lenih hlapcih, ki sta petelina zadavila (glej II. berilo in slovn. oddelek »Spisje!«) ali o lenih deklah (Šmid-Tomšič: »Sto malih pripovedk«, str. 39).

e) Govorne in spisne vaje: Učenci ponove vsebino pesmi po vprašanjih ali povedo pesem na pamet, posamič in v zboru. Dalje lahko popišejo na kratko petelina ali zapišejo, kaj dela (poje, brska, stopa, leta, budi, naznanja dan, se bojuje).

f) Učenci pesmico pojo. Napev je v Nedvedovem »Slavčku« (II. 2) in Majcnovih »Šolskih pesmih« (I. 9, uglasbil F. Ludwig).
Fr. Marolt (v Ljubljani).

3. Prvič v šolo.

(K. M. 57.)

Opombe. Ta pesmica je vzeta iz prvega dela Stritarjeve knjige »Pod lipo«. Prav dobro sodi v Začetnico. Uporabiti se da, kadar so otroci za to dovolj godni, recimo, koncem prvega leta. Za obravnavo je zlasti važno, da učitelj otrokom oživi spomin prvega šolskega dne ali prve poti v šolo.

Glavni smoter: Najvažnejša pravila, kako se je vesti v šoli, se poiščejo iz materinih besed.

I. Otroci, sedaj ste se šoli že popolnoma privadili. In vendar je še ne obiskujete dolgo! Pomislite malo, kako je bilo tisti dan, ko ste se prvokrat ravnali v šolo! — Takrat

si še niste znali sami tako pomagati kakor sedaj; kdo vas je pa pripravil? (Mati.) — Mati so vas umili, počesali in lepo oblekli. Kaj so pa še storili, predno ste šli v šolo? (Prekrižali so me.) — In kaj so rekli? (Da moram priden biti, da moram lepo paziti, gospoda učitelja slušati itd.) — Da, skrbna mati so vas nekoliko že doma naučili, kako se morate vesti v šoli. Sedaj pa bodete slišali tudi lepo pesmico, kako je neka mati svojega sinka učila, ko je šel prvič v šolo. Poslušajte!

II. a) Učitelj pove pesem na pamet ali jo pa počasi in izrazito čita.

b) Učenci čitajo najprej naslov, potem posamezne kitice. Po vsaki kitici ali pa po vsakem odstavku sledi razjasnjevanje.

Prvič = prvokrat. — Sinku. Zakaj ne «sinu»? (Ker je bil še majhen. — Sinek = majhen sin.)

Učenci čitajo prvo kitico.

Kdo je tako govoril? (Mati.) — Kako veš to? (Ker je zgoraj povedano: Mati sinku.)

»Pojdi sedaj . . . !« je rekla mati. Kaj je pa prej delala? (Pripravljala ga je: oblačila itd.) — ». . . pa priden bodi, da se boš naučil kaj!« Čemu pa hodite v šolo? (Da se učimo.) — Kateri učenec pa se kaj nauči? (Tisti, ki je priden.) — Pri vsakem delu je treba pridnosti, pri učenju pa še posebno.

»Sveti Duh te, sinek, vodi,

On razum ti pravi daj!«

Kdo pa je sveti Duh? (Tretja božja oseba.) — Kdaj imenujemo vse tri božje osebe? (Kadar se prekrižamo.) — Kdaj imenujemo torej sv. Duha? — Glejte, tudi vaša mati ga je imenovala, ko vas je prekrižala. — Kakor ste se v verstvu učili, nam sv. Duh razsvetljuje razum, da tako živimo, da nas ima Bog rad. Sv. Duh nas torej vodi (= nam kaže pravo pot.) Sv. Duh nam pa tudi pomaga, da se laže učimo. Zato je pa prav dobro in potrebno, da ga kličemo na pomoč. To so storile vaše matere na kratko s tem, da so vas pre-

križale; a ta mati je klicala še posebno sv. Duha na pomoč svojemu sinku.

»Na odkazano ti mesto
Sedi, pa na klop roke!«

Kje je tvoje mesto? — Kako pa veš to? (Vi ste mi je odkazali.) — Ker je tukaj mnogo mest ali sedežev, sem vsakemu svoje mesto odkazal ali vsakemu svoj prostor določil. Kako torej lahko rečemo namesto »odkazano ti mesto«? (Na mesto, ki ti je določeno.)

»Ne šepeti, pazi zvesto,
Kaj učitelj govore!«

To vam je že pač znano! Kaj se pravi »šepetati«? (Tiho govoriti.) — Poslušajte dobro, vam bom tiho govoril. Pazite, kateri glas bodete najbolj slišali! — »V šoli ne sme biti najmanjšega šuma, tako da se sliši celo mišja stopinja!« — Kateri glas ste najbolj slišali? (Ššš...) — Vidite, ker se pri tihem govorjenju »š« najbolj sliši, se pravi namesto tiho govoriti tudi šepetati. (Šepetanje = tiho govorjenje.) — Pazi zvesto. (Natančno in vedno, brez prenehanja.)

»Kar oni vele ti, stori!«

Koga je mislila mati rekoč »oni«? (Gospoda učitelja.) — Veleti = zapovedati. Namesto teh besed bi bila mati lahko rekla: »Slušaj gospoda učitelja«. — »Vprašan, (= kadar boš kaj vprašan) gledaj jim v obraz!« Komu? — Kdo je že bil danes kaj vprašan? — Kdo pa še ne? — Obraz. Pokaži svoj obraz!

»In pa moško odgovori!«

(Kakor mož; ne boječe, temuč srčno in glasno.) — Kdo pa sme v šoli govoriti? (Kdor je vprašan.)

S temi besedami je mati učila svojega sinka. Kaj pa je potem rekla? (*Zdaj pa pojdi; zadnji čas!*) — Kam naj gre sinek? — K čemu je zadnji čas? (Za v šolo, da je ne zamudi.)

c/ Ponovno čitanje. Nekatero posebnosti glede naglasa (naučil, sédi, oní, stóri), glede ločil itd. naj poiščejo

učenci sami in le tedaj, ako jih ne morejo sami najti, naj jih pove in takisto tudi popravi učitelj.

III. a)* Otroci, sedaj pa si oglejmo sliko, ki jo imate k tej pesmi v Začetnici. Kaj pa zagledamo najprej na njej? (Mater in sinka.) — Kje sta? (Na cesti.) — Kaj dela mati? (Kleči na eni nogi in drži sinka z levico okrog ramen.) — Kaj pa deček? (V levici drži tablico in knjigo.) — Kaj vidimo na desni strani? (Hišo.) — Kdo je pač v tej hiši doma? (Ta mati in deček.) — Kam pa sta obrnjena mati in deček, k nam ali od nas? (Od nas.) — Kaj vidimo zadaj? (Cerkev.) — In kaj je pač tista hiša pred cerkvijo? (Šola.) — Mati in sinek sta torej obrnjena proti šoli. Deček gleda naravnost tjakaj, ko ga mati uči. Ta deček je blizu šole doma. Izmed vas pa ste nekateri prav daleč doma, da vas je moral prvi dan oče ali mati do šole spremiti. Kateri pa?

b) Lastnosti matere.

Kakšna je bila mati, ker je svojega sinka lepo za šolo pripravila? (Skrbna.) — Klicala je sv. Duha na pomoč. (Bila je pobožna.) — Odkod je neki vedela, kako se je treba v šoli vesti? (Spominjala se je, kako je bilo tedaj, ko je še sama v šolo hodila.) — Seveda, v dobrem spominu ji je bila šola, kajti tudi ona je bila nekdanj pridna učenka in je rada v šolo hodila. Gotovo bo tudi njen sinek priden učenec!

IV. Glejte, mati je ukazovala sinku prav tako, kakor jaz vam ukazujem. Kdo mi zna torej povedati, kako se vedi priden učenec v šoli? (Učenci odgovarjajo a) posamič, b) skupno. Glej V.)

V. a) Primerjanje te pesmice s pesmico »Petelinov klic«. — Kaj smo se v oni pesmici učili? (Da priden učenec zgodaj vstaja, se pridno uči in rad v šolo hodi.) — Iz te pesmice pa se učimo, kako se je treba v šoli vesti.

b) Prepis ali narekovanje sledečega sestavka.

* Točko III. a bi kazalo porabiti za pripravo (I.). Uredništvo.

Priden učenec v šoli.

Priden učenec sedi v šoli lepo na odkazanem mestu. Roke ima na klopi. Ne šepeče; zvesto pazi. Svoje učitelje lepo sluša. Na vprašanja odgovarja srčno in glasno ter gleda učitelju v obraz. Šole ne zamudi nikoli.

c) Pesmice se nauče učenci na pamet.

č) Proučena pesmica se lahko porabi pri slovnici za nauk o ločilih.

L. Černej.

4. Na poti v šolo.

(K. M. 59.)

Opombe. To berilce je prosto poslovenjeno po Scherrovih povesti »Sei versöhnlich«, ki se nahaja tudi v Prvi nemški vadnici. Ima blag namen: oživljati med učenci pravo prijateljstvo ter jih učiti, kako naj občujejo med seboj ter odpuščajo drug drugemu, kadar slučajno kateri katerega razžali. — Ker je tisti »ej!«, ki ga zakliče Mihec, ko najde pri součencu več napak (»Ej, Jožek, dosti imaš napak!«) vsekakor precej brezobziren in žaljiv, bi želel, da ga ne bi bilo v našem berilu, naj si je tudi v izvorniku (Ei!). Mnogo rahleje bi se glasilo n. pr.: »Jožek, nekoliko napak imaš!«

Primeren povod k razpravljanju tega berila utegne ponuditi razpor med dvema učencema.

I. Danes bomo čitali povestico, kako sta se vedla dva dečka, ki sta šla skupaj v šolo.

II. a) Učitelj prečita berilo.

b) Učencičitajo enkrat celo berilo, potem gačitajopo odstavkih.

Tolmačenje: Kaj nam pove napis? (Kje se je povest godila.)

Prvi odstavek. Kam sta šla Mihec in Jožek? — Kaj je storil Jožek? — Kaj pa je storil Mihec? (Pogledal je nalogo in rekel, da je dosti [= mnogo] napak.) — Ali je imel Mihec prav, da je Jožku hotel pokazati napake? (Prav.) — Hotel mu jih je pokazati; k čemu? (Da bi jih Jožek po-

pravil.) — Kaj pa, ako bi bil Mihec zamolčal napake, ki jih je bil opazil? (Ne bi bil odkritosrčen tovariš, ker ne bi bil privoščil Jožku, da bi imel tudi dobro nalogo.) — Ali bi bilo prav, ako bi se bil Mihec Jožku posmehoval zaradi pogreškov ter ga zaničeval? (Ne, bil bi škodoželjen.) — Je-li torej Mihec prav ravnal? (Prav.)

Drugi odstavek. Kaj pa je storil Jožek? — Iztrgati = s silo in jezno vzeti. — Biti = tepsti. — Ali je bilo to ravnanje tudi lepo? (Ne.) — Grdo je bilo in surovo! — Kaj pa bi bil najbrž storil kak drug učenec na Mihčevem mestu? (Jožku vrnil udarce.) — Ali bi bilo to prav? (Ne!) — Kaj je storil Mihec? (Rekel je, da bo gospodu učitelju povedal.) — Kaj pa je odgovoril Jožek?

Tretji odstavek. Kaj sta storila dečka potem? — Kako lahko rečeš namesto: približata se šoli? (Prideta blizu šole.) — Kaj je storil Jožek, ko sta bila z Mihcem že blizu šole? (Prišel ga je za roko in ga prosil, naj ga ne bi zatožil.) — Kaj pa je obljubil? (Da nikdar več kaj takega ne stori.) — Ali je Jožek tudi sedaj slabo ravnal? (Ne, sedaj je ravnal prav.)

Četrty odstavek. Zakaj je prosil Jožek Mihca odpuščenja? (Ker se je bal kazni.) — Tu v knjigi pa tudi čitamo, da je bil žalosten; zakaj neki? (Žal mu je bilo, da je tako ravnal.) — Glejte, Jožek je potem na poti do šole mislil na to, kar je bil storil, in je spoznal, da ni prav ravnal. Ne le iz strahu pred kaznijo v šoli, temuč tudi, ker je spoznal, da ni bil prav storil, je hotel popraviti svojo krivico (napako) ter je prosil tovariša odpuščanja. To je bilo prav!

Kaj pa je nato storil Mihec? (Odpustil mu je.) — Seveda! O Mihcu, ki je bil itak dober, skoro ne bi mogli drugače misliti, nego da je tovarišu odpustil.

c) Vaja v čitanju.

III. a) Kraj in čas dejanja.

Kateri dan v tednu se je neki zgodilo, kar smo čitali? Le pomislite: otroci so imeli domačo nalogo! (Bilo je v

ponedeljek ali pa v petek.) — Recimo, da je bilo v ponedeljek. Kateri dnevni čas pa je bil, ker sta šla učenca v šolo ter sta gledala nalogo? (Zjutraj.) — Mislimo si sedaj Mihca in Jožka, kako korakata po cesti. Sedaj sta se ravno ustavila. Opazujte Jožka! Kaj dela? (Iz torbe je izvlekel tablico ter jo moli Mihcu.) — Kaj pa Mihec? (Nekaj časa gleda, potem z glavo odkimuje ter pravi, da ni prav.) — In sedaj — sedaj? (Jožek iztrga Mihcu nalogo, ga suva in bije.) — Kakor petelinček! Mihec pa dvigne samo prst ter mu zagrozi, da ga v šoli zatoži.

Sedaj gresta dečka zopet dalje. Kateri pa je spredaj? (Mihec.) — Jožek bi se bil pač še rad pretepal, a Mihec je šel dalje in Jožek za njim. Ali se kaj pogovarjata? (Nič.)

Sedaj sta že blizu šole. Kaj se zgodi? (Jožek prime Mihca za roko in ga prosi odpuščanja. Mihec mu poda desnico, v znamenje, da mu je odpustil. — In sedaj gresta zopet naprej. Že sta izginila v šolsko poslopje!

b) Premišljajmo sedaj, kakšna sta bila ta dečka!

Kakšen učenec je bil pač Mihec, ker je takoj našel pogreške? (Priden, dober učenec.) — Povedal je takoj tovarišu pogreške. (Bil je postrežljiv.) — Hotel je, da bi jih tovariš popravil. Privoščil mu je, da bi imel tudi on dobro nalogo. Kakšen torej ni bil? (Ni bil zavidljiv.) — Zaradi pogreškov tovariša ni zasmehoval ali dražil. (Ni bil prevzet in škodoželjen.) — Ko ga je Jožek suval in bil, ga ni nazaj bil in suval. (Bil je miren in potrpežljiv.) — In naposled je odpustil Jožku ter se z njim spravil. (Bil je dobrosrčen in spravljen.)

Ponovimo, kakšen je bil Mihec!

Jožek pa gotovo ni bil priden in dober učenec, ker je napravil mnogo pogreškov; lahkomišen je bil. Nadalje je bil jezljiv in surov. Toda imel je vsaj to dobro lastnost, da je spoznal svojo pregreho ter jo je izkušal popraviti.

Pripomnja. Te vaje so za prvo in za drugo šolsko leto gotovo še zelo težavne, toda jako važne. Učitelj naj se pač potruđi, da izvabi iz učencev, kolikor se da.

Najdene lastnosti naj bi se sproti zapisale na šolsko tablo. Tako bi nastala sledeča slika:

Mihec:	Jožek:
priden, dober učenec;	niti priden niti dober učenec;
odkritosrčen;	lahkomiselni;
nič zavirljiv;	jezrljiv;
nič prevzeteni in škodoželjen;	surovi;
miren in potrpežrljiv;	vendar je spoznal svojo pre-
dobrosrčen in spravljliv.	greho ter jo je izkušal popravitl.

c) Razvrstitev misli. Učenci poiščejo z učiteljevo pomočjo glavne misli posameznih odstavkov.

1. Jožek pokaže Mihcu nalogo. Mihec ga opomni na pogrške.

2. Jožek se razjezi, iztrga Mihcu nalogo ter ga suva in tepe. Mihec mu zapreti, da ga zatoži in Jožek odgovori. (Prizor na cesti.)

3. Jožek prosi odpuščanja. Mihec odpusti. (Prizor pred šolo.)

IV. a) Iz te povesti se lahko marsikaj učimo. Otroci, kateri učenec pa vam bolj ugaja, Mihec ali Jožek? — Da, Mihec se je ravnal po božjih besedah: »Ljubi svojega bližnjega, kakor sam sebe!« On ni povračal hudega z hudim; spravljliv je bil ter je odpustil. Tudi Bog nas tega uči: »Odpuščajte, da bode tudi vam odpuščeno!« In vsak dan prosimo Boga: »Odpusti nam naše dolge, kakor mi odpuščamo svojim dolžnikom!«

Česa pa nas uči Jožek? (Da ne smemo dobrega s hudim povračati. — Bodimo hvaležni! — Ne bodimo jezrljivi!) — V jezi človek mnogokrat kaj stori, kar mu nakloni kazen ali kako drugo škodo in česar se pozneje sam sramuje. Ako pa kdo kaj zagreši, naj to spozna in izkuša popravitl.

V. a) Učenci naj si torej drug drugemu pomagajo; naj si n. pr. naloge pregledajo, ako učitelj dovoli. Ako je kateri kako šolsko uro zamudil, naj mu součenci pokažejo, česa so se v tisti uri v šoli učili. Izposojajo naj si v sili šolske potrebščine, peresa, svinčnike, papir itd. (Učenci naj sami iščejo prikladnih primerov!)

Kako si lahko izkažete med seboj hvaležnost? (S tem, da se zahvalimo, da izkušamo izkazano dobroto povrniti itd.).

Kaj boš storil, ako te kdo užali? — Ako te tovariš udari? — Ni sicer prav, ako učenec za vsako malenkost toži, a včasih je res treba, da se obrne do učitelja, ne pa da bi si sam iskal pravice s pretepanjem. — Kaj boš storil, ako ti koga užališ?

b) Učenci ponove vsebino berila. Učitelj pomaga s vprašanji ali pa s posameznimi besedami.

c) Učenci čitajo ali pa tudi izpišejo besede, ki jih je govoril 1. Mihec, 2. Jožek. (Predvaje za rabo narekovanja v doslovnem govoru.)

L. Černej.

5. Molitev pred poukom.

(K. M. 59. — R. Ž. 49.)

Opombe: Ta molitvica se glasi v Razingerjevem - Žumerjevem Abecedniku in z neznatno izpremembo v Praprotnikovem Abecedniku ter tudi v stari Miklošičevi Začetnici tako-le:

O Bog, ki slabim rad pomagaš,
Ozri se milostno na nas!
Daj nam, da pridno se učimo
In tebi služimo ves čas!

V Koprivnikovi - Majcnovi Začetnici pa je po A. Funtku predelana tako:

Pred poukom v šoli zbrani,
Prosimo te, Bog, srčno:
Pridne, dobre nas ohrani,
Da dospemo kdaj v nebo!

Meni bolj ugaja prva molitvica, na katero se tudi bolj ozira nastopna učna sličica.

I. Kaj stori priden otrok zjutraj, ko se je umil? (Moli.)* — Kdaj pa še molimo? (Opoldne in zvečer, pred jedjo in po jedi.) — Tudi v šoli molimo. Kdaj pa? — K čemu pa molimo pred poukom? (Da bi se lahko in pridno učili.)** — Katero molitev molimo pred poukom? (Očenaš.) — Da, navadno se moli očenaš (= Gospodova molitev), a lahko bi molili tudi kako drugo molitev. V naši knjigi je lepa taka molitvica. Prečitam vam jo.

II. a) Učitelj prečita berilo. b) Učenci je enkrat prečitajo.

Komu rad pomaga Bog? (Slabim.) — Kdo pa je slab? (Otroci.) — Pa tudi veliki (= odrasli) ljudje smo slabi brez Boga, brez božje pomoči. — Kako še lahko rečeš namesto »ozri se na nas«? (Poglej na nas!) — Kako naj se ozre Bog na nas? (Milostno.) — Lahko bi tudi rekli »z milostjo«. Ako pride k nam ubožec in mu damo kruha ali kaj drugega, mu izkažemo milost, smo mu milostni. To, kar mu damo, je miloščina. Ali si je berač kruh zaslužil? (Ne!) — Ravno tako nam tudi Bog izkazuje nezasluzene dobrote nam je milosten. Treba ga je pa milosti prositi. Če se lahko in pridno učimo, je to velika dobrota in prav je, da prosimo pred poukom Boga: »Ozri se milostno na nas!«

Kako bi pa še lahko rekli namesto: »Daj nam« (Pomagaj nam.) — Kako se je treba učiti? (Pridno.) — Le kdor se pridno uči, se mnogo nauči. Toda ne morete biti sami pridni, ako vam Bog pridnosti ne podeli. Glejte, z božjo pomočjo ste veliko laže vedno (= ves čas) pridni, Bog vam pomaga, da v šoli lepo pazite, pridno pišete, računate itd. ter se tako mnogo več naučite.

Česa pa še prosimo v tej molitvici Boga? — Berite zadnjo vrsto! (»In tebi služimo ves čas!«) — Kaj pomeni Bogu služiti? (Ravnati se po njegovih zapovedih, ne grešiti.) — Glejte, s tem, da v šoli lepo pazite in se pridno učite,

* Ako se je preje obravnavala pesmica: »Petelinov klic«, učitelj opomni nanjo.

** Glej berilo: »Prvič v šolo!«

že tudi služite Bogu, ki vas sam uči, da je treba starše in učitelje lepo slušati. — K čemu pa je treba Bogu služiti? (Da pridemo [= dospemo] kdaj v nebesa.) — Tudi za to je treba božje pomoči, božje milosti. V verstvu ste se že o tem učili! (Šesta temeljna resnica!)

III. in IV. Kaj moramo storiti pred poukom? (Moliti.) — K čemu? (Da bi nam Bog pomagal, da bi se lahko in pridno učili.) — Česa pa moramo še vsekdar Boga prositi? (Da nam pomaga tako živeti, da bomo zveličani.) — Povej torej skupno, česa prosimo Boga v tej molitvici! — Kdo se še spominja, kako smo pričeli šolo? (Pri sv. maši smo bili.) — Tudi takrat smo vsi skupaj Boga prosili, da bi nam pomagal celo šolsko leto.

V. a) Pa ne le pred poukom, temuč pred vsakim delom se je treba spomniti Boga. K čemu? (Da nam da svojo pomoč, svoj blagoslov.) — Kako pa rečejo navadno ljudje, predno se lotijo kakega novega dela? («V božjem imenu!») — To je prav lepa navada. Ako izrečemo te besede pobožno in s premislekom — da se zmislimo res na Boga — veljajo pri Bogu toliko kakor molitev; kajti Bog nikakor ne zahteva, da bi morali pred vsakim delom moliti, ako za molitev ni časa; zadovoljen je, ako se ga dostojno (pobožno) spomnimo. In to pač lahko storimo. Poslušajte, povem vam lep pregovor, ki nam pove to, česar smo se doslej učili!

Z Bogom začni vsako delo,
Da bo dober tek imelo!

(Tek imelo = se posrečilo.)

b) Primerjanje s pesmico »Petelinov klic« in »Prvič v šolo«, ako sta se prej razpravljali; toda lahko se primerjanje tudi opusti.

c) Molitvice se uče učenci na pamet.

L. Černež.

6. Molitev po pouku.

(K. M. 60. — R. Ž. 50.)

Opombe. V Koprivnikovi-Majcnovi Začetnici se glasi ta molitvica, predelana od A. Funtka, tako-le:

Ukov lepih smo prejeli
Danes v šoli mnogo spet.
Bog daj, da po njih živeli
Zvesto bi še poznih let!

V Razingerjevem-Žumerjevem Abecedniku in z malo izpremembo tudi v stari Začetnici, pa se glasi:

Pomagaj Bog, da vse nauke
Zvesto si v srcu hranimo,
Da vedno se po njih ravnamo
In večno srečni bodemo.

Ako se je že razpravljala »Molitev pred poukom« (»Pred poukom«), je tukaj razpravljanje lahko prav kratko. Poudariti pa moram, da naj ne sledi prvi molitvi takoj druga. V Začetnici sta sestavitelja uvrstila med obe molitvici drugo berilce in to je prav.

Glavni smoter: Po naukih, ki se dajejo v šoli, je treba živeti!

I. Ko smo se učili molitvice »Pred poukom«, smo rekli, da se je treba pred vsakim delom spomniti Boga. Kdo še ve, kako veli tisti pregovor?

Toda dober kristjan dela ne začenja samo z molitvijo ali z mislijo na Boga, ampak ga tudi tako konča! Zakaj pa se je treba spomniti Boga tudi po dovršenem delu? — Tudi mi molimo vsekdar po pouku; katero molitvico? — Danes se bomo pa učili še druge molitvice, ki jo bomo tudi lahko molili po pouku.

II. a) Učitelj prečita molitev ali jo pove na pamet.

b) Čitajo jo učenci.

Zakaj to pesem lahko imenujemo molitev? (Ker se z njo obračamo do Boga ter se z njim pogovarjamo.

Ukov = naukov. Uki so vse to, česar vas učitelji uče. — Prejeli = dobili. S čim ste uke ali nauke prejeli ali dobili? (S posluhom.) — Kako bi še torej lahko rekli? (Slišali.) — Mnogo naukov = več naukov. — Spet ste jih sprejeli. (Ker jih vsaki dan slišimo.) — K čemu pa se učite teh naukov? Ali zato, da bi jih pozabili? (Da bi si jih zapomnili.) — Da jih v srcu hranimo — da si jih zapomnimo.

Ali je pa že dovolj, da si nauke zapomnimo? (Ne, temuč treba se je po njih ravnati, po njih živeti, t. j. tako živeti, kakor nas uče. — Še poznih let = tudi kadar bodete že veliki, odrastli, sploh: vse svoje življenje. Ako se bodete po teh naukih ravnali, lahko trdno upate, da bodete vedno srečni, v življenju in po smrti.)

Zakaj pa prosimo zopet Boga, da bi nam pomagal po teh naukih živeti? (Ker nam je to z božjo pomočjo mnogo lažje.)

c) Vaja v čitanju.

III. in IV. K čemu se učite lepih naukov? — Zakaj se je treba po njih ravnati? (Ker nam sicer prav nič ne koristijo.)

»Od naukov najlepših korist le imamo, če vedno v življenju po njih se ravnamo.«

Spominjajte se tega vedno v življenju in dobro bo za vas!

K čemu molimo zjutraj? — K čemu zvečer? — Kako smo pričeli šolo. (S sv. mašo.) — Tudi dovršili jo bomo tako.

V. a) Primerjanje te molitvice z molitvico: »Pred poukom«.

b) Molitvice se uče učenci na pamet.

c) Obe molitvici naj se vsaj včasih v šoli res tudi molita!

Ako se razpravljata prej, nego znajo otroci čitati, je treba seveda bolj preproste obravnave.

L. Černež.

7. Pridna Rozika.

(K. M. 60.)

Opomba. To po Slomšku prirejeno berilce sodi vprav v Začetnico.

Glavni smoter: Pospeševanje pridnega šolskega obiskovanja.

I. No, danes vas je pa prav mnogo v šoli. A nekoga še vendar manjka. Koga? — Zakaj le? — Otroci, ali hodite radi v šolo? — To je lepo, to me veseli! — Povem vam povestico o neki deklici, ki je tudi rada hodila v šolo.

II. a) Učitelj prečita berilo.

b) Učenci čitajo.

Prvi odstavek. Zakaj so hoteli mati Roziko doma imeti? — Kako bi jim bila n. pr. lahko pomagala? (Kako reč prinesla, na malo sestrico pazila itd.) — Otrok, kateremu ni mnogo do šole, je vesel, ako ga starši doma pridrže. Kaj pa Rozika? — Kaj je rekla materi? — Česa se je torej bala? — Kaj se pravi zaostati? (Glej 5. berilo: »Janezek v šoli«!) — V šoli se vsak dan kaj novega učimo, in če kateri učenec le en dan šolo zamudi, že mnogo zamudi; zaostane za svojimi součenci. Rozika je to dobro vedela.

Drugi odstavek. Kaj pa je Rozika potem storila? — Kje smo že čitali, da je prijel nekdo nekoga za roko ter ga prosil? (V berilu: »Na poti v šolo«.) — Rozika je torej prosila. Kaj pa je še storila? (Obljubila je, da pride kmalu iz šole domov in da bo potlej tem pridnejša = bolj pridna.)

Tretji odstavek. Ali je mati potem pustila Roziko v šolo? — Zakaj jo je pustila? — In zakaj še? V knjigi je to povedano! (Ker je videla, da se rada uči.) — Zakaj še? (Ker je vedela, da se v šoli več nauči, nego doma pomaga.) — Ako starši tudi zelo potrebujejo otroka doma, je vendar bolje, da ga pošljejo v šolo; kajti korist, ki jo ima otrok od šole, je mnogo večja nego korist, ki jo imajo starši od njegovega dela!

c) Vaja v čitanju.

III. Otroci, v kakem dnevnem času se je neki to godilo, kar smo v tem berilcu čitali? (Zjutraj pred šolo.) — Kdo je prvi govoril, Rozika ali mati? (Mati.) — Kako veš to? (Mati je hotela Roziko doma imeti.) — Kako je pa najbrž rekla? (»Rozika, ti ostaneš danes doma; boš na sestrico pazila, ko pojdem jaz na polje!«) — Sedaj pa si mislimo Roziko; ali je vesela ali žalostna? (Žalostna; joče se!) — Da, zdi se mi, da jo vidim, kako se joče ter pravi materi, da bo zastala. Mati pa odkimuje z glavo, češ, da naj le ostane doma. Ali vidite, kaj je potem Rozika storila? (Mater je za roko prijela.) — Lepo jo je prosila, da bi jo pustila v šolo. Kdo pa mi ve povedati, kakšen je bil sedaj materin obraz? (Prijazen, vesel.) — Kakšen pa je bil preje? (Resen.) — Torej je dovolila Roziki, da je smela v šolo.

Mislimo si Roziko! Solzne oči še ima in vendar je tako vesela! Radost ji sije skozi solze, kakor včasih sonce proseva skozi oblake. Oj, ti srečna Rozika!

Mati je že malo Roziko vadila delati. Kakšna je bila pač tudi sama? (Delavna.) — Pa tudi modra je bila, ker je spoznala, da je bolje, da hodi hčerka v šolo, nego da bi ji doma pomagala. Učili smo se (»Petelinov klic«), da je čas mladosti čas učenja. Ta čas pa kmalu, kmalu mine. Kar človek v mladosti zamudi, je za vedno izgubljeno.

Mati je torej privoščila hčerki veselje in korist. Zakaj? (Ker jo je ljubila.)

Kakšna pa je bila Rozika, ker je rada v šolo hodila in v šoli lepo pazila? (Pridna.) — Vedela je, da je treba v šolo hoditi in se pridno učiti. Kakšna je bila torej še? (Pametna.) — Obljubila je materi, da bo hitro prišla vselej domov in potlej tem pridnejše delala, in to je gotovo tudi izpolnila. Kakšna je bila torej? (Delavna.)

Gotovo je bila tudi dobri materi hvaležna.

IV. Kakšna učenka je bila Rozika? (Pridna.) — Zakaj? (Ker je rada v šolo hodila.) — So pa tudi otroci, ki samo

zato radi v šolo hodijo, da jim ni treba doma delati, a v šoli uganjajo burke in druge nespodobnosti. (Gl. 5. berilo: »Janezek v šoli«!) Ali so tudi taki učenci pridni? — Rozika ni bila taka; njo je le učenje vleklo v šolo.

Kateri učenec je torej res pridni? (Ki rad v šolo hodi in pri pouku lepo pazi.) — Gl. 2. berilo: »Prvič v šolo«! — Kaj stori pridni otrok, kadar česa od staršev želi? (Lepo prosi.) — Rozika pa je materi po šoli tudi pridno pomagala! Poslušajte torej, kaj mora pridni otrok storiti!

Pridni otrok rad hodi v šolo. Pri pouku zvesto pazi. Kadar česa od staršev želi, jih lepo prosi. Pri delu jim pomaga, kolikor more.

V. a) Kaj bode te tedaj storili, kadar vas bodo hoteli starši doma imeti? — Ako pa vaša prošnja ne bo nič pomagala in starši kak dan ali pol dneva res ne bodo mogli biti brez vas, jih bode te seveda slušali. Potruditi pa se morate, da se sami naučite, kar zamudite. Kako pa svoje starše najprej in najbolj pridobite, da vas bodo radi v šolo pošiljali? (Ako se bomo pridno učili.) — Kadar starši vidijo, da se v šoli res mnogo naučite, vas mnogo rajši v šolo pošiljajo; nevoljni pa so, ako vidijo, da zastoj po šolskih klopek hlače trgate!

Kako pa še lahko starše za šolo pridobite, če tudi imajo doma nujno (silno) de^lo? (Ako jim v prostem času tem pridneje pomagamo.)

b) Primerjanje Rozike z Janezkom (5. berilo).

c) Ustno ponavljanje vsebine po vprašanjih, potem zdržema. Učitelj pomaga, kjer je treba.

č) Prepisovanje gorenjih stavkov o pridnem otroku ali pa njih narekovanje za pismene vaje.

d) Morebitna uporaba berila za slovniški pouk.

L. Černej.

8. Naša hiša.

(K. M. 61.)

Opombe. Ta ljubka pesmica je potekla iz peresa Framčana Ludovika Černeja, učitelja v Grižah pri Konjicah na Štajerskem. Pisatelja in pesnika otožno donečih lirskih pesmic poznamo tudi že iz »Popotnika«, kjer je svoje dni objavljaj svoje izkušnje v šoli, slikajoč osebnosti svojih gojenčkov.

Naslanja se ta otroška pesmica na nazorni pouk ter nam popisuje hram ali hišo z vsemi vnanjimi in notranjimi deli na podlagi prejšnjega berila »Hiša«; treba je le, da se to, kar so učenci takrat videli in slišali o hiši, kratko ponovi.

Namen pesmice je, krepiti učencem v srcih ljubezen do svojega rojstnega doma, do svojega rojstnega kraja.

Zato je umestno, da učitelj že v »pripravi« v glavnih potezah razloži učencem vsebino, da mu pri »podavanju« snovi ni treba mnogo razlagati. Zato naj se tudi pri zadnji formalni stopnji jezikovne vaje izpuste.

I. Kam greste po šoli?

Kam se zatekate po zimi, kadar je zunaj sneg in mraz? — Kam sedete, da se ogrejete? — Kam hitite po letu, kadar je zunaj hud vihar? — Kam, kadar gre dež?

Koga izmed domačih ljubite najbolj? — Zakaj? — Kaj delajo doma pridni otroci? — Kaj storite, kadar je mrak? — V kakšni postelji se sladko spi? — Koga imate zahvaliti za svoj lepi dom? — Morate pa tudi prositi dobrega Boga, da vam ohrani ljubi dom. — Glejte, pri sosedu I...u je zgorela hiša. Kako so jokali starši in otroci! Morali so spati pri K...jevih. Lani po letu je pri L...u strela udarila v hišo; vse mu je zgorelo! Ali ni bilo to hudo? — Prosimo torej nebeškega očeta, da obvaruje naše hiše vsake nesreče! — (Kratka ponovitev.)

V Začetnici imate ljubko pesmico, ki vam prav lepo to pove, kar smo se sedaj učili; zove se: Naša hiša. To lepo pesmico prečitamo!

II. Učitelj prečita srčno, a neprisiljeno celo pesmico.

Kaj ne, da je to krasna pesmica! Sedaj pa bomo videli in slišali, kako lepa je vsaka vrstica!

Učitelj čita prvo kitico. Potem pokliče enega izmed boljših učencev.

Po štiri vrstice tvorijo kitico; torej porečemo, da smo čitali prvo kitico.

Čitajmo do vejice! — Kakšna je naša hiša? — Kdo je pri vas doma ljubezniv? — Zakaj? — Koklja skriva piščeta pod peruti. Zakaj? (Varuje jih mraza, dežja, viharja in mačke, psa, kragulja.) — Kam skriva mati malo sestrico? (V naročje.) — S čim nas skriva naša hiša? (Z zidovjem, s streho.) — Kako pravi pesmica namesto »z zidovjem in streho«? — Kako lahko rečeš tukaj namesto »v naročje skriva«? (Nas varuje z zidovjem...) — Česa nas varuje hiša? To nam povesta tretja in četrta vrsta, Čitaj ju!

Vsebina: Naša hiša je ljubezniva; po zimi nas varuje snega in mraza, po letu pa viharja in dežja.

Čitajmo drugo kitico! — S kom živimo doma? — Kaj delamo? — Kaj pride, kadar solnce zaide? — V mraku je vse tiho. — V kakšni postelji se sladko spi?

Vsebina: Doma živimo s svojimi ljubimi starši; doma se tudi veselimo in učimo. — Zvečer odmolimo večerno molitev, potem gremo spat.

Čitajmo tretjo kitico! — Najprej do podpičja! — Za podpičjem je vodoravna črtica; to je pomišljaj. Pomišljaj nas opozarja, da moramo premisliti besede, ki pridejo za njim. O tem se boste več učili, ko boste večji.

Saj veste, kdo nima doma? (Berač.) — Varne strehe — strehe, ki ga varuje. — Kaj muči berača po letu? (Vročina, burja, dež, toča.) — Kaj ga pa nadleguje po zimi? (Sneg, mraz.)

Čitajmo zadnji vrstici! — Čitali smo prošnjo. Česa prosimo Boga? — Nezgoda = nesreča. — Kakšne nezgode utegnejo zadeti našo hišo? (Požar, po letu strela.)

Vsebina: Kdor nima doma, mora po letu in po zimi mnogo hudega prebiti. Zato prosimo Boga, da odvrne od naše hiše vsako nesrečo.

III. 1. Kakšne dobrote nam daje naša hiša? (Naša hiša nas varuje po letu dežja, burje in toče, po zimi pa snega in mrazu. V njej se radujemo, se učimo in po noči sladko spimo.)

2. Kaj smo dolžni svojemu lepemu domu? (Prositi moramo nebeškega Očeta, da nam obvaruje našo hišo vsake nesreče.

IV. Vsebina vseh kitic se kratko ponovi ter v celih stavkih izrazi glavna misel:

Ljuba in draga nam bodi rojstna hiša. Po letu in po zimi nam daje varno zavetje. Doma imamo očeta in mater, brate in sestre, doma se veselimo in učimo. Zato prosimo ljubega Boga, da naj obvaruje našo hišo vsake nesreče.

Pesem se večkrat prečita.

V. Učite se pesem na pamet!

Kadar bodete pesmico gladko znali, jo zapojemo! (Anton Kosi, Štirideset napevov. Cena 40 h.)

M. Heric (v Cirkovcah).

9. Dobri otroci.

(K. M. 62. — R. Ž. 53.)

Opombe. Podobno berilo se nahaja v Razingerjevem-Žumerjevem Abecedniku in njega naslov se glasi: »Ljubi svoje starše!« Posneto je po nekem nemškem berilu, ki je najdeš v nemških čitankah pod naslovom: »Die guten Kinder.« Emanuel Reinelt ga ima v svoji začetnici (Fibel), Heinrichova čitanka in čitanka, ki je izšla v c. kr. zalogi šolskih knjig, sta pa to povestico uvrstili v II. del.

Navedeno berilo v Začetnici ne pride preje na vrsto, dokler se ni v nazornem pouku obravnavala »družina«.

I. Kdo vam daje hrano? (Otroci naštejejo raznovrstno hrano.) — Kdo vam pripravlja mehko posteljo? — Kdo vam

priskrbuje obleko? — Kdo vam kupuje šolske reči: Začetnico, tablico, kamenček itd.? — Kdo torej skrbi za vas?

Sedaj pa čitajmo povest, kako so se dobri otroci pogovarjali o svojih starših.

II. in III. Berilo je tako preprosto, da pač ni treba dolgega razlaganja, nego ga je treba samo nekolikokrat prečitati. Vsekakor pa naj se otroci vglobijo v tvarino. To se doseže z naslednjimi vprašanji:

Koliko otrok je bilo, o katerih smo čitali? — Kako jim je bilo ime? — Jožek = Jože = Jožef; Nežika = Neža; Francek = France = Franjo = Frančišek. — Koliko je bilo dečkov? — Koliko deklic? — Kateri je bil najstarejši, kateri najmlajši? — Nežika je bila torej mlajša nego Jožek, a starejša nego Francek. — Ali so bili istih staršev? — Kaj so bili torej med seboj? — Kje so bili? — Kaj so delali? — Kaj je rekel Jožek? — Kaj Nežika? — Kaj Francek?

O kom so še dalje govorili? — Metka = Meta = Marjeta = Marjetica. — Je-li imela Metka še tudi svoje starše? — Zakaj ne? — Kaj je bila torej? (Sirota). — Zakaj so imeli vsi trije otroci solzne oči, ko so o Metki govorili? (Mislili so, kako bi bilo hudo, ako bi tudi njim starši umrli. Metka se jim je smilila.)

Kaj so storili nazadnje vsi trije otroci? — Zakaj so bili radi pri svojih starših? — Kakšni so bili ti otroci?

IV. Glejte, otroci, kako srečni ste, da imate še očeta in mater. Zato jih morate ljubiti. Kako bodete to pokazali? (Ako jih slušamo, jih ne jezimo, se pridno učimo itd.) — Prav tako; to jih bode veselilo. Tudi o vas poreko ljudje: »To so dobri otroci!«

Pomnite:

1. Dober otrok, kar ima,
Vse za ljube starše da.
2. Kdor stariše ljubi in rad jih ima,
Že tukaj na zemlji Bog srečo mu da. —

3. Dobri otroci slade svojim staršem življenje.

4. Kdor starše ljubi in spoštuje,
Bogu, ljudem se prikupuje.

V. Krstna imena pišemo z veliko začetnico.

Naloga: Zapišite 10 moških in 10 ženskih krstnih imen!

M. Heric.

10. Tolažba.

(K. M. 63.)

Opomba. To nežno Stritarjevo pesem preveva pristni otroški duh in otroško čutenje in zato jo bodo otroci tudi lahko razumeli, ako jim učitelj spretno razjasni položaj.

I. I, glejte no, Govekarjev Jožek je danes zopet v šoli! To me pa veseli, Jožek, da si zopet ozdravel! Dolgo si bil bolan! Kdo ti je pa stregel, ko si bil bolan? (Mati.) — Le povej nam, kako ti je stregla tvoja dobra mamica! (Juh so mi kuhali; pri postelji so sedeli; povesti so mi pravili itd.). — Tako lepo torej streže mati bolnemu otroku. A tudi, kadar niste hudo bolni, je mati vedno skrbna in ljubezniva. Ako vas le malo glava boli, takoj priteče mati in vas vpraša: »Kaj ti pa je, srčece moje?« Potem vas sleče, vas položi v posteljo ter vam polaga mrzle obkladke na vročo glavico. Ako po noči ne morete spati, ako vas žeja, koga pokličete potem? — Dobra mati res vstane in vam prinese kozarec vode. Ali pa kadar se kaj pobijete ali kadar vas užalijo prepirljivi tovariši, h komu se tedaj zatečete? — Da, materi potožite svojo bol in mati vas milo tolaži: »Nikar se ne jokaj, saj bode kmalu dobro!«

Ali še veste, otroci, kako je bilo, ko je prišel oni dan Staretov Francek brez naloge v šolo? Kaj ne, njegova mati je prišla v šolo in me prosila: »Samo danes mu še od-

pustite; saj bo v prihodnje gotovo priden!« Glejte, tako vas ljubijo matere, da pridejo celo za vas prosit, kadar bi kazen zaslužili. Verjemite mi, otroci, da ga ni človeka na svetu, ki bi vas tako iskreno ljubil, kakor vas ljubi mati. — Kaj mislite torej, katera je največja nesreča, ki more doleteti otroka? (Ako mu mati umre.)

Res je in o dečku, kateremu je bila umrla ljuba, dobra mamica, bomo danes čitali.

II. Učitelj prečita pesem kolikor mogoče izrazito. Učenci jo čitajo večkrat za njim.

III. Čitaj še enkrat prvo kitico! — Sedaj pa že vemo, kako je bilo dečku ime; povej I! (Tonček.) — Kaj smo zvedeli o Tončku? (Da se je bridko jokal.) — Zakaj se je Tonček bridko jokal? (Ker so mu bili mater pokopali.) — Kaj pa mislite, kdo govori s Tončkom? (Neki deček.) — Čigav je pač bil tisti deček? (Sosedov.) — Kaj mu je rekel sosedom deček? (Naj se ne joka.) — Zakaj mu je tako govoril? (Hotel ga je tolažiti.) — Kaj mislite, ali je bilo že dolgo tega, kar so bili Tončku mati umrli? (Ne! Takoj po pogrebu je bilo.) — Da, Tonček se je vračal od pogreba; kam je bil pač namenjen? (Domov.) — Ko pa doma ni našel matere, kako mu je bilo pri srcu? (Premagala ga je žalost in sedel je na klop.) — Da, na tisto klop, kjer je mati navadno sedela, kadar je njemu nogavice pletla ali srajčice šivala. In kdo je tedaj prišel k njemu? (Sosedov deček.) — Zakaj? (Ker se mu je smilil Tonček.) — Kakšen je bil torej sosedom deček? (Dobrosrčen.) — Da, o njegovi dobrosrčnosti nam priča tudi druga kitica; čitaj jo! — S čim je torej pokazal sosedom deček svojo dobrosrčnost? (Podaril je Tončku nožiček.) — H čemu? (Da se ne bi jokal.) — Od koga je pa bil dobil sosedom deček tisti nožiček? (Od svoje matere za god.)

Čitaj tretjo kitico! — Kaj nam pripoveduje ta kitica? (Da je deček podaril itd.) — Kdo mu je bil dal desetice? (Oče.) — Sosedom deček je torej podaril Tončku vse dra-

gotine, ki jih je imel; kakšen je bil tedaj? (Dobrosrčen.) — Kakšnega si pa mislite Tončka? (Majhen je še bil.) — Kdo ve še kaj o njem povedati? (Dober je bil, ker je tako ljubil svojo mater.)

Prečitajmo še enkrat celo pesem! — Kako je naslovljena? (Tolažba.) — Zakaj? (Ker nam pripoveduje, kako je sosedov deček tolažil Tončka.) — Sedaj mi pa povejte na kratko, kaj smo vse zvedeli iz te pesmi!

IV. Mali Tonček je bil žalosten, ker mu je bila mati umrla. Sosedov deček ga je tolažil ter mu podaril različne reči. (To se zapiše.)

VI, otroci, pa posnemajte dobrosrčnega sosedovega dečka! Imejte usmiljenje z žalujočimi in jih tolažite!

V. Pesmi se učenci nauče na pamet.

Melanija Sittig (v Pulju).

II. Nepokorna Tončika.

(K. M. 63.)

Opombe. Ta povest se nahaja tudi v Miklošičevi Začetnici, toda pod drugim naslovom (*Nepokorščina vodi v nesrečo*) in v drugačni vnajni obliki, namreč v obliki razgovora o nepokorni Tončiki, ki se vrši med igrajočo se Liziko in njeno materjo.

Predno je možno razpravljati to povest, je treba v nazornem pouku že preje proučiti kuhinjsko in namizno orodje.

Pri tej priliki naj učitelj učence opozori na tako orodje, ki ga otroci brez dovoljenja staršev ne smejo jemati v roke.

I. S čim režemo kruh? — S čim nabadamo meso? — S čim mati reže platno? — Kakšno rezilo ima nož? — Kaj radi otroci delajo z nožem, z vilicami, s škarjami? — Kaj store starši, ko vidijo, da se otroci igrajo z nožem itd.? — Zakaj? — Sedaj bodemo čitali strašno povest o nepokorni Tončiki. Slišali bodemo, kako hudo je bila kaznovana zaradi nepokorščine.

II. a) Učitelj čitaj povest izrazito, dramatiški.

b) Učenci čitajo, najprej najboljši.

c) Čitanje in razlaganje po odstavkih in stavkih.

O kom govori naslov? — Kdo je bil nepokoren? — Tončika = Tončka = Tona = Antonija. — Koliko je bila stara? — Kateri šolski razred je pohajala? — Kako so jo mati pogosto svarili? — Povejte stavke, katere je mati govorila! — S kakšnim znamenjem se v berilu začenjajo in končujejo materine besede? — Katere reči naj bi pustila Tončika? — To bode = to pika = to boli = to dela bolečine. — Pripeti se = zgodi se. — Zleze = spleza po vseh štirih. — Zvrne se = pade. — Kako je zaklicala Tončika? — Zakaj? — Roditelji = starši. — Starši so hodili po izbi gori in doli; niso vedeli, kaj bi storili, kako bi Tončiki pomagali. — Po koga so poslali? — Kaj je storil zdravnik? — Kako se je godilo Tončiki? — Kdo je bil tega kriv? (Sama, ker ni slušala svarilnih besed skrbne matere.)

III. Kakšna je bila Tončika? (Mlado, šestletno dekle; rada se je igrala in nepokorna je bila. — Kakšna je bila, ker se ji je stol zvrnil? (Nerodna.) — Kakšna je bila potem vse svoje življenje? (Na eno oko slepa.) — Kje se je vršilo, kar smo čitali? (V sobi.) — Kdo je bil v sobi? — Kaj je mati delala? — Kdo je potem prišel v sobo?

Glavne točke: 1. Mati je bila Tončiki prepovedala, da se ne sme igrati z nožem ali z vilicami ali z škarjami, ker je nevarno. A Tončika se je le igrala z nožem; bila je nepokorna.

2. Nekega dne si je z nožem iztaknila levo oko. Pravila je s svojo nepokornostjo staršem mnogo strahu, skrbi in žalosti; sama sebe pa je storila nesrečno do smrti.

IV. Pomnite:

Otrok nepokorno srce

Je njim in staršem v gorje!

V. 1. Povest naj pripovedujejo otroci. Ime lahko zamenijo z drugimi ženskimi imeni. 2. Vaja v lepem čitanju. 3. Ponavlja se razlogovanje: Šest-let-na Ton-či-ka itd. 4. Spisje. Od-

govore naj učenci v kratkih stavkih na nastopna vprašanja: S čim se je igrala Tončika? — Kaj je mati storila? — Ali je svarilo kaj pomagalo? — Kaj je nekoč Tončika storila? — Kaj se ji je pripetilo? — Po koga so poslali prestrašeni starši? — Kaj je naredil zdravnik? — Kako je bilo Tončiki? — Kakšna je bila potem na levo oko?

Na šolsko tablo se napiše taka-le slika:

1. _____, _____ in _____. 2. _____, 3. _____.
 4. _____, 5. _____, _____ in _____. 6. _____.
 7. _____, 8. _____, 9. _____.

Po tej sliki učenci odgovore zgoraj navedenim vprašanjem, potem si odgovore zabeležijo v svoje beležnice.

Pazite dobro na vejice in pike; jutri spišete to vajo v spisnice!

M. Heric.

12. Prsti na roki.

(K. M. 64. — Prim. R. Ž. 53.)

Opombe. Predno se razpravlja ta pesmica, ki nekako šaljivo slika poslovanje peterih prstov, je treba v nazornem pouku proučiti posamezne dele roke.

Namen te pesmice je: 1. Podati učencem novincem neko spominsko podporo, da se nauče posamezne prste zaznamenovati in si njih imena laže zapomnijo; 2. otroke kolikor toliko prepričati, da pri raznih ročnih opravilih prsti drug drugega podpirajo; 3. najbolj pa naj ta šaljivka učence razvedri in razveseli, kakor nas sploh razvedrujejo in razveseljujejo kratki in jedrnatí rekí, ki jih je izumil preprosti narod.

I. Učitelj ponovi z učenci posamezne dele roke. Potem nadaljuje:

S katero roko držite kamenček? — Desno roko kvišku! — Levo roko kvišku! — Koliko prstov imate na roki? (Učenci že poznajo številno vrsto do 10.) — Kdo ve, kako se posamezni prsti imenujejo? (Nekateri učenci jih že vedo imenovati z doma.)

Učitelj, kažoč po vrsti vsak prst, govori:

Ta (palec) veli: »Jejmo!« Ta (kazalec) ukaže: »Pijmo!« Ta (sredinec) vpraša: »Kje dobimo?« Ta (prstanec) zakliče: »Repo bomo pulili!« Ta (mezinec) se oglasi: »Jaz pa povem očetu in materi!«

Hipoma pomoli več drobljancev roke kvišku, kličoč: »Gospod, to jaz že vem!« Tako si učenci prav lahko zapomnijo imena peterih prstov.

Sedaj prečitamo v Začetnici kratko pesmico: »Prsti na roki«!

II. Učitelj, kažoč palec, čita: »Ta z drevesa hruške stresa.« — S katerim orodjem otresamo hruške? (Z drogom.) — Kažoč kazalec, nadaljuje: »Ta jih meče v prazne vreče.« — Saj veste, kaj je vreča? (»To je žakelj.«) — Tako prečita učitelj, kažoč in označujoč vsak prst po imenu, vso pesmico.

Isto ponove učenci.

More-li palec hruške otresati? (Sam ne, pač pa vrlo pomaga drugim štirim palico držati, kadar otresamo hruške z drevesa.) — Ali meče kazalec sam hruške v prazne vreče? (Sam ne, pomaga pa drugim štirim prstom, pobirati hruške in jih devati v vreče.) — More li sredinec vzeti vrečo na ramo? (Da, on je temu kos, če je le roka dovolj močna.) — Saj ste že morda videli močnega človeka, kako je s sredincem vrgel polno vrečo hrušek na ramo.

Kaj pa prstanec, ali more zvleči vrečo skozi vrata? (Sam tega ne more storiti, z drugimi štirimi prsti pa jo lahko zvleče skozi vrata.)

In mezinec, ali res samo gleda in pojedaja? (Mezinec ne gleda in ne pojedaja samo, a res najmanj pomaga drugim štirim tovarišem, ker je najslabši in najšibkejši; zato ga pri ročnih delih najmanj rabimo.)

III. S katerimi prsti držite pero? (Učitelj pokaže in učenci za njim, kako je treba držati pero, ker od pravnega držanja je odvisna lična pisava.) — Glejte sem!

Palec napravlja z ostalimi prsti klešče ter naredi, da z roko lahko prijemljemo. Palec je najvažnejši prst. Ako nimate palca, ne morete niti prijemati niti grabiti niti vozla razvozlati. (Učitelj vse to pokaže.) — Kazalec je najgibčnejši; z njim kažemo, migamo, kadar koga kličemo, z njim karamo in pretimo. (Učitelj vse pokaže.) — Sredinec je srednji peterih prstov, zato se tako zove. Najdaljši je; z njim lahko človek vrže vrečo na ramo. (Učitelj to pokaže.) — Prve tri prste vzdignemo (pokaže), kadar prisegamo. Prstanec je nekoliko krajši od sredinca, a nekoliko daljši od kazalca. Zakaj se neki imenuje prstanec? (Ker na njem nosimo prstan.)

Peti prst je najkrajši in najšibkejši; zove se mezinec.

IV. Ta šaljiva pesmica nas torej uči, da nam pri ročnih delih rabijo vsi prsti; vsi prsti drug drugega podpirajo in nam z združenimi močmi pomagajo opravljati ročna dela.

V. Učite se pesmice na pamet!

Pri ponavljanju kot dodatek poda učitelj sledeči rek:

Ta je v vodo pal,
Ta ga je izvlekel,
Ta ga je pa slekel,
Ta ga je na postelj d'jal,
Ta je pa brž materi povedat tekkel.

M. Heric.

13. Micika in Mirko.

(K. M. 64.)

Opombe. Šolsko mladino je treba privajati redu in snagi od prvega šolskega dne skozi vsa šolska leta. Izkušnja nas uči, da stoprv poznejši rod uživa sad učiteljevega truda in učiteljeve vztrajnosti; kajti učenci se kar čez noč ne navadijo reda in snage. Zato pa izkoriščajmo v to svrho vsako primerno berilo.

Obravnavajoč to povest, ima učitelj priliko, govoriti o higijeni, o redu in snagi, kolikor je pač na tej učni stopnji koristno. Prilika se mu nudi, kadar pregleda — in to naj čisto stori — so-li otroci snažni.

I. Človeška koža je polna zelo majhnih luknjic. Kadar je človeku vroče, prihaja skozi luknjice na površje kože pot ali znoj; pravimo: človek se poti.

Kadar se potimo, gre nesnaga iz telesa; naše telo se čisti in to je zdravo. Nesnaga po koži zamaši one male luknjice po telesu; znoj ne more ven in zato nesnažen otrok lahko zbolí. Umazancu se rade naredo po koži kraste in mehurčki. Celo garje ali srab dobe včasih nesnažni ljudje; po telesu in posebno po rokah se jim izpahne tako gnusno, da se jih vse ogiblje. Garje garjevega otroka hudo srbe, da nima miru niti po dnevu niti po noči. Kdor pride blizu garjevega človeka ali se ga celo dotakne, lahko naleze to bolezen.

Srab ali garje so prav tako nalezljiva bolezen kakor ošpice, osepnice itd. Garjev otrok mora ostati doma.

Sedaj čitajmo o nesnažnem Mirku in o čedni Miciki.

II. Učitelj vzorno prečita povest, poudarjajoč izraze, ki slikajo nesnažnost Mirkovo in snažnost Micikino. Potem čitajo učenci po odstavkih.

Tolmačenje: Mirko se ni nikoli redno umil in počesal = s. n. n. u. i. p. v redu, kakor bi se bil moral; umil in počesal se je le včasih in še takrat ne v redu. — Posmehoval = smejal se ji je in rekel, da tega ni treba. — Pogostoma = mnogokrat, dostikrat, često. — Čeden = snažen. — Slušal = ubogal. — Končno = na konec = nazadnje = naposled. — Izpuhnilo se mu je = izpahnilo se mu je = naredili so se mu mehurčki. — Tako gnusno = tako, da se je vsakemu gnusilo. — Garje = srab (srab srbi) = kraste (hraste). — Ni se smel družiti z nikomer = ni smel biti v družbi z nikomer.

Berilo se večkrat prečita.

III. Kakšen je bil Mirko, *a*) ker se ni nikoli redno umil in počesal? (Nereden in nesnažen); *b*) ... ker se je Miciki posmehoval? (Poreden, nagajiv); *c*) ... ker ni slušal materinih opominov? (Nepokoren, neposlušen, neubogljiv.) — Kaj je storila Micika vsako jutro? (Z vodo si je izprala usta.)

— Kakšna je bila torej? (Snažna, čedna.) — Kaj se je zgodilo Mirku, ker je bil nesnažen? — Kakšno bolezen je našel? — Popišite garje! (Po rokah in potem tudi po telesu nastanejo mehurčki = se izpahnejo; nastanejo gnusne kraste, ki močno srbe in zato se jim pravi tudi srab. Garje se lahko preneso na drugega človeka, so ualezljive.) — Mirko ni slušal ali ubogal; moral je trpeti nadloge. Kakšne? (Srbelo ga je; moral je ostati doma; ni se smel družiti z nikomer.) — »Kdor ne uboga, tega tepe nadloga.«

IV. Kateri teh otrok vam bolje ugaja (dopade)? — Zakaj? — Glejte, celo neumne živali ljubijo snago. Katere živali poznate, ki so posebno snažne? (Mačka se rada liže in snaži; golob si snaži perje.) — Kako? — Hlapec snaži konja, dekla krave itd. — Kako? — »Snaga je pol zdravja.« Ali:

Dober kup sta red in snaga,
Vsakemu sta ljuba, draga.

V. Katerega teh otrok bodete posnemali = po katerem se bodete ravnali? — Kako? (Zjutraj si bodemo z vođo izpirali usta itd.). — Kaj storite, ako se pri delu umažete? — Kaj pa, ako si umažete srajco, obleko? (Mater poprosimo, da nam jo očistijo.)

Zapišite: a) Kakšen je bil Mirko? b) Kaj je storila Micika vsako jutro?

M. Heric.

14. Cigani gredo.

(K. M. 65.)

Opombe. Ta narodna pesmica ima namen, zbuditi v učencih čut do snage; zato je prav umestno, da je uvrščena takoj za berilom »Micika in Mirko«.

Učitelj obudi otrokom zanimanje za pesmico, ako jih dovede v pravo razpoložitev; to najlaže doseže, ako jim poda kot pripravo kratko povestico.

I. Čujte, kaj se je lani v vasici I... zgodilo!

Živela sta tam roditelja kmetiškega stanu. Imela sta sinka Franceta, ki se ni nikoli snažno umival. Mati ga je vedno opominjala, rekoč: »Če se ne bodeš snažno umival, te odneso cigani v oni-le gozd.« Ne daleč od vasice je bila namreč hosta, v katero so pogosto zahajali cigani; imeli so tam svoj šator.

Nekega dne so bili starši in družina na polju. France je bil sam doma. Kar pride nenadoma ciganka v hram in pograbi umazanega Franceta. Kako je jokal ubogi France! A nikogar ni bilo blizu, da bi ga bil otel. Ciganka je urno pobrala Franceta v svojo bisago in ga odnesla v gozd k šatoru, kjer so sedeli cigani na tleh.

Oče in mati sta prišla domov. Kako sta se prestrašila, ko nista našla Franceta nikjer. Oče se je takoj spomnil ciganov; kar urno je tekel v gozd ter res našel fantiča med njimi. Takoj ga pograbi, zadene na svoje rame ter ga nese štupo-ramo (se pokaže) domov. Ko stopi oče z dečkom na rami čez hišni prag, zakliče mati: »Oj nesrečno dete, ali ti nisem večkrat povedala: če se ne bodeš snažno umivalo, te odneso cigani!«

Od sih dob se je France vedno čedno umival. Imel je vedno snažno srajco ter skrbno pazil, da je ni umazal.

Povestica se ponovi.

Sedaj bomo čitali pesmico, ki nam pripoveduje, da otroka, ki se snažno ne umiva, vzemo cigani.

II.—IV. Učitelj čitaj pesmico, v prvih štirih vrsticah slikajoč strah pred cigani, v zadnjih štirih granesih pa poudarjajoč svarilni nauk, da nesnažnega otroka vzame cigan s seboj.

Kateri izmed vas je že videl cigana? — Kakšni so cigani? — Ali vam ugajajo? — Zakaj ne? (Ker so nesnažni, grdi, raztrgani.) — Kaj nosijo ciganke na rami? (Svoje otroke.) — V čem jih nosijo? (V bisagah.) — Bisaga = vreča za čez ramo. (Učitelj pokaže, kako se bisaga nosi.)

— Kdaj se vam je ciganov bati? (Kadar se ne umijemo.)
 — Zakaj? (Otroke, ki se ne umivajo, cigani vzemo.) — Ali niste slišali praviti: »Otrok, ki se ne umiva, je nesnažen kakor cigan.« — Zalotiti = uloviti = pograbititi = ujeti. — Kaj morate torej storiti, da vas cigani ne vzemo?

Opetovano čitanje. Pazite na ločila!

V. Učite se pesmice na pamet! Kadar jo bodete znali, jo zapojemo.*

Dodatek:

Cigani kovači brumbice kovajo,
 Nesnažne otroke radi vam imajo;
 Če ste sploh čedno umiti,
 Treba ni se jih ogniti.

M. Heric.

15. Molitev zjutraj.

(K. M. 65.)

Opomba. Obravnava te pesmice ni vezana na čas. Po njeni vsebini se zbuja pobožno čustvovanje in otroško mišljenje.

I. Glejte, kaj storim! (Molče sklene učitelj roke ter jih dvigne navzgor.) Za nekaj trenutkov vpraša učence: »Kaj delam sedaj?« (Molite.) — Prav! Kaj storimo z rokami, kadar molimo? (Sklenemo jih ter dvignemo.) — Kdaj pa molimo? (Molimo zjutraj, zvečer, pred jedjo in po jedi.) — Kje molimo? (Molimo doma, v cerkvi in v šoli.) — Učenec I. mi je rekel, da moli zjutraj. Zakaj pa molimo zjutraj? (Zjutraj molimo, da se nam po dnevu ne bi prigodilo nič hudega.) — Ali se vsakemu človeku lahko prigodi kaj hudega? — Kaj bi se ti lahko prigodilo? (Padel bi lahko in se pobil; zbolel bi lahko ali kaj izgubil; oče bi mi lahko umrl; v šoli bi bil lahko kaznovan.) — Kaj storiš, kadar želiš česa od očeta ali matere? (Prosim ju.) — Česa

* Anton Kosi, Štirideset napevov, št. 10. na str. 8.

prosiš svoje starše? (Kruha, jedi, obleke ...) — Glejte otroci, tako moramo ljubega Boga prositi zjutraj vsaki dan, naj nam pomaga pri vsem, kar bomo ta dan počeli, da nam vsako delo dobro izteče. Prositi ga moramo, da nam da svoj sv. blagoslov. — Bog je dal tudi vsakemu človeku, posebno pa še otrokom varuha, ki ga varuje vsake nesreče; kateri varuh je to?

Povem vam, kako pridni otrok zjutraj prosi Boga, da bi mu po dnevi dal srečo in ga varoval.

II. in III. Učitelj počasi na pamet pove molitvico. Učenci jo bero enkrat ali dvakrat. — Pojasnjevanje besed in vsebine.

Beri prvo vrstico! — Kaj pride za dnevom? — Kaj za nočjo? — Ni vedno dan in ni vedno noč. Noč in dan se menjavata. Kateri je torej »nov dan«? (Drugi dan, ki se je še le pričel.) — Kdo ve, kaj pomeni beseda »napočiti«? (Začeti, nastati, priti.) — Ponovi stavek tako, da boš rabil te besede! (Spet začel, nastal, prišel dan je nov.)

Beri drugo vrstico! — Kaj si povedal? (Povedal sem, da naj bi mi Bog dal svoj blagoslov.) — Kako prosiš očeta kruha? (Prosim očeta: »Dajte mi kruha!«) — Kako pravite ljudem, ki sede pri obedu ali pri jedi? (Bog žegnaj!) — Kaj jim s temi besedami želimo? (Da bi jim jed teknila, da bi jed izdala.) — Žegen = blagoslov, žegen dati = žegnati = blagoslov dati = blagosloviti. — Kdo nas blagoslavlja v cerkvi? — Kdaj? — Kako? — Tudi mati in oče blagoslavljata svoje otroke, ko jim prosita sreče od Boga. — Kdaj? (Glej: »Prvič v šolo«!) — Kako? (Mati naredi otroku sv. križ.) — Česa torej prosimo Boga? Prosimo Boga, da bi se nam vse posrečilo, kar bomo tisti dan počeli.

Beri tretjo vrstico! — Kaj si čital? — Česa si prosil? (Prosil sem, da bi angelček pri meni stal.) — Kaj storiš, ako srečaš z očetom hudega in velikega psa? (Stopim k očetu, da bi me branil.) — Vidiš! Oče te brani

in varuje hudega; oče je tvoj varuh. Ponovi! — Ljubi Bog ima pomagачe, ki ljudi na zemlji varujejo; stoje pri nas, a mi jih ne vidimo. Kdo so ti božji varuhi? — Angeli nas opominjajo, da ne storimo ničesar, kar Bogu ne ugaja. — Ponovi vse, kar smo povedali o angelih! — Bog je angelom ukazal, da nas varujejo kakor oče in mati; zato nas tudi imajo angeli za svoje otroke.

Ali oče lahko vedno pri tebi stoji in te varuje? (Oče ne more vedno pri meni stati, ker ima drugo delo.) — Imajo-li angeli tudi kako drugo delo? (Angeli ne delajo nič drugega, samo varujejo ljudi in časte Boga.)

Beri četrto vrstico! — Kateri otrok je angelov otrok? (Kateri je tako priden, da ga angel ljubi kakor starši svoje otroke.)

Beri celo molitvico!

IV. Pobožen otrok ne pozabi nikoli opraviti zjutranje molitve!

V. Molitve se otroci nauče na pamet.

Otroci, vsako jutro, ko ste se umili in oblekli, molite to lepo molitvico!

A. Požegar (v Zatiški vasi).

16. Jurče in starček.

(K. M. 66.)

Opomba. To berilo obravnavaj učitelj, kadar razpravlja v nazornem nauku o človeških starostnih dobah (dete — otrok — deček, deklica — mladenič, mladenka — mož, žena — starec, starka).

Glavni smoter: Poočitovanje nauka: Spoštuj starost!

I. Za pripravo ponove učenci, kar že vedo iz nazornega nauka o človeških starostnih dobah. Označi in primerja se osobito otroška doba in starost; otrok je mlad, čil, živ, poskočen, čvrst, toda neizkušen, neveden; a starček je slaboten, počasen, toda miren in resen, izkušen in moder.

Povem vam o Jurčetu, kako se je vedel proti starčku.

II. in III. Učitelj pove v kratkih stavkih berilno vsebino. Preglejte berilo! Koliko delov (odstavkov) ima? — Čitaj prvi del! — Čitaj drugi odstavek! — Čitaj tretji odstavek!

Beri nadpis! — H čemu je nadpis? (Nadpis nam pove, o kom ali čem bomo brali.) — Kdo je bil Jurče? (Jurče je bil mlad deček.) — Kdo je starček? (Starček je star mož.) — Kako bi lahko nadpis drugače povedali? (Lahko bi rekli: »Mlad deček in star mož«.)

Beri do prve pike! — O kom si bral? (Bral sem o Jurčetu.) — Kaj veš o Jurčetu? (Stopil je iz hiše na prag.) — Beri dalje do pike! — Kdo je prišel mimo hiše? — Beri dalje do pike! — Kakšna je starčkova glava? — Kakšen je starčkov hrbet? — Kakšne so starčkove noge? — Kako je starček hodil? (Starček se je opiral na palico.) — Beri dalje do pike! — Kaj si o Jurčetu čital? (Da se je starčku glasno zasmel.) — Beri dalje! — Kaj je storil starček, ko je slišal dečkov smeh? (Starček se je ozrl = je nazaj pogledal. Oziranje se poočiti.) — Kaj je potem storil? (Nagovoril je dečka.)

Ponovimo, kar smo do sedaj o Jurčetu in starčku zvedeli! (Učitelj kolikor mogoče kaže dejanja in lastnosti.)

Jurče stopi iz hiše. — Mimo pride starček. — Jurče se zasmije. — Starček ga nagovori.

Kaj mislite o starčku? (Starček je bil najbrž hud in je dečka grajal.) — Bodemo slišali, ali je bil starček hud! Beri dalje! — Kaj veš o starčku? (Starček je dečka vprašal, zakaj se mu posmehuje.) — Je-li bil starček jezen? (Starček ni bil jezen.) — Kako je dečka ogovoril? (»Ljubi deček!«) — Kakšen je bil torej starček, ker je dečka tako ogovoril? (Starček je bil dober človek.) — Kakšno srce je imel? (Imel je usmiljeno, dobro, blago srce). — Ali blagosrčen človek kaj zameri? (Blagosrčen človek ničesar ne zameri, ampak odpusti vsako krivico.) — Kaj pa je starček Jurčetu povedal? (Starček mu je povedal, da bo Jurče tudi star, ako bo dolgo živel.) — Ali je pa Jurče mislil na starost?

Beri dalje! — Ali je tudi Jurčeta čakala starost? — Čaka-li tudi nas starost? — Kakšni bomo v starosti? — Na kaj je starček Jurčeta spomnil? (Starček je Jurčeta spomnil na starost.) — Kadar se na starost zmislimo, nas mine veselje do igranja in poskakovanja. Misel na starost je ganila tudi Jurčetovo srce. Starček se mu je zasmilil; njegove besede so mu segle do srca in žal mu je bilo, da je starčka zasmehoval. — Kaj je deček storil, ko je videl, da je starček žalosten? (Stopil je k njemu in ga je prosil, da bi mu odpustil.)

Beri dalje, kako je deček odpuščanja prosil! — Ponovi dečkovo prošnjo! — Mislite-li, da je starček dečku odpustil? (Da, odpustil mu je, ker je bil dobrosrčen človek.) — Beri, kako je starček dečku odgovoril! — Kaj si bral? (Da je starček dečku odpustil.) — Kaj mu je rekel? (Da naj spoštuje stare ljudi.) — Zakaj spoštujemo stare ljudi? (Ker je to Bogu in ljudem ljubo.)

Beri celo berilo!

IV. Je-li lepo, zasmehovati stare ljudi? — Zakaj ne? (Ker vsakega človeka čaka starost.) — Pomnite! Ker so stari ljudje mnogo pretrpeli, jih moramo spoštovati; ker so stari ljudje slabi, jim moramo pomagati.

V. Za um: Česa Jurče ni umel? (Jurče ni umel, da bo star = da se bo postaral, ako bo dolgo živel.) — Česa še ni umel? (Tudi ni umel, da bo v starosti slab.)

Za srce: Je-li starček Jurčeta grajal? (Ne.) — Starček je imel blago srce.

Govorne vaje: a) Napravite stavke iz teh-le besed (se napišejo tudi na tablo):

Jurče — stopiti — iz hiše. Jurče — zasmehovati — starčka. Starček — priti — mimo — hiše. Glava — biti — sklonjena; hrbet biti — upognjen; — noge — tresti se; — opirati se na palico. Starček — ozreti se — in — dečka — nagovoriti. Jurče — starčka — prositi — da — mu — odpustiti. Starček — dečku — odpustiti.

b) Povej povest tako, da rečeš namesto »Jurček« »Milica« in namesto »starček« »starka«!

Besedotvorne vaje: Naredite stavke iz teh-le besed: Star — človek — ne poskakovati. Po mladosti — priti — starost. Moj — ded — biti — starček. Moja — teta — biti — starka.

A. Požegar.

17. Molitev pred jedjo.

(K. M. 66. — P. 69: »Pred jedjo.«)

Opomba. Pesmici »Molitev pred jedjo« in »Molitev po jedi« naj se obravnavata potem, ko se je pri nazornem nauku obdelala snov: Jedi in pijače.

Glavni smoter: Zbujanje nabožnega čuvstva.

I. Kaj mora storiti pobožen otrok, ko se zjutraj zbudi? (Moliti.) — Kdo zna kako jutranjo molitev? — Katero molitev zjutraj še lahko molimo? (Očenaš.) — Res! Očenaš lahko molimo zjutraj, opoldne in zvečer. Kdaj ga še molimo? (Pred šolo in po šoli.) — Moli očenaš! (Oče naš... daj nam danes naš vsakdanji kruh!) — V tej molitvi prosimo torej ljubega Boga tudi vsakdanjega kruha. Ali ga pa prosimo samo kruha? (Ne, ampak sploh jedi in pijače.) — Sploh vsega, česar potrebujemo za življenje. Vse to nam daje ljubi Bog, ki je naš najboljši oče. Kdaj še torej lahko molimo očenaš? (Pred jedjo.) — Res je, pred jedjo molimo navadno to lepo molitev.

Danes pa se bodemo učili druge molitvice, katero tudi lahko molimo pred jedjo.

II. a) Prosto podavanje po učitelju. b) Enkratno čitanje po boljših učencih. c) Čitanje posameznih vrst; razjasnjevanje besed in stvarnih razmer.

Prva in druga vrsta. Kolikokrat na dan jemo? (Navadno trikrat.) — Ob katerih dneh jemo? — Tako je, vsak dan ali »dan za dnevom«. — Zakaj jemo? (Da ostanemo

močni ali krepki ter potem lahko delamo.) — Jed krepi naše telo. Kdo pa nam daje vse to, česar potrebujemo za življenje?

Pomnite: Ljubi Bog nam daje vsakdanji kruh, ki krepi naše telo.

Tretja in četrta vrsta. Ali pa nam diši jed, kadar smo bolni?) — Tedaj nam jed ne koristi (= ne stori dobro = ne tekne). Včasih si baš z jedili pokvarimo zdravje. Česa prosimo torej Boga? (Da bi jedilo ne škodovalo našemu zdravju, ampak da bi mu bilo v korist = da bi nam teknilo.)

Pomnite torej: Pred jedjo prosimo nebeškega očeta, da bi blagoslovil hrano, katero deli vsak dan nam, svojim otrokom.

Večkratno čitanje.

III. Ob katerih dnevnih časih jemo? — Kako imenujemo obed (jed) zjutraj, opoldne, zvečer? (Zajutrk, kosilo, večerjo.) — Kdaj pa zauživamo južino? — Kakšno postane naše telo, ako dalj časa ne jemo? (Slabo.) — Kje obedujemo navadno? (V sobi pri mizi.) — Kako se zato imenuje tista soba? (Obednica.) — Kje jedo navadno delavci? (Na prostem ali v svoji delavnici.) — Kdo nam daje vse to, česar nam je treba za življenje? — Bog skrbi za nas kakor dober oče za svoje otroke. Kakšen je torej? (Dobrotljiv.) — Kako ga moramo zahvaliti za vse to? — Kakšen je človek, ki moli vsak dan pred jedjo? (Pobožen.)

IV. Dober otrok ve, da dobiva vsakdanji kruh od Boga; zato pred jedjo pobožno moli.

V. Učenje na pamet in krasnoslovljenje (deklamovanje).

M. Lichtenwallner (v Rušah).

18. Kruh na poti.

(K. M. 68.)

Opomba. Ta pesem je predelana po nemški pesmi F. G. Güllä: »Das Brot am Wege«. Obravnava naj se po zimi, ko prihajajo lačne ptice k človeškim stanovališčem iskat živeža.

Glavni smoter: Zbujanje milosrčnosti in dobrotelnosti napram živalim in ljudem.

I. Oglejmo si sliko v Začetnici na strani 68.! Kaj vidite na sliki? (Učenci povedo, kar vsak zapazi. Ta zagleda najprej ptičice, oni dečke, tretji cerkev. Ko so napovedali vse dele slike, nadaljuje učitelj tako-le:)

Povedali ste mi vse, kar vidimo na sliki; sedaj pa povejte to lepo po vrsti. Kaj vidite v ozadju? (Hribe.) — Kaj pod hribom? (Cerkev, hiše.) — To je vas. Od vasi drži široka cesta navzdol. Kaj je ob cesti na obeh straneh? (Na eni strani so njive, na drugi je gozd.) — Kdo je na cesti? (Trije dečki.) — Kaj nosijo v rokah? (Tablice in knjige.) — Kaj so torej ti dečki? (Učenci.) — Od kod prihajajo? (Iz šole.) — Kaj baš sedaj delajo? (Stoje in gledajo ptičice.) — Kaj vidite pred gozdom? (Panj, od katerega je drevo odžagano.) — Kaj vidite na panju? (Drobtinice.) — Kaj delajo ptičice? (Tri stoje na panju in pobirajo drobtinice; še tri druge lete k panju.) — Kdo je neki drobtinice natrosil na panj?

Popis slike se ponovi in utrdi.

Otroci, skoro vsak izmed vas je prinesel danes kos kruha v šolo, ki ga bode snedel, ko mine šolski pouk. Kdo pa vam je odrezal doma kruh? — Iz česa peče mati kruh? — Kdo dela moko? — Iz česa? — Od koga pa dobiva malinar žito? — Od koga pa kmet? — Kdo daje žitu na polju rasti? — Od koga dobivamo torej kruh? (Od Boga.) — Kruh je dar božji. — Kaj store dobri otroci, kadar vidijo košček kruha na tleh? (Pobero ga.) — Kaj še store nekateri, kadar pobero kruh? (Poljubijo ga.) — Zakaj?

(Ker je dar božji.) — Zelo se pregreši, kdor zavrže kos kruha ali ga pohodi.

Kaj moramo dalje storiti s kruhom, kateri je ležal na tleh, o tem nas pouči pesem, katero vam sedaj prečitam.

II. Vzorno čitanje po učitelju. — Enkratno čitanje po boljših učencih. — Čitanje posameznih vrstic; razjasnjevanje besed in stvarnih razmer.

Prva kitica. Prva in druga vrsta. Kaj je kruhek? (Majhen kos kruha, krušna drobtina, drobtinica, skorjica.) — Kdaj se lahko zgodi, da padejo krušne drobtine na tla? (Kadar kruh režemo, lomimo, jemo.) — Včasih vidim pod vašimi klopmi krušne drobtine; gotovo jih je večkrat tudi kaj pri vas doma pod mizo. Kaj pa se zgodi z njimi, kadar se soba pomete? — Nanj = na njega = na kruh.

Tretja in četrta vrsta. Zakaj ne smemo metati krušnih drobtinic in skorjic na smetišče? (Ker je kruh dar božji.) — Katerim živalim pa lahko privoščimo drobtinice? (Pticam.) — Kako se zahvalijo ptice Bogu in ljudem za tiste drobtinice? (S svojim petjem — postanejo krotke — pobirajo gosenice in drugo škodljivo golazen.)

Pomnite: Nikdar ne pohodimo krušnih drobtinic, ampak jih raje privoščimo drobnim ptičicam, ki bodo za to hvaležne Bogu in nam.

Druga kitica. Prva in druga vrsta. Kaj moramo storiti, kadar najdemo košček kruha na tleh ali na cesti? (Položimo ga na tak kraj, kjer ga lahko najdejo živali.) — Katere živali ga najdejo posebno lahko? (Ptice.) — Kdaj pa moramo zlasti skrbeti za ptice? (Po zimi.) — Zakaj?

Tretja in četrta vrsta. Da bode kaj = da bode veselje. — Čez (črez) plan = čez ravnino.

Pomnite: Kruhove drobtinice polagajmo na take kraje, kjer jih lahko najdejo in pobero drobne ptice, katere jih bodo kaj vesele, zlasti po zimi.

Večkratno čitanje.

III. Kdaj najdejo ptice dovolj hrane na prostem? — Kje največ? (Na polju, po sadovnjakih, po gozdih.) — Kdaj pa tamkaj zastonj iščejo živeža? (Po zimi.) — Zakaj? (Ker je vse z debelim snegom pokrito.) — Kam pridejo tedaj? — Včasih potrkajo celo na naša okna ter nas prosijo kruha. (Tu se lahko porabi zelo primerna pesem: »Ptič na oknu«.) Včasih se pridružijo naši domači živini ter zobljejo zrnje iz njenih jasli. (Tu naj spomni učitelj na pesem: »Vravec in konj«.) — Kako pa nam povrnejo ptice vse to, kar smo jim storili dobrega po zimi? (Spomladi prepevajo po naših vrtovih ter pobirajo škodljive gosenice in mrčes.)

IV. Kruh je dar božji. Kdor ga pohodi ali vrže od sebe, stori greh. Poberimo torej vsako drobtinico, ki leži na tleh, ter jo dajmo lačnim pticam! Bodimo dobrosrčni, usmiljeni!

V. a) S čim je obdano naše šolsko dvorišče. (S plotom.) — Kaj vidimo na nekaterih stebrih? (Deščice.) — Čemu so podobne? (Skledicam.) — Kaj pa devamo po zimi vanje? (Krušne drobtine in skorjice.) — Za koga? (Za lačne ptice.) — Vem, da boste odslej še rajši pobirali krušne drobtinice ter jih nosili po zimi lačnim ptičicam v skledice.

Že večkrat sem slišal tukaj v šoli učenca, ki je rekel svojemu tovarišu: »Daj mi, te prosim, malo kruha!« Zakaj pa prosi? (Ker je lačen.) — Kaj tedaj storiš, ako imaš sam velik kos kruha v roki? (Košček kruha dam lačnemu součencu.) — Otroci, hudo je človeku, ki je lačen in nima kaj jesti. Lačen deček, ki vas prosi kruha, je gotovo usmiljenja vreden. Privoščite mu torej grižljaj kruha! Bodite dobrosrčni!

b) Učenje na pamet in krasnoslovljenje.

M. Lichtenwallner.

19. Mrzla voda.

(K. M. 69.)

Opombe. Kadar učitelj razpravlja v šoli razne pijače in govori tudi nekoliko o njih važnosti za človeško zdravje, tedaj se mu nudi ugodna prilika, da izpregovori tudi kaj o vodi, tej velekoristni prirodni. S tem doseže, da se začno njegovi učenci zanimati zanjo. V smislu učne koncentracije mu je treba sedaj priskrbeti primernege leposlovnega štiva, ki naj še poveča ono zanimanje, zbujeno po nazornem nauku, ter naj v marsikaterem oziru poglobi in izpopolni vse to, kar že vedo otroci o lastnostih čiste vode. V to svrho utegneta učitelju prav dobro rabiti berili: »Mrzla voda« in »Najboljše vince za otroke«.

I. Katere lastnosti ima čista voda? (Tekoča je, brezbarvna, brez duha ali vonja in brez okusa.) — Slišali smo, da brez vode ne bi mogli živeti niti ljudje niti živali niti bi mogle rasti rastline. Kakšna je torej voda? (Prekoristna.) — Kako koristi voda žejnemu človeku? (Žejni človek si ugasi žejo.) — Kako se imenuje voda, katero lahko pijemo? (Pitna voda.) — Kje se nahaja pitna voda? (V studencih ali vrelcih.) — Kdaj pijemo? (Kadar smo žejni.) — Kako se imenuje torej tisti neprijetni občutek, ki nas sili, da pijemo? (Žeja.) — Kadar se napijemo, tedaj nismo več žejni; kako rečemo ondaj? (Da smo si žejo ugasili.) — Vsaka voda pa ni taka, da bi jo mogli piti. Zakaj ne? (Ker ima neprijeten okus.) — Kakšno pitno vodo torej radi pijemo? (Tako, ki je čista, bistra in brez vonja.) — Pa tudi takšne ne pijemo radi, ki je pretopla. Kakšno pijemo rajši?

Sedaj vam prečitam, kaj se je zgodilo nekemu dečku, ki se je vroč ali razgret napil mrzle vode.

II. Učitelj berilo vzorno prečita. — Enkratno čitanje po boljših učencih. — Čitanje po odstavkih; razlaganje besed, izrazov in rekel.

Prvi odstavek. Čitaj! — Razgret = vroč; razgret človek je v obraz navadno rdeč in ves poten po telesu. — Kako diha razgret človek? (Močno in naglo zaporedoma;

sopiha.) — Kako se razgrejemo? (S težkim delom, z naglim tekanjem, posebno po letu.) — Kakšen neprijeten občutek imamo zlasti v ustih, kadar smo razgreti? (Žeja nas.) — Takoj = na enkrat (nemčizna!) = hipoma = nemudoma, brez odloga.) — Svariti = opominjati, praviti, kaj se utegne zgoditi tistemu, ki ne sluša; n. pr. učitelj svari nemarnega učenca. — Sicer = drugače.

Med razlaganjem se zapišejo na šolsko tablo besede: razgret, takoj, svariti, sicer.

Drugi odstavek. Čitaj! — Nekoč = enkrat (nemčizna!) = nekdanj. — Priteče = prileti, pribeži. — Ves razvnet = močno razgret. (Vneti, vnamem, vnetje!) — Ugasil si je žejo. Kaj gasimo navadno? (Ogenj.) — Kako? (S tem, da ulijemo vode nanj.) — Kaj se potem zgodi? (Ogenj ugasne.) — Žeja včasih tudi žge ali peče kakor ogenj. Kaj storimo torej, da si jo potolažimo? (Gasimo jo kakor ogenj.) — Kako namreč? (S tem, da se napijemo.) — Da, kadar smo žejni, pijemo ter si žejo ugasimo.

Na šolsko tablo se zapišejo med razlaganjem besede: nekoč, razvnet, ugasiti žejo.

Tretji odstavek. Čitaj! — Kje je začutil deček bolečine? (Učitelj položi roko na svoje prsi.) — V prsih so pljuča, s katerimi dihamo. V pljučih ga je začelo bosti. — »Mrzlica se ga loti.« Na katero besedo se spomnimo, kadar slišimo besedo »mrzlica«? (Na besedo »mrzel«.) — Kako je bilo torej dečku? — Da, bilo mu je nekaj časa tako mrzlo, da ga je treslo po vsem životu; koža njegova je bila pri tem mrzla in bleda. Kmalu nato pa se ga je lotila zopet vročica; po obrazu in telesu mu je namreč koža močno zardela ter postala vroča in začel se je tudi močno potiti. Tako ga je nekaj časa silno zeblo, nekaj časa pa zopet kuhalo. Pri tem pa je deček hudo trpel; lotila se ga je bila namreč mrzlica. Kako se kaže mrzlica od začetka? — Kako potem? — Kadar ima kdo tako bolezen, tedaj pravimo: Mrzlica se ga je lotila, mrzlica ga trese, mrzlica ga tare. — Kašelj ga sili = moral

je kašljati. — Zakaj je Blaže moral v posteljo? — Zdravnik = učen človek, ki zdravi ali leči bolnike. Kako pravijo pri vas doma zdravniku? (Dohtar.) — Kaj pa je dal zdravnik bolnemu dečku? (Zdravilo.) — Kako pravijo pri vas doma zdravilu? (Arcnije.) — Blaže je dobil zdravilo zoper mrzlico. Ali so še druga zdravila? (Da, n. pr. za oči.) — Vendar mu prihaja slabše od dne do dne = vsaki dan je bila bolezen hujša. — Zgolj kost in koža ga je bila = sama kost in koža ga je bila, zelo je bil suh. Začel je hudo kašljati in se sušiti, kakor se suši drevo ali cvetica; postal je namreč sušičen. Kaj ga je sušilo? (Huda bolezen.) — Taka bolezen, ki človeka suši, se imenuje sušica. To je strašna bolezen. Zakaj? (Ker se navadno ne da več ozdraviti.) — Zakaj torej temu dečku zdravnik ni mogel pomagati? (Ker je imel sušico.) — Naposled = nazadnje.

Med razlaganjem se zapišejo na šolsko tablo besede: mrzlica, tare, trese, loti se, zdravnik, zdravilo, zgolj, naposled.

Večkratno čitanje.

III. Kakšno navado je imel Blaže? (Da je razgret vselej takoj pil.) — Kako ga je oče večkrat učil? (Da je zelo nevarno piti, kadar smo vroči.) — Kaj je storil deček, ko nekoč očeta ni bilo doma? (Razvnet se je napil mrzle vode.) — Ob katerem letnem času je bilo najbrž to? (Po letu.) — Zakaj? (Ker je bil pritekkel ves razvnet z vrta.) — Kje se je napil mrzle vode? (Pri studencu na dvorišču.) — Kaj je bil nasledek njegove neposlušnosti? (Da je naglo zbolel.) — Povej, kako se je začela bolezen! — Kaj je storil tedaj oče? (Poslal je po zdravnika.) — Kakšen je bil torej? (Skrben.) — Zakaj pa zdravnik ni mogel bolnemu dečku pomagati? (Ker se ga je bila lotila sušica.) — Kakšna bolezen je torej sušica? (Neozdravna bolezen.) — Kdo je bil zakrivil to bolezen? (Deček sam.) — S čim? — Blaže je vedel, da je nevarno vročemu piti, pa je vendar pil. Kakšen je bil tedaj? (Nepreviden.) — Tudi ni poslušal očetovih opominov. Kakšen je bil torej? (Neubogljiv = neposlušen.) — Kakšna kazen

ga je zadela zaradi njegove neprevidnosti in neposlušnosti? (Moral je umreti.)

IV. a) Vroč nikoli ne pij! Bolje je, žejo potrpeti nego naglo zboleti, mnogo let kašljati in naposled za sušico umreti.

b) Zdravo telo, najboljše blago;

'zkazi se lahko, popravi težko.

c) Neprevidnost nikoli ni dobra.

č) Kdor ne uboga, tega tepe nadloga.

V. Kaj moramo storiti, kadar smo razgreti, predno pijemo mrzlo vodo? (Moramo se ohladiti.) — Kako se lahko ohladimo? Nekoliko se izprehodimo, si roke oblijemo in si sence (učitelj jih pokaže) omočimo z vodo. Dobro je tudi, mrzlo vodo podržati nekaj časa v ustih ali pa snesti košček kruha, predno jo požremo. — Otroci, ravnajte se po teh naukih, da se vam ne zgodi tako, kakor se je zgodilo dečku, o katerem smo danes čitali!

Govorne vaje: Nove besede, izrazi in rekla, s katerimi so se seznanili učenci na drugi učni stopnji in katere je zapisal učitelj med razlaganjem na šolsko tablo, se porabijo v primernih stavkih ustno in pismeno. — Take vaje so zelo važne; kajti prvič se učitelj lahko prepriča, so-li učencem jasni in razumevni vsi novi izrazi, ki se nahajajo v obravnavanem berilu; drugič pa se po njih učenci do dobrega privadijo tem izrazom, ki naj bodo odslej njih last.

Pravopisje: a) Razpravlja se dvopičje po napovednih stavkih pred dobesednim govorom in narekovaj v začetku in na koncu takega govora. Pri pismeni vaji naj bodo napovedni stavki goli, n. pr.: Oče pravi: »Dokler ... zbolíš!« — Deček reče: »To je bilo dobro!« itd.

b) Glaskovanje in prepisovanje besed z *lj*: kašelj, postelja, pošljejo, zgolj.

c) Razlogovanje težjih besed.

M. Lichtenwallner.

20. Najboljše vince za otroke.

(K. M. 69.)

Opomba. Ta pesem je Slomšekova, toda nekoliko predelana. Slomšek jo je zložil po nemškem izvirniku: »Der Schneider von Burgund«, natisnjenem v osmem zvezku »Festkalendra«, katerega sta v Monakovem izdajala Pocci in Görres od l. 1835. do l. 1839. Glej »Popotnika«, XXIII. 379.

I. Kaj storimo, kadar smo žejni? — Kaj pijemo? — Kako se imenuje vse to, kar ljudje pijejo? (Pijača.) — Katero pijačo pijete največkrat? (Vodo.) — Imenujte še druge pijače! (Vino, pivo, žganje.)

Sedaj čitajmo pesmico, ki uči, katero vince je najboljše za otroke.

II. Učitelj pesem vzorno prečita. — Enkratno čitanje po boljših učencih. — Čitanje posameznih kitic; razlaganje besed in izrazov.

Naslov. Vince = vino in sicer dobro vino, »zlató vince«. Ali je tukaj res misliti na vino? (Ne.) — Kako bi lahko rekli namesto: »Najboljše vince za otroke«? (»Najboljša pijača za otroke.«)

Prva kitica. Prva in druga vrsta. Čitaj! — Za deco = za otroke. — Kapljanje (kaplja) naj se poočiti. — Katero besedo lahko postavimo za besedo »kaplja«? (Pijača.) — Stori tako in še enkrat čitaj! — Katera pijača pa je bela? (Mleko.) — Od kod dobivamo mleko? — Kakšnega okusa je? (Sladko.) — Tukaj je govor o »kaplji slajši« in o »kaplji beli«. Na katero pijačo bi tedaj lahko kdo mislil? (Na mleko.) — No, bodemo takoj videli, ali je to res mleko.

Tretja in četrta vrsta. Čitaj! — Od kod prihaja to vince ali ta pijača? (Izpod pečin = pečevja = skale; iz zemlje.) — Primerna slika ali načrt na šolski tabli! — Katero je torej tisto vince? (Voda.) — Kdo je že videl, kako voda izvira? — Kje? (Učenci se spomnijo in omenijo znane vrelce.) — Ali je čista voda res bela? (Ne, čista voda ni

bela niti siva; sploh nima nobene barve.) — Zakaj pa se ji torej pravi »kaplja bela«? (Ker ni umazana.) — Ali je res sladka? (Ne, čista voda ni sladka niti grenka, nego je brezokusna.) — Zakaj pa se voda imenuje tukaj »kaplja slajša«? (Ker je voda zelo dobra.) — Izvira = priteka, teče; izvirek = vir = virček = studenec. — Kaj kipi? (Voda kipi, kadar vre. Mleko kipi.) — Tudi voda dela pene = kipi, ko izvira.

Pomnite: Čista voda iz studenca je za otroke najboljša pijača.

Druga kitica. Prva in druga vrsta. Čitaj! — Kje so navadno viri? (Po logih.) — Log = gozd, hosta, šuma, les.) — Kod teko torej viri najprej? (Po logu ali gozdu.) — Kako se prav močni viri še imenujejo? (Potoki.) — Kako se imenuje majhen potok? (Potoček, potočič.)

Tretja in četrta vrsta. Čitaj! — Kako pa koristi vir ali potok v logu? (Napaja žejne ptice in mnogo drugih gozdnih živali.) — Kakšno plačilo dobi za to? (Nič; zastonj jih napaja.) — Vir ali potok je torej podoben človeku, ki rad pomaga drugim, ne da bi zato zahteval plačila. Kakšno srce ima tak človek? (Dobro.) — Lahko pa tudi rečemo: Tak človek ima blago srce, je blag človek, blaga duša. Vir napaja tudi zastonj žejne ptice in druge živali. Kakšen je tedaj? (Blag.) — Zakaj pa si gasi živina žejo najraje ob virih in potokih? (Ker tod voda urno teče in je zaradi tega vedno čista.) — Taka urno tekoča in čista voda se imenuje bistra voda; zato govorimo o bistrih virih in potokih. — Požir; prim. požirati, požreti. — Kaj požiramo? — Kdaj težko požiramo? (Kadar nas golt boli.) — Ako požreš samo enkrat, narediš požir. Naredi požir!

Pomnite: Bister potoček, ki teče po senčnatem gozdu, napaja brezplačno žejne ptice in mnogo drugih živali.

Tretja kitica. Prva in druga vrsta. Čitaj! — Kako se godi človeku, ki se čez mero napije vina ali katere

druge opojne pijače? (Glava ga boli, moči ga zapuste, ne more delati in po noči ne more mirno spati.)

Tretja in četrta vrsta. Čitaj! — Kako pa se počuti tisti, ki pije za žejo čisto vodo? (Ima bistro glavo, se torej lahko uči, lahko dela; po noči sladko spi in je drugi dan zdrav in krepek ali čvrst.)

Pomnite: Kdor pije čisto vodo, ostane vedno zdrav in čvrst na telesu in duhu.

Četrta kitica. Prva in druga vrsta. Čitaj! — Za koga je voda še posebno zdrava. (Za otroke.)

Tretja in četrta vrsta. Čitaj! — Ali je samo otrokom voda zdrava? (Tudi odraslim ljudem ne škoduje.) — Ali ste vi že odrasli? — Zakaj ne? — Imenuj nekaj odraslih ljudi!

Pomnite: Voda ni samo otrokom, ampak tudi odraslim ljudem najzdravejša pijača.

Med razlaganjem se zapišejo na šolsko tablo besede: deca, kaplja, izpod, pečina, log, blag, bister, vir, požir, čvrst. Večkratno čitanje. Neprisiljeno naglaševanje!

III. Katera je najnavadnejša pijača? — Kako se imenuje voda v naši pesmici? (Najboljše vince, kaplja bela, blagi, bistri vir.) — Imenuj še druge pijače! — Kaj pijo odrasli ljudje razen vode? — Vino in pivo pa tudi za odrasle ljudi ni vedno zdravo. Kdaj ne? (Kadar se ga preveč napijejo.) — Kdor pije preveč vina ali piva, si ne ve mere, je nezmeren. Kaj pa se zgodi onemu, ki se čez mero napije vina ali piva? (Se opije.) — Kakšni pijači sta torej vino in pivo? (Opojni.) — Kako je zategadej treba vino ali pivo uživati? (Zmerno.) — Katero opojno pijačo še poznate? (Žganje.) — Žganje je najbolj nezdrava pijača, pravi strup vsakemu človeku; smemo je piti le kot zdravilo. — Imenuj sedaj vse opojne pijače! — Ali smejo otroci piti opojne pijače? — Zakaj ne? — Kaj naj torej pijejo otroci? (Vodo, mleko.) — Kakšna mora biti pitna voda? (Čista, brez okusa, brez vonja.) — Kakšna še? (Niti pretopla niti premrzla.) — Kdaj ne smemo

piti mrzle vode? (Kadar smo razgreti.) — Kdaj nam še lahko škoduje? (Po vroči jedi, ker si lahko pokvarimo zobe.) — Kako si gase žejo ptice in druge živali v gozdu? — Zakaj je voda tudi za odrasle ljudi zdrava pijača?

Ponovitev glavnih misli posameznih kitic.

IV. a) Voda je velik dar božji. — Čista voda je za otroke najzdravejša pijača; pa tudi odrasle ljudi okreпча in oživi. — Za mladino niso opojne pijače. — Žganje pa je strup vsakemu človeku.

b) Kdor hoče zdravo vodo piti, mora na studenec iti.

c) Vodo, kruh in sol ljubite najbolj!

č) Mlad pijanec, star ubožec.

V. Učenje na pamet in petje.

M. Lichtenwallner.

21. Lepa suknja.

(K. M. 7o. — Prim. P. 53: »Lepa suknja, prazna glava«!)

Opomba. Berilo pride na vrsto po obravnavi obleke.

Glavni nauk: Ne bodi gizdav!

I. Učitelj (se prime za suknjo): Kaj je to? Povej nekaj o moji suknji! — (Vaša suknja je lepa — velika.) — Povej nekaj o svoji suknji! (Moja suknja je stara — nova.) — Po čem spoznamo, ali je suknja stara ali nova? (Stara suknja ni tako lepa kakor nova.) — Kako pa ostane suknja lepa, če je tudi stara? (Suknja ostane lepa, ako nanjo pazimo.) — Ali vam je všeč nesnažna suknja? — Imamo-li lahko vedno nove suknje? — Zakaj ne?

Poslušajte! Povem vam, kako je znala stara suknja lepo brati, nova pa ne. (Saj suknja ne zna brati.) — Prav imate! Lepa suknja nas ne nauči brati, nego naša pridnost in naša pamet.

II. Učitelj počasi pove berilno vsebino. — Kdo si je kaj zapomnil o Srečku? (Srečko ni bil priden. Srečko ni hodil

redno v šolo.) — Ali še kdo kaj ve? (Srečko se je malo učil.) — Kdo pa ve kaj o Vidku? (Videk je imel staro suknjo.) — Kateri pa je bolje znal v šoli, Srečko ali Videk?

Začetnice na klop — 1—2—3! — Odprite jih na str. 79.
— Prečitam vam berilni košček »Lepa suknja«.

Koliko delov ima berilo? (Berilo ima nadpis in tri odstavke.) — Beri nadpis! — O čem bomo brali? (Brali bomo o lepi suknji.) — Beri prvi odstavek! — Beri drugi odstavek! — Beri tretji odstavek!

Beri do prve pike! — Kaj si bral? (Da Srečko ni bil priden.) — Beri dalje! — Kaj si bral? (Da je Srečko hodil neredno v šolo.) — Kaj pomeni neredno v šolo hoditi? (Srečko je večkrat iz šole izostal.) — Ali hodiš ti redno v šolo? (Jaz hodim redno v šolo, ker pridem vsak dan.) — Pojem rednosti se lahko pojasni ob predmetih, ki jih položimo najprej kamor si koli bodi, potem pa v vrsto; tudi nam ga pomagajo pojasniti klopí v šoli ali druge reči, stoječe v redni vrsti. Nepretrgana vrsta šolskih dni tvori redno vrsto. Reči izven vrste napravijo nered; zamujeni šolski dnevi pretrgajo redno vrsto šolskih dni.

Beri dalje! — Kaj je Srečko posebno rad imel? (Lepo obleko.) — Imate-li tudi vi radi lepo obleko? — Kaj vemo o Srečku? (Srečko ni bil priden.) — Kaj še? (Neredno je hodil v šolo.) — Kaj še? (Znal je malo.) — Kaj še? (Rad je imel lepo obleko.)

Beri dalje! — Kako je bil oblečen Srečko, ko je prišel šolo? — Beri dalje! — Kdo je bil Videk? (Videk je bil Srečkov součenec = tovariš = sodrug.) — Kako je bil Videk oblečen? — Kaj ne, da ste veseli, če dobite nov nožek od očeta? — Seveda in pa kaj radi pokažete nove reči! — Kaj je torej Srečko storil, ko je dobil novo suknjo? (Kazal jo je tovarišem.)

Beri, kako je Srečko govoril, ko je suknjico kazal! — Kako je bilo Vidku, ko mu je Srečko rekel, da on nima

nove suknje? (Vidku je bilo težko pri srcu.) — Je-li Srečko prav storil, da je Vidka žalil?

Beri dalje! — Kaj si bral? (Da je učitelj v šolo stopil.) — Kaj storite, kadar učitelj v šolo stopi? (Vstanemo in pozdravimo.) — Kaj storimo pred poukom? (Molimo.) — — Učenci odmolijo = končajo molitev.)

Beri dalje! — Kaj je Srečko odgovoril? (Srečko ni nič odgovoril.) — Zakaj ne? (Ker ni nič znal.)

Beri dalje! — Kaj si bral? (Bral sem, da so učitelj poklicali Vidka.) — Kako je Videk odgovarjal? — Zakaj je Videk dobro odgovarjal? (Ker je redno v šolo prihajal.) — Kdo je imel veselje nad Vidkovimi lepimi odgovori? (Videk sam in tudi gospod učitelj.) — Videk je imel veselje in čast, Srečko pa žalost in sramoto. — Kaj je neki Srečko mislil, ko je slišal Vidka, kako je odgovarjal? (Mislil si je, da Videk nima lepe suknje, pa vendar lepo odgovarja.) — Kaj pa je Srečko o sebi mislil? (Srečko je videl, da ima lepo suknjo, odgovarjati pa ne zna.)

Beri dalje! — Povej, kaj je Srečko spoznal.

Večkratno čitanje.

III. Srečko je bil nereden, len; imel pa je bogate starše. Dokaži to! (Neredno je hodil v šolo; učil se je malo; imel je pa lepo obleko.) — Ali se smemo bahati z lepo obleko? — Ali smemo drugim oponašati, češ, da nimajo tako lepe obleke? — S katerimi besedami je Srečko to storil? — Srečko je rad kazal svojo lepo obleko; svojemu tovarišu je oponašal, da nima take; učil pa se je malo, pa tudi ni nič znal. — Srečko je bil g i z d a v. — Kakšen pa je bil Videk, ker je lepo odgovarjal? (Marljiv.) — Kakšni so bili njegovi starši, ker je on nosil staro suknjo?

IV. Učenci! Kaj je več vredno, lepa suknja na hrbtu, ali polna glava na vratu? — Polna glava = učena glava. — Pomnite: Lepa suknja ne pomaga nič, ako človek ni

priden. — Srečko se je hotel povišati nad Vidkom, glavo pa je imel prazno. — »Kdor se povišuje, prazno glavo označuje.« — »Obleka lepa ne časti, če v glavi vednosti nič ni.«

V. a) Govorne vaje: Govorite o Srečku z besedami:

1. Srečko — ne prihaja — redno — v šolo. 2. On se — malo — učiti. 3. Rad — imeti — lepo — suknjo. 4. Nekdaj — priti — v šolo. 5. Imeti — nova — suknja. 6. Srečko — ne znati — odgovarjati. 7. Srečko — imeti — sramoto.

Govorite o Vidku z besedami: 1. Videk — biti — tudi — učenec. 2. On — imeti — stara — suknja. 3. On — znati — glasno — odgovarjati. 4. Videk — imeti — veselje — in — čast.

Govorite o učitelju z besedami: 1. Učitelj — stopiti — v — šolska — soba. 2. Učitelj — moliti — z — učenec. 3. Učitelj — vprašati — Srečko. 4. Srečko — nič — znati. 5. Učitelj — imeti — žalost.

b) Berila s sorodno vsebino: Kateri poznate pesmico »Šola«? (Str. 60.) — Kaj veste o »Janezku v šoli«? (Str. 59.) — Kdo ve še kaj o »Pridni Roziki«? (Str. 60.)

c) Imena oseb: Srečko — Videk — učitelj — tovariš učenec — človek. — Imena reči: Šola, obleka, suknja. — Kaj osebe delajo: Hoditi, učiti se, priti, reči, stopiti, moliti, vprašati, poklicati, odgovoriti, spoznati, pomagati.

A. Požegar.

22. Uganka. (Kožuh.)

(K. M. 70.)

Opombe. Uganke so jako pripravne, da bude v učencih zanimanje za pouk. Uganke so zabela ali začimbe, po katerih postane užitna in okusna jed učenosti, ki je često nekoliko pusta. Le poglejte žareča lica presrečnega malega misleca, ki po dolgem naporu pravo zadene! Kar brzdati se ne more, tako rad bi izbruhnil iz sebe plod svoje razboritosti, ko se mu je posrečilo, da je prvi ali vsaj izmed prvih pogodil uganko. Toda ne sme; morda jo zadene še ta ali oni, ki je bolj po-

časen mislec. Naj imajo tudi drugi isto veselje. Zato je treba pri razpravljanju zagonetek učence jako previdno voditi in brzdati. Stoprv tedaj, kadar bereš večini učencev z obraza, da so pogodili, kar jim je uganka namigavala, smeš dovoliti, da pove rešitev tisti, ki najbolj zasluži, da mu privoščiš to veselje.

Kdaj postaviš uganko na dnevni red, to je zavisno od dveh odnošajev; prvič je treba, da so učenci dovolj pripravljene za rešitev uganke, in drugič si bodi učitelj v svesti, da so uganke, kar smo že poudarili, le začimbe, a začimbe niso navadna hrana.

V našem slučaju mora učitelj poprej obravnavati suktnjo in pri tej priliki omeni tudi kožuh in njegove dele; potem, toda ne neposredno za tem predmetom, pride na vrsto uganka o kožuhu.

I. Čitali bomo pesmico o neki reči, ki pa ni imenovana. Kdor pogodi ime tiste stvari, je ne sme kar povedati; morda jo tudi drugi zadenejo. Rad bi videl, ali znate kaj bistro misliti. Pazite torej!

II. Učitelj čita enkrat počasi uganko. — Ako kateri izmed vas že ve, kako je tej stvari ime, naj dvigne roko, a povedati je ne sme. — Torej ti že veš? — Ti tudi? — Dobro! — Sedaj pa bom drugim malo pomagal, da tudi oni uganejo. — Kaj nam pove pesmica najprej o tisti stvari? (Da ima hrbet.) — Kdo ima hrbet? (Človek — konj — krava — pes . . . živali — knjiga — nož — suktnja . . .) — Kaj smo brali dalje? (Da nima trebuha.) — Ali je torej človek? — Konj? . . . Žival? — Katera stvar ima hrbet, a nič trebuha? (Knjiga — nož — suktnja . . .) — Roke ima. Katera stvar, ki ima hrbet, a nič trebuha, ima tudi roke? — Ti torej misliš, da je to suktnja. Res, suktnja ima hrbet, nima trebuha, a ima roke (rokave). Toda glejmo še dalje! Kaj še vemo o tisti stvari? (Brez nog stoji.) — Ali ima suktnja noge? — Ali stoji? — Seveda. Kako pravimo, kadar je suktnja komu ravno prav, niti prevelika niti premajhna? (Suktnja mu dobro stoji.) — Suktnja ima torej hrbet, nima trebuha, ima roke in brez nog stoji. Pa je-li suktnja tista stvar, ki jo iščemo? — Toda berimo dalje! Lase ima, a glave ne. Glave res nima suktnja; kako pa je z lasmi? (Teh

pa suknja nima.) — Torej le ni suknja tista reč. — Ali morebiti sedaj že kdo ve, kako je tisti stvari ime?

Pričakovati se sme, da se sedaj večina učencev oglasi. Ako bi jih pa bilo še premalo, učitelj še dalje pomaga, n. pr.: Navadna suknja pač ni. — Ali ni takšne suknje, ki ima lase? — Od znotraj namreč itd.

III. Dokažite, da ima kožuh vse to, kar je v pesmici povedano!

IV. Dolgo smo premišljevali, da smo pogodili, kako je tisti stvari ime. Mislili smo na to in ono; ugibali smo. Nazadnje pa smo pravo zadeli; uganili smo. Ker smo morali ugibati, da smo naposled pravo uganili, se imenuje ta pesmica uganika. (Glej napis!)

V. Učite se to uganko na pamet! — Ali ve kdo kako drugo uganko? — Prste ima, a živo ni. (Rokavica.) — Dve nogi ima, a samo hoditi ne zna. (Hlače.) — Ako ga vzdigneš je prazen, ako ga spustiš, je poln. (Klobuk.) Itd.

A. Požegar.

23. Kaj imaš pa ti?

(K. M. 71.)

Opombe. Pri nazornem nauku oskrbi učitelj primerno pripravo k temu berilu. Ako pa poprej ne bi bilo prilike, obravnavati vseh v tej pesmici omenjenih živali — polža, miši, metulja in ptiča — zadostuje, da učitelj kot uvod na podlagi primernih nazoril na kratko pove učencem o njih toliko, kolikor je treba, da razumejo sicer preprosto pesmico. V tem slučaju je umestna nastopna priprava.

I. Kdo pozna to živalico? (To je polž.) — Kje ste že videli polža? — Da, na vrtu je najrajši, zato mu pravimo »vrtni polž«. — Kaj dela na vrtu? (Lazi po zemlji in po rastlinah.) — Kaj store otroci radi, ako najdejo vrtnega polža? (Pobero ga, ga gladijo s šibico po telesu ter pravijo: »Polž, polž, pokaži mi roge! In če ne boš, ubijem te!«) — Kaj stori nato polž? (Skrije se v svojo hišico.) — To hišico

imenujemo polževo hišico ali polžino. — Zakaj se pa tako rad skriva? (Ker se boji.) — Glejte, polž ima veliko sovražnikov. Racam, gossem, kuram in drugim pticam gredo polži jako v slast; toda ako so v polžini skriti, jim ne morejo tako lahko do živega. Proti zimi pa se polž celo skrije v svojo hišico in si jo dobro zadela; pravimo, da se zaliže. Zakaj neki? — Seveda, da ga ne zebe. Ker na vrtu in na polju in nikjer ne najde ničesar za svoj želodček, prespi vso zimo, v svojo hišico skrit. Hišica mu je torej prav potrebna in koristna.

Tudi to živalico poznate. Kako ji pravimo? (To je miš.) — Kje živi? — Ti si jo torej videl v vaši shrambi. — Kaj pa stori mati, kadar najde katero v shrambi? — Zakaj? — Ti si jo pa videl na njivi. Ali tudi tam dela škodo? — Miška je torej prav škodljiva. — Sicer pa je prav mična živalica. S čim je pokrita? (Z dlako.) — Dlaka je prav mehka, kakor žamet. Miška ima lep, mehek kožušček (kožušek). K čemu? — Gotovo, v zimi jo greje še bolj nego polža njegova hišica.

Tukaj pa imam lepo pisanega metuljčka. Kje ste pa že videli take? — Da, po travnikih in po gozdih frle. Ali ima metulj tudi hišico kakor polž ali kožušek kakor miška? — Zakaj neki ne? — Povem vam jaz. Glejte, metulj ne doživi zime; živi samo po letu, pred zimo pa umrje. Ali mu je torej treba tople obleke? — Zato pa ima lepo pisane peroti ali krila, s katerimi se rad poigrava v solčnih žarkih. Kaj ne, da vam ugaja ta lepa stvarica? — Kdo pa je že poskusil uloviti metulja? — Ali si ga lahko? — Zakaj ne? — Odletel je seveda. — S čim leti? — K čemu mu torej rabijo krila?

Ptiča pa vam pač ni treba kazati. — S čim pa je ptič pokrit? — K čemu mu je perje?

Torej polž, miška, metulj in ptič — vsak ima nekaj, kar ga krije in s čimer se brani. Kaj imaš pa ti v svojo

obrambo? — O tem nam pripoveduje lepa pesmica, ki vam jo sedaj povem (oziroma: prečitam.)

II. Pesem učitelj na pamet krasnoslovi ali pa prečita.

Čita se stavek za stavkom ter se pojasni deminutiv: hiška (= hišica = mala hiša); takisto: kožušek, miška metuljček. — Dej = reci = povej. — Znaj = vedi. — V zimi hudi = v hudi zimi. — Veter hrufe = vrešči = močno piha, da se sliši.

Pesmico učenci večkrat prečitajo.

III. S čim je pokrit polž? — S čim miška? — Kako se brani mraza metulj? — S čim je pokrit ptič? — Kdo je vse te živali tako ustvaril? — Ali imaš ti tudi tako hišico kakor polž, da bi se vanjo lahko skrila? — Imaš-li kožušek kakor miška? — Ali krila kakor metulj? — Imaš-li perje kakor ptič? — Ali je pa ljubi Bog nate pozabil, ko ti ni dal, kar imajo te živali? — Kako pa je Bog tebi pomagal? — Kaj ti dajeta oče in mati?

IV. Bog je dal vsaki živalici, česar potrebuje, da se varuje in brani. Nam pa je dal še več; nam je dal ljube starše, ki za nas skrbe. — Bodimo hvaležni svojim staršem! Kako pravi četrta božja zapoved? — Bodimo pa tudi hvaležni ljubemu Bogu, ki nam je dal tako dobre starše!

V. a) Kako izkažeš očetu in materi svojo hvaležnost in spoštovanje? — Kako izkazuješ Bogu svojo hvaležnost?

b) Kako rečemo z eno besedo namesto: majhen kožuh — majhen metulj — majhen ptič — majhen voz — majhen klobuk — majhen prst — majhna miš — majhna hiša — majhna klop?

A. Požegar.

24. Naša muca.

(K. M. 74.)

Opomba. »Naša muca« je vprav narodna pesem ter otročjemu duhu tako prikladna, da je ni treba na široko razlagati. Tako zvana upodabljaljoča metoda se temu in podobnim berilom najbolj prilaga.

I. O kateri živali smo se včeraj pogovarjali? (O mački.)
 — Da; ker ste bili danes pridni in pazljivi, vam pa povem
 lepo povestico o mački. Poslušajte!

II. Pri Stojanovih so imeli tako lepo belo mačico,
 kakršno ste videli včeraj na podobi. Vsi so jo radi imeli,
 najbolj jo je pa ljubila Stojanova Milica. Nekega dne je
 sedela Milica na hišnem pragu. Kaj je pač delala? (Čitala
 — nogavice pletla.) — »Mjav!« se je oglasilo hipoma za
 njenim hrbtom, in še enkrat »mjav!« — Kaj je pač storila
 sedaj Milica? (Ozrla se je.) — In koga je videla? (Mačko.)
 — Da! A uboga živalica se je zelo smilila deklici; mačica
 je tako hudo šepala! Kaj menite, zakaj? (Ker jo je noga
 bolela.) — Mačica je tedaj prišepala in se privila k deklici.
 Kaj je Milica pač vprašala mačico? (Jo-li noga boli; ali
 ima bolno tačico.) — Da! Gladila je mucí okroglo glavico
 ter jo vprašala (učitelj govori z vprašujočim in pomilovalnim
 glasom):

Muca, maca,
 Bolna taca?

Kako je vprašala Milica? — Da! Milica je pa tudi
 takoj uganila, zakaj mučico taca boli; muca je imela namreč
 jako slabo navado; kakšno pač? (Rada je mleko lizala.)
 — Zato je pa bila dekla včasih strašno huda nanjo. V
 kuhinjo ji mačka kar ni smela hoditi. Kaj je pač dekla
 storila, kadar je prišla mačka v kuhinjo? (Izpodila jo je.)
 — Milica si je takoj mislila, da je bilo zopet kaj takega,
 in zato je vprašala mačko:

Kje si bila, kaj storila,
 Da te dekla je podila?

No, kaj mislite, kje je bila to pot zopet mačka? (V
 kuhinji.) — Kdo jo je tam zapazil? (Dekla.) — Seveda je
 bila dekla strašno huda. Sedaj pa poslušajte, kako je muca
 sama pravila Milici:

V kuhinji sem se mudila,
Pa me dekla je spazila,
Jezo name je razlila.

Kako je pravila mačka? — Koga se je mačka ustrašila? (Dekle.) — Kaj je mačka pač storila? (V stran skočila in se skrila.) — Da, prav si uganil. Pa kaj mislite, kam se je dekli skrila? No, to naj nam muca sama pove:

Jaz sem se za lonec skrila.

Kje pa mislite, da je stal lonec? (Na polici — na oknu.) — Toda lonec ni bil prazen; kaj je bilo menda v njem? (Mleko.) — A mačka, ki je sicer tako spretna živalica, je bila to pot nekoliko nerodna in zato se ji je pripetila nesreča. Kaj mislite, kako je bilo? (Ob lonec se je zadela; lonec se je prevrnil in mleko se je razlilo po oknu in po tleh.) — Da, prav tako je bilo, kakor ste sedaj povedali. — Za mleko dekli še ni bilo toliko; česa je pa bilo še bolj škoda? — No, ako je mleko dalj časa v loncu, kaj se naredi potem na vrhu? (Smetana.) — Kaj se je zgodilo s smetano? — Seveda, tudi smetana ni bila več za rabo. Sedaj pa čujte, kako je muca sama tožila Milici svojo nesrečo:

Jaz sem se za lonec skrila,
A preveč nerodna bila;
Lonec mleka prevrnila,
Pa ji smetano 'zkazila.

Komu je mačka smetano izkazila? (Dekli.) — Kakšna je bila dekla, ko je videla, da se je vse njeno mleko s smetano vred razlilo po kuhinjskih tleh? (Huda — jezna.) — Kaj je morda v jezi storila? (Metlo je pograbila ter zamahnila po mački.) — Da, da; čujte, kako je muca pravila:

Dekla me je z metlo »štrc!«
Pa še v rebra nekaj, »brc!«

Kako je reklo, ko je dekla z metlo mahnila po mački? (Štrc!) — Kaj je pa razjarjena dekla še storila? (Brcnila je mačko v rebra.) — To pa ni bilo lepo, kaj ne da ne? — Tako je torej muca Milici tožila svojo nesrečo.

Kako je muca tožila Milici, to najdete tudi v svoji Začetnici. Knjige na klop! — Poiščite povest »Zaslužena kazen«, ki smo jo čitali včeraj! — En list nazaj! — Kdo je že našel tisto berilo?

Učitelj prečita učencem berilo; potem je čitajo večkrat učenci.

III. Zaprite knjige! — Kam je šla mačka, o kateri smo čitali? — Kaj se je tam zgodilo? — Kaj je bilo dalje? — Otroci, ali še veste, katero povest smo čitali včeraj? (»Zaslužena kazen.« — Kdo je bil kaznovan? (Vinko.) — Zakaj? (Ker je kravo mučil.) — Je-li bila ta kazen zaslužena? — Sedaj pa pomislite, ali je mačka tudi zaslužila tako ostro kazen? (Ne!) — Zakaj ne? (Ker je neumna — ker ni vedela, kaj dela.) — Kdo je bil prav za prav kriv, da se je razlilo mleko? (Dekla sama.) — Zakaj? (Ker ni pazila — ker je pustila odprta kuhinjska vrata — ker ni postavila lonca na varen kraj.) — Kdo je bil torej prav za prav kazni vreden? (Dekla.) — Kakšna je bila dekla, ker je mačko po krivem kaznovala in tako surovo z njo ravnala? (Nespametna — nepravična — neusmiljena — surova.)

IV. Je-li bilo res škoda mleka in smetane, ki jo je mačka razlila? — Kaj je torej povzročila (napravila) mačka? (Škodo.) — Otroci, ali se večkrat zgodi, da domače živali škodo delajo? — Povejte nekaj primerov! (Živina na paši — kure na vrtu — mačka v kuhinji . . .) — Kdo je pa take škode vselej kriv? (Ljudje sami, ker niso dosti pazljivi.) — Kaj moramo torej storiti, ako imamo pri hiši domače živali? (Paziti, da ne delajo škode.) — Ako pa vendar žival kako škodo naredi, kadar nismo dosti pazljivi, kako moramo potem z njo ravnati? (Lepo — usmiljeno.) —

Ne ravnajte torej tako kakor tista dekla, ki je ubogo mačko tepla in brcala! — Kaj ne, to ni bilo lepo?

V. Sedaj pa zopet odprite knjige! — Te pesmi se naučimo na pamet!

Melanija Sittig (v Pulju).

25. Pajek in muha.

(K. M. 75.)

Opombe. Basen »Pajek in muha« osvetljuje isti nauk kakor Ezopove »Sladkosnede mušice«, nauk namreč, da nam sladkosnedost često nakloni nesrečo, a vrhu tega še pojasnjuje zahtevo, da priliznjenim dobrikavcem ne smemo zaupati. Vendar pa ne bi bilo umestno, posebno ne na nižji stopnji, na kateri se vrši ta-le obravnava, ako bi se ta basen izbrala za povod dolgoveznemu moralnemu razmišljanju. Otroci dobro vedo, da se jim ni bati takoj usodne mreže, če se tu pa tam malce posladkajo; a gojiti nezaupnost do vsega, kar se nam kaže vabljivo in mikavno, to se mi zdi vprav nenravno. Kar se tiče uživanja sladčic, je treba, da roditelji sami odpravljajo razne otroške razvade, a učitelj naj opozarja zlasti na naravne zdravju škodljive posledice, ki jih povzročuje sladkosnedost. Tej svrhi bi pa mnogo boljše ustrezala Ezopova basen »Sladkosnede mušice«, kajti sladka strd, ki privablja mušice, ima v sebi tudi lepivo, ki sladkosnedke pogubi; tega etiškega momenta pa v naši basni ni.

Kakor se razpravlja basen sploh, tako se obravnavaj tudi to berilce: etiški nauk vznikni sam ob sebi iz cele basni in učenci naj se ga polaste sami pod modrim navodilom učiteljevim, ne da bi ga jim le-ta vsiljeval ter z gostobesednim razblinjanjem zabilisal celotno sliko in nje značilne poteze.

I. Slika pajka in pajčine z ujeto muho.

Kako se imenuje ta žival? — Kje ste jo že videli? — S čim se živi? — Katere živali še love muhe, mušice in vešče? (Pastirica, lastovica itd.) — Kako love ptice ta mrčes? — Na kak način pa pajek? — Zakaj pribrenče muhe pajku v mrežo? (Ker so neprevidne in ne poznajo nevarnosti.)

Poslušajte povest o neprevidni muhi, ki jo je pajek premotil, da se mu je ujela v pajčino!

II. Basen učitelj prečita.

Beri še enkrat prvi odstavek! — Mreža = pájčina, pájčevina. — Mušice = neke male muhe, ki se v rojih izpreletavajo po zraku. Múšica = múhica = majhna muha. — Vešča = ponočni metulj. (Slika!) — Ugleda = zagleda.

Drugi odstavek. — Dobrikati se = prilizovati se. (Zgledi!) — Vabi jo k sebi = prijazno jo kliče. — Zakaj imenuje pajek muho prijateljico? (Rad bi si ji prikupil, da bi k njemu prišla.) — V vas hoditi = posečati = obiskovati. (‘Obiskovati’ je germanizem.) — Slaščica = sladčica. (Boljši izraz nego ‘sladkarija’.)

Tretji odstavek. — Katere živali brenče? — S čim provzročujejo ta glas? (Peruti brzo premičejo. — Učitelj pokaže nazorno z nožem ali s pletilno iglo!) — Zbrenči = brenčeč zletí. — Kako zaplete pajek muho v mrežo? (Brzo teka okrog muhe in jo ovija v nitko, ki se mu snuje sproti iz zadka.) — Zadavi = umori. ‘Daviti’ pomeni sicer ‘za vrat stiskati’, toda pajek ne stisne muhe za vrat, nego jo umori s svojimi nožnimi krempljci; s krempljci namreč zastrupi rano, da ujeta žival takoj otrpne in kmalu pogine. In potem ji ne izpije samo krvi, nego ji izsrka ves sok.

Basen čitajo učenci večkrat posamič in v zboru.

III. Zakaj prede pajek mreže najraje po kotih? (Po kotih je temačno; muhe ne zapazijo tako lahko preteče nevarnosti, a pajek se v kotu bolje varuje sovražnikov in raznih neprilik.) — Zakaj je vabil pajek ravno mlado muho v vas? (Mladina je lahkomiselna in neprevidna.) — Katere stvari uživa muha najraje? — Zakaj je torej pajek muhi obetal ravno slaščic? — Kako je spletena pajkova mreža? — Primerjaj jo z ribiško mrežo!

Kakšna je bila muha, ker se je dala ujeti pajku? (Nespametna, neprevidna, lahkoverna; sladkosneda.)

Kakšnega si mislimo pajka? (Premeten je, vztrajen; požrešen, krvoželjen.)

IV. Nauk: Prim. zgoraj!

Slične snovi: »Miška in nastavljena past«; »Mlado jagnje«; Ezopova basen »Sladkosnede mušice«.

Pravopis: Učenci naj poiščejo besede, v katerih se nahaja soglasniška skupina »šč«, n. pr.: veščca, slaščica, kleščce, ognjiščce, dvoriščce, tešč i. t. d.

‚Dati‘ v pomenu ‚pustiti‘ n. pr.: Muha se da pregovoriti; človek se da omehčati; palica se da prelomiti.

Spisna vaja: Basen napišejo učenci v okrajšani obliki.

Jožef Brinar (v Sevnici).

26. Uganka.

(K. M. 75.)

Opombe. Po Dieffenbachu je to zagonetko pre naredil Funtek.

Posebne važnosti je pri razpravljanju ugank, da pogodi učitelj pravi trenotek, ko zastavi učencem kako uganko. Zastavica bodi vsekakor v zvezi z obravnavano učno snovjo, toda asocijacija ne bodi tako prozorna, da bi rešitev ne provzročila učencem nikakršne težave. V našem slučaju n. pr., ko je pajek predmet ugibanju, ne bi bilo umestno, ako bi se uganka zastavila takoj po obravnavi hišnega pajka in neprimerno bi tudi bilo, ako bi se razpravljala takoj potem, ko so učenci prečitali basen »Pajek in muha«, ki je v Začetnici priobčena tik pred to uganko.

Gotovo bi pa sodilo, da se razgovor o naši uganki vplete takrat, kadar pridejo v nazornem pouku na vrsto opravi v kmetiški sobi ob zimskih večerih ter nanese pogovor na predice ali na izdelovanje platna sploh.

Kadar učitelj zastavi uganko, mn bodi glavni smoter ta, da izpodbode učence k samotvornosti ter jim zbudi zavest svojih duševnih moči, ki jih navdaja s ponosom in veseljem ter jih bodri pri težkih nalogah. Ugibanja torej učitelj učencem nikakor ne olajšuj preveč, sicer jim pokvari veselje, ki bi ga občutili po nekoliko napornem, toda ugodno rešenem premišljevanju. Nasproti pa ugibanje tudi ne

bodi pretežavno, da se ne polasti zamotanega razmišljanja nevajenih glavic malosrčnost in potem tudi malomarnost, ko vidijo, da se jim rešitev uganke navzlic resnemu naporu ne posreči.

I. Učitelj z nekaterimi jedrnatimi stavki in primernimi vprašanji obudi spomin na zimski večer v kmetiški hiši, nekako tako-le: Kolovrati brne. Na preslicah vise kodelje. Predice mencajo in prirejajo s prsti predivo. Vretena se sučejo, nit se snuje in navija.

Napovedanje smotra: Prečitam vam pesmico o nekem predcu, ki prede brez kolovrata, a vzlic temu prede najlepše niti. Radoveden sem, kateri izmed vas bo uganil, kdo je ta predec.

II. Uganko učitelj prečita.

Poiščimo znake, ki nam jih našteva uganka! — Beri! — Kje sedi predec, ki ga naj uganemo? (V kotu.) — To je torej prvi znak. — Zakaj ne pravimo, da sedi predica v kotu? (Tisti predec je moški, ne ženska.) — To je že drugi znak. — Kakšne niti prede tisti predec? (Tanke.) — Tretji znak! — Kako se nauče predice presti? (Od starejših predic.) — Našega predca pa ni nikdo učil presti. To je četrti znak.

III. Povejte vse, kar veste o neznanem predcu! (Učenci ponove vse štiri znake neznanega predca.)

IV. Uganite, kdo je ta predec! (Hišni pajek.) — Učenci po navodilu učiteljevem dokažejo, da se vsi navedeni znaki res dostajajo hišnega pajka.

Kdo je naučil pajka, da zna tako dobro presti?

V. Večkratno čitanje in učenje na pamet. — Učenec stopi na oder in reče: »I., zastavim ti uganko!« Nato predava pesmico, a poklicani součenec I. odgovori: »To je pajek.«

Ustna vaja: Zapovejte součencu, naj ukaže deklí, naj peče kruh — psu, naj teče za zajcem!

Pismena vaja: a) Napišite pesmico na pamet! b) Domislite se dveh besed, ki isto pomenita kakor beseda ‚uganka‘ ter zapišite vse tri izraze! (Uganka, zagonetka, zastavica.)

Jožef Brinar.

27. Mlatiči.

(K. M. 77.)

Opombe. Te kitici sta odlomek Stritarjeve pesmi, natisnjene v knjigi »Pod lipo« na str. 21. A tudi ta odlomek ni doslovno ponatisnjen; v drugi kitici sta namreč izdajatelj izpremenila besede: »Pritiskájmo še krepkeje« tako-le: »Hej, mlatímo še krepkeje«. Toda za to samovoljno izpremembo prvotnega besedila po naših mislih ni tehtnega vzroka; kajti tudi učencem nižje stopnje je povsem jasno, kako »mlatiči pritiskajo« s cepci; vrhu tega je tu prilika, učencem pojasniti mnogovrstno rabo iste besede, n. pr.: Upnik pritiska dolžnika; sovražnik pritiska; solnce (mraz) pritiska; čoln k bregu pritisniti itd.

»Mlatiči« naj se razpravljajo ako je le možno, ob času mlatitve, kajti otroci se takrat najlaže vglobijo v tisto prešerno veselo razpoloženost, ki navdaja mlatiče. In ravno to bodi glavni namen te pesmi, da mladini budi čut za poezijo, ki tako ljubko spremlja in preveva nekatera opravila rabotajočega kmeta, da za nekaj hipov pozabi potnih srag, veseleč se obilega sadu svojih pridnih rok.

I. Zjutraj, ko zajutrkuje, vam da mati kos kruha; včasih dobite namesto kruha nekaj novcev in tedaj si kupite žemljo. Kadar pridete iz šole domov, vam ureže mati zopet kos črnega ali belega kruha. A povejte, kje neki dobi mati kruh, ki vam gre tako v slast? — Kako dela pekar kruh in žemlje? (Napravi iz moke testo in ga speče v krušni peči.) — Od kod pa dobivamo moko? (Mlinar jo namelje iz žita.) — Kdo daje mlinarju žito? (Kmet ga pridela na polju.) — Naštejte, katere vrste žita seje kmet! — Povejte, kaj dela kmet, kadar žito dozori! (Ženjice ga požanjejo ter povežejo s povesli v snope, ki jih zlože v stave — t. j. kopice po 10 do 20 snopov — ali tudi v stoge in kozolce. — Ko je snopovje suho, ga zmlatijo mlatiči na gumnu ali podu ali skednju. — Mlatitev je težko delo, ker se trup in roke neprestano gibljejo, iz snopovja se pa kadi prah, osobito, če je žito snetljivo. — A navzlic temu so mlatiči navadno dobre volje, kajti gospodar jim dobro streže, posebno kadar se je letina dobro obnesla; še zapoje si včasih, ne meneč se za pot, ki jih obliva.

In tako pesem, ki si jo prepevajo mlatiči, vam povem (oziroma: prečitam).

II. 1. Učitelj krasnoslovi ali pa prečita pesmico.

2. Čitanje in pojasnjevanje po kiticah.

Junak = mlad mož, krepak, srčen, pogumen mož. — Zakaj se imenujejo mlatiči junaki? — Kaj hočejo izraziti z besedico ,hej'? (Izpodbujajo drug družega ter se navdušujejo za delo.) — Katero žito mlatijo mlatiči? — Kje je pšenica zložena? (Na vozu pred gumnom.) — Katero orodje se imenuje cepič? (Opis cepi ali cepov; narišejo se; opišejo se njih deli: 1. Ročnik ali cepec; 2. cep ali cepič, ki je navadno drenova palica, končujoča se v obrezano, grčasto korenino; 3. usnjena gož, ki veže ročnik in cepec.) — Ali cepiči res pojejo? (Le po zraku žvižgajo in po podu pokajo.)

Koliko mlatičev mlati navadno? (Štirje.) — Kako se to spozna že od daleč po glasu? (V štirih udarjajo cepci: pika, poka! pika, poka! . . .) — Kako pa tedaj, kadar mlatijo trije? (Pika, pok! pika, pok! . . .) — Kako so zaznamenovani udarci mlatičev v pesmi? (Prvikrat udarijo štirje, drugikrat trije.) — Zakaj preneha včasi en mlatič? (Odriva snopovje.) — Zakaj se slišijo nekateri udarci močno, drugi pa slabeje? (Nekateri mlatiči zamahujejo po klasovju, drugi pa po rítovju.)

Kakšna moka se namelje iz pšeničnih zrn? — Kako pravimo pšeničnemu kruhu? (Bel kruh ali pogača.) — Zakaj mu pravimo ,kruhek'? (Ker ga jemo posebno radi. Prim.: ,sinek', ,yinček'!) — Kdo se smeje kruhu? (Ljudje, ki ga radi jedo.) — Kdo pravi mlatičem, naj mlatijo še močneje? (Sami se izpodbujajo drug družega.)

3. Učenci čitajo pesmico večkrat.

III. Kdaj se vrši mlatitev? (Imeni »mali srpan« in »veliki srpan« se pojasnita.) — Kakšna dela se opravljajo o mlatitvi? (Snopi se nasade v nasad, t. j. razpolože se v vrstah po gumnu ali podu. Nasad obračajo. Izmlačene snope otepajo ter spravljajo slamo in otepe na parno. Kadar je slama že odpravljena, še šteklija, j. t. pre-

mlatijo žito še enkrat, da se zrnje iz luskin izuje. Štekelj = oster konec luskin. Zrnje s plevami vred zmetejo na kup in upravijo vršaj. Debele smeti in kosce klasovja izločijo na rehti od zrnja. Žito, nakopičeno v vršaju, se z velnico preveja. Drobne pleve, mekine in drug drobiž se izčini na rešetju.)

Dan današnji se opravlja mlatitev tudi s stroji. (Opiše se na kratko mlatilnica in vetrnica.) — Kako postane iz zrnja kruh? (Učenci naštejejo ravnovrstna dela.)*

IV. Ta točka lahko odpade, kajti v tej pesmici bi pač zaman iskali duhovite misli, nego obrača se do našega čuvstva!

V. Pregovori in rekla: »Z velnico si posojuje, pa z žlīco vračuje.« — »Prazno slamo mlatiti.« — »Z rokami mlatiti.« — »Po svetu se mlatiti.« — »Na drobnem situ presejan človek« (= prebrisan človek). — »Belega kruha pijan biti.« — »Iz te moke ne bo kruha.« — »Koder solnce teče, povsod kruh se peče.«

Slovniška vaja: Naglas v velelnih oblikah glagolskih, n. pr.: mlatimo, kosimo, govorimo itd.

Pravopis: Pišejo se nenavadne besede: gož, ročnik, cep, štekelj, nasad, vršaj, velnica, skedenj, gumno, kozelc, stog, stava, otep, otepač, rehta (= reta = retra); vejati, štekljati, činiti. (Glej opombo!)

Spisje: Kako postane iz zrnja kruh?

Jožef Brinar.

28. Zaslužena kazen.

(K. M. 77.)

Glavni smoter: Zbujanje usmiljenja do živali.

I. Najprikladnejše je, ako učitelj to povestico obravnava takrat, kadar zve o kaki posebni trdosrčnosti do živali, bodi si da jo je izvršil kateri učencev ali pa da so bili

* Op. uredništva: Točka III spada pač bolj v nazorni nauk.

vsaj otroci priča, ko so ljudje trpinčili živali. V tem slučaju je samo treba, da se učencem odurno dejanje še enkrat živo predoči in da se zbudi v njih sočutje do živali in — najboljša »priprava« je izvršena. Ako pa ni prilike, da bi se razpravljanje oprlo na kak istinit dogodek, naj učitelj sam našteje iz vsakdanjega življenja slučaje neusmiljenosti proti živalim ter naj izkuša otrokom, katerih srca so itak še mehka, zbuditi čuvstvo usmiljenja; kajti povestica »Za-sluzena kazen« vplivaj zlasti na čuvstveno plat učenčeve duše, umstvenemu preudarku bodi prisojeno stoprv drugo mesto.

Napovedanje smotra: Poslušajte povest o nekem dečku, ki ni vedel, da tudi živali občutijo bolečine!

II. 1. Učitelj pove povest.

2. Učenci citajo *a)* enkrat ves sestavek, *b)* po odstavkih.

3. Pojasnjevanje: Vinko = Vincencij. — Mučiti = trpinčiti, trapiti. (Ne ,martrati'!) — Zakaj se je imenovala ta krava Belka? — Naštejte še druga kravja imena! (Dima, Črnka, Rjavka, Lisa itd.) — Kako nam daje krava mleko? (Razgovor o molži.) — Kakšen je kravji rep? — Čemu rabi kravi metlasti rep? (Odganja si muhe, komarje, brenclje ali obade.) — Hip = trenotek. — Lase komu nategniti = zlasati koga. — S katerimi besedami naznanja človek, da ga kaj boli? (Joj! — O joh! — Prejoh! — As! — Ojme!) — Storit kaj žalega = hudega.

4. Vaja v čitanju.

III. (Ob zaprtih Začetnicah:) S čim nam krava koristi? — Pojasni se pregovor: »Krava pri gobcu molze.« — Kaj se dela iz sladkega mleka? (Smetana, kiselo mleko, siratka, skuta, maslo, sir.) — Kaj bi se bilo lahko dečku pripetilo, ko je potegnil kravo za rep? (Krava bi ga bila lahko brcnila.) — Ali je Vinko vedel, da kravo boli? (On ni mislil na to.) — V čem se je razlikoval Vinko od hudobnežev, ki mučijo živali, a dobro vedo, da jih boli? — Zakaj deček od sih

dob ni več mučil živali? (Domislil se je vselej svojih bolečin.)

IV. Učitelj naj učence sicer opozori na razno trpinčenje živali, toda njih pozornost naj ne obrača na rafinirano mučenje, temuč samo na brezsrčne navade, ki jih lahko opazujemo dan na dan, n. pr., da pretepajo vozniki vprežno živino; da pastirji radi svoje malomarnosti bijejo živali, ki zaidejo v škodo; da zapirajo ljudje ptice v kletke itd. A pri vseh teh slučajih naj opominja učence, kako bi se zdelo njim samim, ako bi morali trpeti iste muke, kakor jih občuti žival.

Pomnite: Ne mučite živali, kajti one čutijo prav tako kakor človek!

V. 1. Rešite zastavico: »Štirje noseži, dva vileža, dva videža, dva slišēja, štirje streljajo, eden pa pometa!«

2. Rekla: »To je tako res kakor pet krav za en groš.«

3. Slovniška vaja. a) Kravja imena: Belka, Mavra ali Šavra (črna ali črnomarogasta krava), Sivka, Čada (čad = dim), Dimka, Lisa, Lisačka, Maroga, Rdečka, Ridža (ridž = rdečkast), Plavka (plav = svetlo-siv, pepelnato-siv), Ruska (rus = rjavkasto-rdeč), Rumenka, Muza (ima ob glavi upognjene in nazaj zavite rogove.)

b) Krstna imena s končnico »ko«: Vinko, Joško, Mirko, Vilko, Zorko, Slavko, Miško, Benko, Gojko, Rajko, Miloško, Branko, Srečko, Zdenko, Zdravko. *Jožef Brinar.*

29. Mlado jagnje.

(K. M. 78. — R. Ž. 69. — P. 56.)

Opombe. Nemški izvirk pesmi »Mlado jagnje« je zložil F. Justin Bertuch, a na polje slovenske mladinske književnosti jo je presadil najprej A. M. Slomšek; njegov prevod je še ponatisnjen v Razingerjevem-Žumerjevem Abecedniku (na str. 69.) in v Praprotnikovem Abecedniku (na str. 56.); a za Majcnovo-Koprivnikovo Začetnico je A. Funtek oskrbel po vsem nov prevod.

Predno se čita ta pesem, je vsekakor dobro, da se prej v nazornem pouku obravnava ovca; toda nikakor ni treba, da bi se to berilo neposredno priklopilo prirodopisnemu predmetu.

Glavni smoter: Praktiško utemeljevanje nauka, da morajo otroci roditelje slušati.

I. Ovčar pase po travnikih, po planinah in trebežih drobnico. Katere živali imenujemo drobnico? (Koze in ovce.) — Kako se imenuje mlada ovca? — Kje se jagnjeta pasejo? — Kako poskakuje jagnje na paši? — Kako pravimo njegovi materi?

Prečitam vam pesmico o poskočnem jagnjetu, ki ni slušalo svoje matere.

II. 1. Učitelj prečita pesem.

2. Čitanje po kiticah in pojasnjevanje: Kako dolgo se imenuje mlada ovca jagnje? (Eno leto.) — Ker nam pripoveduje pesem, da je bilo jagnje mlado, je treba pač misliti, da je bilo zelo mlado, morda komaj nekaj tednov staro; zato ni čuda, da je bilo zelo lahkomišno in neizkušeno. — Poskakavalo = sem in tja skakalo. — Živo = živahno, radostno. — Mati = stara ovca. — Brežina = breg. — Takati se = valjati se. (Kroglje takati na kegljišču. Otroci se takajo po trati, kadar skačejo, se prekopicujejo.) — Šibka noga ali nožica = drobna, slaba noga. — Nogo zdrobiti = zlomiti. — Zdajci = kar = hipoma. — Kako rečemo bolje namesto ‚graben‘? (Jarek.) — Bridko vpiti = milo vpiti. — Tožiti = zdihovati, jadikovati. (Ne: ‚jamrati‘!) — Dete = dojenec, majhen otrok. — Slušati = ubogati.

3. Pesem učenci večkrat prečitajo.

III. Kraj in čas: Po leti ali jeseni gremo često na izprehod in pridemo tudi na pašnik. Čreda ovac se tu pase; med njimi so tudi ovni z dolgimi, zavitimi rogmi in več mladih jagnjet. Stare ovce se pasejo mirno. Zdaj pa zdaj se začuje veselo bleketanje.

Povest o neposlušnem jagnjetu: Neko jagnje je bilo posebno živo in veselo. Predrzo je letalo in objestno po-

skakovalo. Stara ovca, njegova mati, je stopicala skrbno za mladičem in pazila, da se mu ne bi kaj žalega pripetilo. Posebno od bližnjega jarka ga je hotela odvrniti. Toda jagnje se nič ni brigalo za mater; brezskrbno je poskakovalo po pašuiku in naposled priskakljalo na rob globokega jarka. Kar mu izpodrsne; pade v globino in si zlomi nogo. Objestnega veselja je bilo nenadoma konec in le žalostno bleketanje se je čulo iz jarka.

IV. Ako bi bilo jagnje svojo mater slušalo, ne bi bilo hudih bolečin trpelo. »Kdor ne uboga, tega tepe nadloga.«

V. 1. Nauk za življenje: Kdor se prestrastno razveseljuje, temu se često veselje izpremeni v žalost in bolečine. (Zgledi iz otroškega življenja: Nevarne, a prijetne igre; preobilno uživanje slaščic itd.)

2. Slovniške vaje: Dovršni in nedovršni glagoli: skočiti, skakati, poskakavati; leteti, zaleteti se, zaletavati se; sukati se, zasukniti, zasukati se; zvrniti, zvrčati; lomiti, zlomiti, zlamati.

Namenilnik: Jagnje se gre past. Pastir hiti vračat ovco.

3. Pesmi se učenci nauče na pamet in jo tudi zapoje. (Gl. Majcnove Šolske pesmi, I. 32!)

4. Učenci napišejo povest o neposlušnem jagnjetu.

Jožef Brinar.

30. Božje oko.

(K. M. 81. — R. Ž. 64: »Bog vse vidi«.)

Opomba. Berilo se čitaj dva do tri tedne pozneje nego berilo: »Bog vse vidi«. (K. M. 72), ker je nekaka dopolnitev istega.

Glavni smoter: Zavedanje vseprisotnosti božje. Strah pred grehom. Spoštovanje do hiše božje.

I. Otroci, ogledjmo si lepo sliko, ki jo imate v Začetnici na 82. strani. — Kaj vidite na sliki? — Res, velika vrata. — Kdo stoji pred vrati? — Torej ljudje. Nekateri gredo skozi

vrata, drugi prihajajo. Mož, ki je ravno pred vrati, se je že zunaj odkril. Kam se neki pride skozi ta vrata? — Gotovo, to so cerkvena vrata. Cerkve ne vidimo na sliki, pa si lahko mislimo, da je za vrati cerkev. (Osebe se natančneje popišejo.) — Katera oseba je najbolj spredaj? (Mož, ki vodi dečka za roko.) — Kaj dela deček? (Z desno roko kaže nad vrata.) — Kaj pa je tam? (Trikotnik, ki ima v sredi oko.) — Nariši to sliko prav jasno na tablo! — Ali je na naši cerkvi tudi taka slika? — Kje? — Takšno sliko vidite na mnogih cerkvah.

Le pazite na to sliko, kadar pridete v kako tujo cerkev. — Kaj neki ta slika pomeni?

Nekoč je bil deček, ki tudi ni vedel, kaj ta slika pomeni. O tem dečku bomo sedaj čitali.

II. a) Učitelj pove berilo ali pa ga prečita.

b) Razjasni se: »Njemu (= Bogu) ni nič prikrito.« (Pred Bogom ne moremo ničesar skriti.) — »Vojtehu sežejo besede globoko v srce.« (Vojteh si je besede dobro zapomnil; ostale so mu v srcu in ni jih več pozabil.)

Opetovano čitanje.

III. S kom je šel Vojteh v cerkev? — Kateri dan je bilo to? — Kje je zagledal Vojteh naslikano oko? — Kako je vprašal očeta? — Zakaj ga je vprašal? (Rad bi bil vedel, kaj oko pomeni; radoveden je bil.)

Kaj je rekel oče? (Bog vse vidi, vse ve.) — Čigavo je torej to oko? (Božje oko.) — Bog torej vse vidi, kar delamo doma ali na polju ali v cerkvi ali v šoli. Katera dela n. pr. opravljamo doma? (Molimo, se oblačimo, jemo.) — Bog vse to vidi. Kaj pa ljudje delajo na polju? (Orjejo, vlačijo, sejejo, žanjejo, pasejo . . .) — Torej vse to vidi Bog. Kaj pa delajo v cerkvi? (Molijo, pojejo, se ozirajo, pogovarjajo, smejejo, druge motijo.) — Tudi to vse vidi Bog. — Sedaj mi pa naštejte nekaj šolskih opravil! — Tudi

v šoli vas Bog vidi. — Kaj pa sedaj delamo? (Čitamo.)
— Ali nas gleda Bog tudi sedaj?

Bog torej vse vidi, kar koli se kje godi, kar koli delamo, dobro ali hudo, pred ljudmi ali skrivaj. Toda božje oko vidi še več in vidi mnogo dalje nego vsako človeško oko; vidi nam tudi v dušo. Bog dobro vidi, kaj mislim jaz, kaj misli Tonček v zadnji klopi, kaj Stanka v prvi. Božje oko vidi torej tudi naše misli in želje. Ali moremo torej Bogu kaj prikriti?

Kdo je to povedal Vojtehu? — Kje? — Kako je stopil Vojteh v cerkev? (S strahom.) — Koga se je bal? (Boga.) — Zakaj? (Ker je vedel, da ga gleda Bog v cerkvi.) — Kaj mislite, kaj je delal v cerkvi? (Molil.) — Kam je gledal? — Vojteh je v cerkvi pobožno molil.

Kaj mislite, kakšen je bil Vojteh v šoli? (Pazljiv, poslušen, priden.) — Zakaj? (Vedel je, da ga gleda božje oko.) — Kako je hodil iz šole domov? — Kakšen je bil na paši? — V hlevu? — V gozdu?

Pridnega Vojteha je gledalo božje oko kaj prijazno in ljubeznivo. Z veseljem se je oziralo nanj.

Mislite nekoliko nazaj na Jakca in Anico, kako sta si hotela nekoč poiskati nekaj dobrega! — Kam je hotel Jakec svojo sestrico peljati? — Zakaj Anica ni hotela iti v mlečnico, smetane lizat? — Zakaj ni hotela v kuhinjo po med niti v klet po jabolka?

IV. Božje oko gleda povsod na nas. A otroci to radi pozabijo. Da bi se pa vendar večkrat spomnili, kako jih vedno gleda božje oko, zato je tu in tam naslikano.

Božje oko ne gleda samo na Vojteha, gleda tudi na vas, ljubi otroci! Kakšni morate biti tudi vi v cerkvi, v šoli, na paši, na potu v šolo in iz šole, ako vas kdo vidi ali ne?

Česa ne smete nikoli storiti? (Nič hudega. — Greha.)
— Zakaj ne? (Ker Bog vse vidi.)

Tudi misliti in želeti ne smete nič hudega! — Zakaj ne? (Ker Bog vse ve.)
Zapomnimo si torej:

Bog vse vidi, Bog vse ve;
Greh se delati ne sme!

V. Govorne vaje: Pripovedovanje berila *a)* po vprašanjih, *b)* iz spomina.

Učenje na pamet.

Čitaj berilo tako, da imenuješ mesto očeta mater in mesto Vojteha Julčiko!

Misli si dva bratca; starejši Jakec je pripeljal Franceta v cerkev.

Povej berilo, kakor bi oče tebi razlagal božje oko.

A. Štupca (pri Sv. Marku niže Ptuja).

31. Vljudni otroci.

(K. M. 83. — R. Ž. 66: »Vljudni otroci.« — P. 56: »Bodi vljuden!«)

Opombe. Prilika za razpravo tega berila se kmalu najde; ako se vrši nazorni nauk na podlagi Janskega podob, se berilo lahko porabi pri podobi »vas«, samo treba je poprej razviti pojem »trg«. Otroke pouči in prepričaj učitelj, da postrežljivost in vljudnost značita olikanega človeka in da sta za občevanje med ljudmi neizogibno potrebni.

I. Očeta, mater, brate in sestre dobro poznate. Tudi sosedove ljudi poznate. Sploh so vam menda znani skoro vsi ljudje iz naše vasi. Kako jim pravimo, ker so v isti vasi doma kakor mi? (Domačini.) — Kadar pa greste v nedeljo k maši, vidite mnogo ljudi, ki jih ne poznate; ti so iz drugih vasi in so vam tuji. Kadar pridete v bližnji trg ali v mesto, vidite skoro same neznane, tuje ljudi. Kako imenujemo tuje ljudi? (Tujce.) — Včasih pride kak tujec tudi v našo vas. Kdo je že videl tujca pri nas? — Kdaj?

— Kje? — Da, na semanji dan vidimo mnogo tujcev v naši vasi.

Kako se moramo proti tujcem vesti, kadar pridejo k nam ali kadar jih kje srečamo, o tem se bomo danes učili iz male povestice, ki jo imate v Začetnici.

II. a) Učitelj prečita enkrat berilo.

b) Učenci čitajo odstavek za odstavkom; razjasnjevanje:

Tujec se jim približa = tujec pride bliže k njim. — Otroci se umaknejo = stopijo na stran, se mu ognejo, mu dajo prostora, stopijo s pota. — Zakaj? (Da gre lahko mimo.) — Potnik = popotnik = ki je po poti = ki potuje. — Kdo izmed vas je že popotoval? — Kam? (Na božjo pot; v mesto; k stricu itd.) — Kaj si bil torej tedaj, ko si potoval? (Potnik = popotnik.) — Kako se je poprej imenoval potnik v našem berilu? (Tujec.)

Kar se obrne = mahoma, h kratu, na enkrat (nem-žizna!) se obrne. — Katera pot drži v trg? = katera pot gre v trg? = po kateri poti se pride v trg? — Spremi ga = gre z njim. — Grič = holm, breg, brežec.

Opetovano čitanje.

III. a) Kje so se igrali otroci? (Pred hišo.) — Kje je stala hiša? (Ob cesti.) — Na katerem prostoru so se igrali otroci, ker so se morali tujcu umakniti? (Na cesti.) — Koliko potov je držalo od hiše dalje? (Več; potnik je namreč vprašal, katera pot drži v trg.) — Kod je držala pot v trg? (Črez grič.)

b) Kdaj so se tisti otroci igrali pred hišo? (Zvečer.) — Je-li bilo že pozno zvečer? (Ne, sicer bi bili že spali.)

c) Označevanje oseb: Kdo se je igral pred hišo? — Koliko otrok je bilo? (Več.) — Kaj so storili otroci, ko je tujec mimo prišel? (Umaknili so se mu in ga lepo pozdravili.) — Bili so torej vljudni in prijazni. — Kako so tujcu odgovorili? (Glasno in prijazno.) — Da, nič se ga niso bali in se niso skrili kam za plot, kakor radi store nekateri otroci. Kako pravimo takemu, ki se nič ne boji?

(Pogumen.) — Kakšni so bili torej tisti otroci? (Vljudni, prijazni in pogumni.) — Kdo je otroke učil pozdravljati? (Starši, učitelji.) — Torej so ti otroci slušali starše in učitelje. Kako pa pravimo tistemu otroku, ki rad sluša odrasle ljudi? — Kaj je storil eden izmed otrok? (Pokazal je tujcu pot.) — Kako pravimo tistemu, ki rad komu kako prijaznost izkaže in mn rad postreže? (Da je postrežljiv.) — Kakšen je bil torej tisti deček?

č) 1. Otroci so tujca lepo pozdravili.

2. Pokazali so mu pot in eden izmed njih ga je spremil celo do bližnjega griča.

IV. Ti otroci so bili torej vljudni, prijazni, poslušni, postrežljivi. Gotovo so jih njih starši, učitelji, sorodniki, sosedje in sploh vsi znanci radi imeli. A še nekdo je z veseljem opazoval te otroke, kako so vedno tako pridni; namreč ljubi Bog tam gori v nebesih, ki tako ljubi dobre otroke, On vse vidi in vse ve in ve tudi, kako se otroci vedejo. Zapomnite si:

Pridne otroke, veselo srce
Ima Bog rad in tudi ljudje!

Zapomnite si pa tudi: »Kakor se pozdravlja, tako se odzdravlja.«

V. a) Kaj morate storiti, kadar koga srečate na cesti ali kadar pridete v šolo ali v kako tujo hišo? — Kako rečete? — Kaj morajo dečki še storiti? — Kaj morate storiti, kadar srečate tujca na slabi poti? — Kako je treba odgovoriti, kadar vas kdo na cesti kaj vpraša? (Glasno, prijazno.) — Ne smete reči: »Ne vem«, ako znate pot. Tudi ne smete molčati ali pa celo zbežati; to bi bilo nevljudno. — Kaj bi storili, ako bi vas kdo srečal in vprašal za hišo I...jevo? — Kaj storite, kadar srečate starčka? — Da, stare ljudi moramo spoštovati!

b) Primerjanje z berilom: »Jurče in starček.«

c) Otroci odgovarjajo po vprašanjih: Kaj so delali tisti otroci? — Kdo je prišel mimo? — Kaj so storili otroci? — Kaj je rekel tujec? — Kaj je bilo potem? — Kako je vprašal tujec? — Kaj so storili otroci? — Kaj se je še zgodilo? itd.

č) Otroci in tujec se primerjajo:

Otroci so bili v tistem kraju doma; vse jim je bilo znano. Tujec ni vedel pota v trg. — Otrok je bilo več, tujec je bil sam. — Otroci so bili mladi, tujec starejši.

d) Povejte različne pozdrave! — Napišejo se le-ti na šolsko tablo in otroci jih prepisejo.

Marica Godec (v Lembachu).

32. Pošteni deček.

(K. M. 83.)

Opombe. Berilo je bilo že v Miklošičevi »Začetnici«. — Čita se lahko o priliki, kadar se pri nazornem nauku govori o nožu ali kadar se obravnavajo drevesa in grmovje. Dobro bi bilo, ako bi se berilo razpravljalo še le takrat, kadar imajo otroci že iz veronauka nekoliko pojma o božjih zapovedih. — Glavni namen berila je, podati otrokom lep zgled poštenosti. — Kot nazorno učilo naj rabi nož z dvema reziloma in koščenimi platnicami na roču.

I. Ponovi se, kar so se učenci pri nazornem nauku učili o nožu. Razjasnila, oziroma ponovitve potrebni so pojmi: rezilo, platnica, roč.

Kaj ne, otroci, tak nož bi tudi vi radi imeli? Toda drag je pač. Kaj, ako bi tak nož kje našli? Kaj bi storili z njim?

Čitali bodemo o dečku, ki je našel lep nož, in slišali, kaj je storil z njim.

II. a) Učitelj pove in potem prečita ali pa samo prečita berilo.

b) Učenci čitajo berilo po odstavkih.

Kako je bilo dečku ime? (Mirko.) — Tebi pa je ime Friderik; tudi tebe bi lahko klicali za Mirka, kajti Friderik ali Mirko, to je vse eno. — Kakšen je bil nož? — Kakšen se je Mirku zdel nož? — Želel je takšnega že dolgo = že dolgo bi bil rad imel takšnega. — Kam ga je šel poskušat? (V grmovje.) — Imenujte drevesa! — Grmovje! — Katero je večje, drevje ali grmovje? — Kaj je delal Mirko v grmovju? (Poskušal je nož.) — Kaj pa je Mirko hotel vedeti? (Kako nož reže, ali je oster.)

Vsebina prvega odstavka: Mirko najde nož in ga je zelo vesel.

Čitaj drugi odstavek!

Kaj se je oglašalo Mirku v srcu? (Vest.) — Da, vest ali neki notranji glas. — Poslušajte! Neki Francek je ubil lep kozarec, s katerim se je igral, ko matere ni bilo doma. Pobral je razdrobljene kosce lepo skupaj in jih odnesel v stran. Nikdo ga ni videl in zato nikdo ni vedel, kaj se je bilo zgodilo. Ko je mati pozneje kozarec rabila, ga je povsod iskala. Povpraševala je po njem, a nikdo ni hotel o njem nič vedeti. Francek pa se je tresel in bal, a neki glas mu je govoril: »Povej, kaj si storil!« In res se je Francek usrdil, stopil pred mater ter vse povedal in mati mu je odpustila, ker je bil tako odkritosrčen. — Pokaži, kje imaš srce! — Sami ste že izkusili, kako vam močno bije srce, ako ste kaj hudega storili in se kazni bojite. Glejte, ta čas vam kliče notranji glas. Saj vam je gospod katehet povedal, kako se imenuje ta notranji glas. (Vest.) — Kaj je govoril ta notranji glas Mirku? — Da ga vrneš = da ga daš zopet tistemu, ki ga je bil izgubil. — Pravi sam sebi = misli si.

Vsebina drugega odstavka: Mirko ve, da nož ni njegov, in bi rad zvedel, kdo ga je izgubil.

Čitaj tretji odstavek!

Kam je gledal mož? (Na tla, na cesto.) — Kaj si je mislil Mirko, ko je videl moža? (Ta mož je nekaj izgubil, ta mož išče nož.) Kaj je storil? (Stopil je k tujcu = šel

je k tujcu.) — Kaj je rekel mož? — Kaj je storil Mirko? (Vrnil mu je nož.) — Najdeni nož = nož, ki ga je bil našel.

Vsebina tretjega odstavka: Mož išče nož; Mirko mu ga vrne.

c) Učenci se vadijo v čitanju.

III. Kje je Mirko našel nož? — Kaj je rastlo ob cesti? — Kje je mož iskal nož? — Kdo je prvi hodil po cesti? — Kdo je prišel za možem? — Ali je Mirko veliko pozneje šel po cesti?

Kako je bilo dečku ime? — Kaj je našel Mirko? — Kakšne oči je imel? (Dobre, bistre.) — Kako porečemo Mirku, ker je imel bistre oči? (Da je bil bistroviden.) — Kaj je storil Mirko z nožem? (Šel ga je v grmovje poskušat.) — Gotovo se je že veselil, kako bode z njim rezal ter si piščalke iz njih delal, ali pa je mislil, kako si bode naredil pokalico, s katero bode močno pokal.

Kaj pa je Mirku pravil glas v srcu? — Kaj je storil, ko je videl, da mož nekaj išče? — Tedaj mu ni prišlo na misel, da bi bil najdeno stvar zamolčal; zato lahko rečemo, da je bil Mirko pošten deček. — Kaj je storil Mirko, ko je zvedel, da je bil mož nož izgubil? (Vrnil mu ga je.) — Če bi ga bil obdržal, bi bilo enako nepošteno, kakor če bi ga bil ukradel.

K čemu se je mož vrnil? (Iskat svoj nož.) — Žal mu je bilo najbrž zanj; zdelo se mu je pa, da ga je bil izgubil na cesti. — Skrbel je za svoje reči. Kakšen je bil torej? (Skrben.)

IV. Kako se glasi naslov tega berila? — Katero lepo lastnost je imel Mirko? (Poštenost.) — Ljubi Bog sam nam je zapovedal, da moramo biti pošteni, ko nam je zapovedal: »Ne kradi!« Bog pa ima le tiste otroke rad, kaferi to store, kar on zapoveduje. — Kje bode Bog poštenost poplačal? (V nebesih.) — Pa tudi ljudem so pošteni otroci dragi in ljubijo jih starši, učitelji in znanci. Zato pravimo: »Poštenje je ljubo Bogu in ljudem« ali pa: »Poštenje je najboljše imenje.«

Pomnite: »Najsrečnejše ljudi poštenost stori.« — »Poštenost najdalje trpi.« — »Mlad lažnik, dorasel tat.« — »Vse, kar je skrito, postane očito.«

V. a) Kaj bi vi storili, ako bi našli kaj denarja? — Cvetko bi izgubil knjigo, a je ne bi šel iskat; kakšen deček bi bil? — Nace bi Cvetkovo knjigo našel; kaj bi moral storiti?

Jeričin oče je izgubil krono in Jerica jo je našla. Zelo vesela je bila; mislila si je, koliko slaščic, žemelj, peres bi si lahko za celo krono kupila. Že je hotela iti k trgovcu, kar pride oče domov ter pove, da je izgubil krono. Jerica mu jo takoj vrne. Kakšna je bila torej Jerica?

Stanko je ubil Francku tablo, ne da bi ga bil ta videl. Toda povedal mu je, da mu je on ubil tablo, ter mu tudi škodo povrnil. Kako je ravnal Stanko?

Marica pa je v šoli ubila šipo. Nikdo je ni videl. Učitelj je povpraševal, a vse je molčalo. Marici je glas v srcu pravil: „Povej!“ Toda ni se izdala. — Je-li bila Marica odkritosrčna?

b) Primerjanje z beriloma: „Zlomljena drevesa“ in „Bog vse vidi“.

c) Otroci po vprašanih ponove berilo.

č) Čitajte berilo, kakor bi bila deklica Ivanka našla nož!

Povejte, kakšen je dober, kakšen slab nož! (Nabrušen, svetel, oster, lep, nov, velik, majhen; skrhan, rjast, top, grd, star itd.)

Marica Godec.

33. Vrtec.

(K. M. 84.)

Opombe. Berilni sestavki v oddelku »Vrt« se z uspehom obravnavajo spomladi, ko se narava zbuja k novemu življenju. Namen vseh teh beril je, buditi in gojiti ljubezen do Boga in do narave in pa občutek za prirodne krasote. Kako lepo se n. pr. zrcali v pesmici »Moj vrtec« modro vladanje dobrotljivega Stvarnika in gotovo se

ogrejejo srca učencev, ako zna učitelj pri nje razpravljanju ubrati pravo struno.

Učitelj pojasni, da je Bog ustvaril vse reči na zemlji ljudem ali v korist ali pa tudi v veselje; zato pa naj ljudje z božjimi stvarmi lepo ravnajo in naj jih skrbno negujejo, ne pa da bi jih zlorabili ali pa jih zlovoljno uničevali.

Sestavek »Cvetice v plevelu« neti v otroških srcih veselje do oskrbovanja cvetic, s tem pa h kratu čut za vse, kar je lepo, ali z drugimi besedami: goji estetiško čuvstvo, ki je za нравstveno izobrazbo tolikanj važno; kajti nudi človeku toliko plemenitega užitka, ga odvrča od vsega grdega, ga varuje podlosti in surovosti ter ga vodi k ljubezni do Boga, ki je večna lepota.

Povest »Polomljena drevesa« poučuje učence o važnosti sadje-reje, ki ne donaša človeku samo dosti gmotnega dobička, ampak mu napravlja tudi mnogo nedolžnega veselja ter vpliva blažilno na njegovo srce. Saj pravi priljubljeni naš prirodopisec Fr. Erjavec, da »človek, ki vzgaja drevesa, jih cepi, presaja in brani vsem nezgodam, gotovo ni napačnega, nikar pa hudobnega srca«.

Berilo »Vrtec« je odlomek daljše, dvanajst kitic obsegajoče pesmi »Vrtec«, ki jo je zložil ter v drugi številki »Vrtca« za l. 1873. priobčil Ivan Zarnik. V tisti pesmi opisuje pesnik čuvstva, ki navdajajo deklico, ko hodi po svojem vrtcu ter opazuje posamezne cvetice, ki rasto po gredah. Pri pogledu raznobarnih cvetic se spomni deklica besed, s katerimi ji je mati nekoč razložila pomen posameznih. V Zarnikovi pesmi je preveč moralizovanja; zato je prav ukrenil Anton Funtek, da je vzel iz nje le one kitice, ki ustrezajo zahtevam današnje pedagogike, ter da je še te kitice primerno predelal.

I. Danes sem prinesel s seboj lepo*) podobo, oglejmo si jo skupno nekoliko! — Kdo mi zna povedati, kaj nam kaže ta slika? — Da, to je vrt! — Kaj raste na vrtu? (Cvetice, zelišča, sadno drevje...) — Ponovi to, A! — Še ti, I! — Imenuj nekatere cvetice! (Navedene cvetice se kolikor možno pokažejo.) — Naštej nekaj zelenjave! — Imenuj nekatera sadna drevesa! — Kje je navadno vrt?

*) »S takimi in sličnimi govorniškimi izrazi zbudí učitelj, ne da bi otroci to zapazili, zelo pozornost učencev in le-ti potem z veliko napetostjo čakajo, kaj vse bode sledilo njegovim besedam.«

— Tako je, pri hiši in sicer na solnčnem kraju. — Pokaži na tej podobi*) hišo!

S čim je vrt obdan? (Z zidom; s plotom; z živo mejo.) — K čemu pa je vrt ograjen? (Da živina ne more vanj.) — Kakšno ograjo ima vrt na naši sliki? (Plot iz lat.) — Se-li vidi na našem vrtu ves plot? (Ne, nego samo en del.) — Oglejmo si sedaj vrt znotraj! — Razdeljen je. Kako se imenujejo posamezni njegovi deli? (Grede, trate in steze.) — K čemu so grede ali lehe? (Po gredah sejemo semena ali sadimo sadike.) — K čemu so trate? (Po tratih sadimo sadno drevje in po njih se igrajo tudi otroci.) — K čemu so na vrtu steze? (Po stezah in potih hodimo.) — Kakšno podobo imajo grede? (Oglato ali okroglo.) — Okrogle grede se nahajajo zlasti po gosposkih vrteh. — Pokažimi na tej podobi oglate grede! — Pokaži mi okrogle! — Otroci, zahajate-li radi na vrt? — Zakaj neki? Kaj vas tjakaj tako mika? — Na to vprašanje nam odgovarja tudi mična pesmica, ki jo sedaj prečitam.

II. a) Čitanje ali krasnoslovljenje pesmi po učitelju.

b) Čitanje po kiticah, razjasnjevanje in sestavljanje vsebine posameznih kitic.

Kakšne barve je navadno rastlinsko listje? — Prav! Toda niso vse rastline v vseh letnih časih enako zelene. — Kakšne barve so rastline in listje dreves rano spomladi? (Svetlozelene.) — Namesto „svetlozelen“ tudi lahko rečemo „živozelen“. — Kdo govori besede prve in druge vrstice? (Otrok.)

Krasnejši = lepši. — Krasnejši od njega = lepši nego moj vrtec! — Kako lahko rečemo namesto ‚kraj‘? (Prostor, mesto.) — Naštejte mi nekaj krajev razen vrta! (Pred hišo, dvorišče, gozd, travnik itd.)

*) Tu se lahko uporabi Janskega podoba 6. ali še bolj s pridom podoba 17.

Povzetek prve kitice: Otrok je zelo rad na svojem vrtcu, ker se mu zdi lepši nego vsak drug prostor pri hiši.

Klije = poganja iz zemlje, raste. — Vse polno = mnogo. — Katere rastline imajo veje? (Drevesa in grmovje.) — Roj ptic = mnogo ptic; prim. ,roj čebel! — Zakaj so ptice pisane? (Ker imajo pisano perje.) — Opišite mi perje nekaterih ptic! — Kaj se pravi: »Ptice se glase«? (Ptice prepevajo; njih petje se glasi.)

Povzetek druge kitice: Po gredah cveto lepe cvetice, na drevju pa pojo raznobarvne ptičice.

Zelenje = zelene rastline, zelišča. — Imenuj nekatero zelenje! — Cvetje = cvetice, cvetke. — Z njim = z zelenjem in cvetjem, poleg zelenja in cvetja. — Je-li petje v resnici sladko kakor sladkor ali med? — Seveda ne, ampak lepo in prijetno je; zato petje imenujemo tudi sladko petje. — Božje stvarjenje = vse, kar je Bog ustvaril; torej nebo in zemlja in vse, kar je na njej, je božje stvarjenje.

Povzetek tretje kitice: Zelišča, cvetice in prekrasno petje ptičev — vse to je delo nebeškega očeta, ki je ves svet tako lepo uredil.

c) Vaje v čitanju.

III. Otroka, ki v svojem vrtcu občuduje prekrasne cvetice in vesele ptičice, ki se zibljejo sladko pojoč po drevesnih vejah, v srce gane delo modrega stvarnika.

IV. 1. Pismene vaje: a) Opis vrta. N. pr.: Vrt je s plotom obdan. Razdeljen je na grede. Po gredah rasto cvetice in zelišča. Cvetice so krasne in lepo diše. Vsakdo se jih veseli. Tudi trate in pota so na vrtu. Po tratih raste drevje. Na vejah prepevajo vesele ptičice. Po potih hodimo. Na vrtu se otroci radi igramo.

b) Vsebino posameznih kitic napišejo učenci na tablice. Pod učiteljevim vodstvom naj združijo vsebino vseh treh kitic v te-le stavke: 1. Otrok je kaj rad na svojem vrtcu. 2. Lepo cvetje in petje milih ptičic ga zelo veseli. 3. Zato

hvali modrega stvarnika, ker dobro ve, da je on vse tako lepo uredil.

2. Učenje na pamet in krasnoslovljenje.

3. Petje*

A. Kosi (v Središču.)

34. Polomljena drevesa.

(K. M. 85. — R. Ž. 71: »Odkritosrčni Ivan«.)

I. Kaj imam tukaj? (To so pečke.) — Od kod dobimo pečke? (Iz jabolk, hrušek.) — Kaj zraste iz pečke, ako jo vsejemo ali vsadimo v zemljo? (Drevesce.) — Pečka je torej drevesno seme. — Drevesa, ki zrastejo iz jabolčnih in hruškovih peček, so divjaki. Iz divjakov — jabolčnih in hruškovih — pa zrastejo loščice ali lesnike. — Kakšno sadje pa dajejo loščice in lesnike? (Drobno, trpko in neokusno sadje.) — Ali poznate morda tako drevo? — Kje raste? — Kdo je že poskusil njegov sad? — Kako pa dobimo dobro in okusno sadje? — Da, mlade divjake moramo cepiti; s tem jih požlahtnimo. — Kdo je že videl, kako se cepijo divjaki? — Ti si torej videl očeta cepiti. Ko pridete v višje razrede, se bodele dečki tudi cepiti učili. — Kateri izmed vas je že opazil na našem šolskem vrtu cepljena drevesca? — Kdo jih je pa cepil? — Da, učenci iz višjih razredov, ki se vadijo v tem koristnem opravilu.

K čemu pa sadimo in cepimo drevje? (Da nam daje okusno sadje.) — Naštejte mi nekatero sadje! (Jabolka, hruške, češplje, slive, črešnje...) — Vem, da vsi kaj radi zobljete črešnje in drugo sadje. — Ali pa je uživamo samo presno? (Ne, ampak ga tudi kuhamo, sušimo za zimo ter delamo iz njega sadjevec.) — Kako se sadjevec dela? (Zrela jabolka ali hruške se stolčejo in iztisnejo.) — Kako

* A. Kosi: »Štirideset napevov za šolske pesmi«, na str. 18.

se sadjevec še imenuje? (Mošt ali tolkovec.) — Mnogo sadja proda kmet za dober denar tudi gospodi v mestu.

Sadno drevje nam torej donaša mnogo koristi. Sedaj sodite sami, je-li prav, ako kdo sadna drevesa poškoduje. — Čitali pa bomo o dečku, ki je bil tako nespameten, da je svojemu očetu polomil nekaj sadnih drevesc.

II. a) Pripovedovanje ali čitanje povestice po učitelju.

b) Čitanje po odstavkih; razjasnjevanje.

O mraku = zvečer, ko je bilo že solnce zašlo. — Ali o mraku lahko čitaš? — Ali je pa o mraku že popolnoma temno? — V sobi = v izbi. — Nevoljno so gledali = hudo so gledali, hudo so se držali; po domače: hudi so bili. — Reko = rečejo, pravijo. — Resno = resnobno, ostro. — Preplašen = prestrašen. — Pobesi oči = vpre oči v tla. — Morda = morebiti, znabiti, nemara. — Povej stavek: »Andrejček . . .« tako, da zameniš besedico ‚morda‘ s kako drugo besedico! — Jokaje = z jokom; jokati = plakati. — Ne jezite se = ne bodite hudi. — Odslej = od sedaj za naprej, v bodoče, v prihodnje.

Odpuščam = prizanesem, izpregledam. To besedo izrečemo vselej, kadar molimo neko molitev. Katero? — Zakaj je bil Andrejček odkritosrčen? (Ker je priznal svoj pregrešek.) — Drugič = drugi pot, v prihodnje.

III. a) Po navodilu učiteljevem povzamejo učenci vsebino vseh treh odstavkov, nekako tako - le:

1. Mati sedi s svojim sinom Andrejčkom zvečer v sobi. Oče pride zelo slabe volje z vrta ter potoži materi, da mu je nekdo poškodoval mlada drevesa.

2. Mati in Andrejček, se oba zelo prestrašita. Oče pa vpraša Andrejčka, ali morda on ve, kdo je to storil. Andrejček se spusti v jok in z žalostnim glasom prizna, da je on drevesa polomil. Ves skesan prosi očeta odpuščanja. Obljubi tudi, da ne stori nikoli več kaj takega.

3. Oče mu za to pot prizanese, ker je odkritosrčno priznal ter obžaloval svojo pregreho. Samo ostro ga pokara,

rekoč, da sadnih dreves ne smemo nikoli poškodovati, ker nam mnogo koristijo.

IV. Je-li bil Andrejček kazen zaslužil? (Da, ker je bil napravil škodo s tem, da je polomil drevesa.) — Zakaj ga pa oče vendar ni kaznoval? (Ker je bil odkritosrčen.) — Da, ker je priznal svoj pregrešek in ga ni tajil, kakor taje hudobni otroci, kadar store kaj slabega. — Pomnite: Ako storite kdaj kaj takega, kar ni prav, pregreho svojo odkritosrčno priznajte ter skesani prosite odpuščanja; potem vam starši in učitelji prestopok raje izpregledajo, nego če ga tajite, se lažete ter izgovarjate. Vsak zločin itak preje ali pozneje pride na dan. Neki rek pravi o tem:

Odkritosrčno dolg spoznaj,
Nikoli nič se ne zlagaj!

V. Govorne in spisne vaje:

a) Povej besede, katere je govoril oče, ko je prišel z vrta!

b) S katerimi besedami je prosil Andrejček očeta odpuščanja? (N. pr.: »Oh, oče, ne zamerite mi! Jaz sem poškodoval drevesa. Nikoli več kaj takega ne storim. Prosim, odpustite mi in ne kaznujte me!«)

Dostavek. Povestica v tej obliki nam nič prav ne ugaja. Dogodek je preveč nejasen in ne sloni na priznanih pedagoških načelih. Tudi povest iste vsebine v Razingerjevem - Žumerjevem Abecedniku ni nič boljša, samo da je spisana v krajših stavkih in v obliki dvo govora. Kako je polomil Andrejček drevesa? (V Koprivnikovi - Majcnovi Začetnici.) Kako jih je Ivan oškodoval? (V Razingerjevem - Žumerjevem Abecedniku.) Po naključbi? Ali pa nalašč? Ako je to storil slučajno, nehote, zakaj tega ni povedal, ko se je opravičeval? Ta moment je važen. Ako je namreč polomil drevesca zgolj iz hudobnosti, tedaj pač ni zaslužil odpuščanja, naj si je pregrešek še tako odkrito priznal. Otrok, ki iz same zlobnosti lomi in kvari drevesa, je vsekakor primerne kazni vreden, dasi bodi le - ta milejša, ako svoje hudobno dejanje odkrito prizna.

Mnogo boljša bi bila povestica, ako bi pisatelj v početku namignil, da je deček dobil nov nožek ter da je hotel na vrtu

poskušati, kako reže. V tem smislu naj učitelj povest tudi izpopolni. Vpraša naj n. pr.: »Kaj mislite, otroci, kako se je zgodilo, da je deček poškodoval drevesa?« Morda otroci sami pogode pravi vzrok poškodovanja; ako ne, ga jim učitelj sam pove, rekoč: »Poslušajte otroci! Andrejček je imel nov, oster nožek. Šel je z njim na vrt, da bi se tam prepričal, kako reže. Ne da bi kaj slabega mislil, je začel rezati debelca mladih dreves, katera je bil oče zasadil na posebni gredi. Oče je sicer tožil, ko je stopil zvečer v sobo, da so drevesca polomljena, toda zmotil se je bil, ker se je v prvem hipu tako prestrašil, da niti ni utegnil drevesc natančno ogledati in se prepričati, kako so poškodovana; kar hitel je v hišo. Pozneje se je stvar razjasnila.«

V tem smislu naj se povestica razširi in pojasni. Nikakor pa ne smejo ostati otroci pri misli, ki se jim gotovo vsiljuje, da je deček drevesca z namenom poškodoval in pa da za to svojo zlobnost ni bil kaznovan.

Škoda, da se ni v »Začetnico« sprejela povestica, ki se nahaja v nemškem jeziku v Praprotnikovi-Razingerjevi-Žumerjevi »Prvi nemški slovnici in prvem nemškem berilu« na str. 119. (v izdaji iz leta 1888.) Morda ustrežem cenjenim tovarišem, ako jo v prostem prevodu tu objavim. Evo je!

Bodi odkritosrčen!

Jurčku je prinesel oče nov nožek iz mesta. Zelo ga je bil vesel. Takoj drugi dan je šel na vrt. Prepričal bi se bil rad, je-li nožič oster. Glej, tu je mlada črešnjica, debela kakor prst. Jurče stopi k njej, potegne nožiček iz žepa ter prereže debelce vprav v sredini.

Nekoliko dni pozneje pride oče na vrt. Ko ugleda lepo drevesce na tleh, se zelo prestraši ter vzklikne nevoljen: »Gorje mu, ki mi je to storil!« Pa kdo je drevesce prerezal, tega ni vedel nikdo razen Jurčka. Ko je ta slišal, kako se oče huduje, se je zelo prestrašil in rekel sam pri sebi: »Kaj sem storil? Oče me gotovo vpraša radi drevesca. Ako porečem, da ga nisem jaz prerezal, bi se zlagal; a lagati nočem!«

Hitro stopi k očetu in z milim glasom prosi: »Oče, ne zamerite mi; jaz sem drevesce prerezal! Hotel sem se prepričati, kako oster je novi nožič. Odpustite mi; nikoli več kaj takega ne storim!«

Na to reče oče: »Ker si odkritosrčno priznal svoj pregrešek in ker vem, da nisi pomislil, kaj si storil, bodi ti za sedaj odpuščeno! A v prihodnje ne stori nikoli več nič takega!«

A. Kosi.

35. Maček na vrtu.

(K. M. 86.)

Opombe. Pesmica »Maček na vrtu« je odlomek Stritarjeve pesmi »Mačku«, priobčene v knjigi »Pod lipo« (str. 33). — Obravnava naj se spomladi, ko nanese govor na ptice in njih varstvo, ali pa takrat, ko se v nazornem pouku razpravlja »mačka«.

Glavni nauk: Varujmo ptice zalezujočih sovražnikov!

I. Kratka ponovitev mačje koristi in škode:

Kod hodi navadno pridna mačka, ki lovi miši? (Po hišnih prostorih, po skednju.) — Zakaj se plazijo nekatere mačke po gozdih in vrtovih? (Ker zalezujejo ptice.) — S čim nam koristijo ptice? — Kaj naj storimo, kadar vidimo oprezati mačko po vrtu? (Prepodimo jo in varujmo ptice.)

Poslušajte, kako je neki deček gonil z vrta mačka, ki je zalezoval ptice!

II. Deček je zagledal mačka na vrtu in ga je tako-le oštel: (Učitelj pove pesmico na pamet ali pa jo prečita.)

Pojasnjevanje:

Komu pravimo, da okrog lazi? (Laziti = skrivaj, tiho hoditi.) — Katere živali lazijo prav za prav? (Kače, gliste ...) — A negatim živalim pravimo, da lazijo ali se plazijo, kadar hodijo počasi, prihuljeno in tik zemlje. — Po kakšnem vrtu je najbrž lazil ta maček? (Po sadovnjaku.) — Zakaj to misliš? (Ker ptice navadno prebivajo in gnezdiijo le po takih vrtovih.) — Kako hodi človek, ki hoče kaj slabega storiti, a bi rad, da ga nikdo ne bi opazil? (Stopa počasi, oprezno ter se skriva.) — Kakšnemu človeku je torej podoben maček, kadar zalezuje ptice? — Kaj je storil tisti maček, ko je videl, da ve deček, kaj on namerava? (Hlinil se je, kakor da ne bi mislil na nič slabega.) — Kako se potaji maček v takem slučaju? (Stopa malomarno, izteguje zaspano svoj život ali pa se dobrika človeku.) — Ali je deček verjel njegovemu potuhnjenemu vedenju? — Seveda ne; mačkovo

kretanje in vedenje se mu je zdelo kakor izgovorjena laž in zategadelj mu je tudi velel: »Molči!«

Vrat zaviti komu = zadaviti koga. — K čemu imamo mačko pri hiši? (Da nam lovi miši in podgane.) — Kako se vede mačka, kadar je na lovu? (Tiho in oprezno prileze pred luknjo; čaka in opreza, sključena v dve gube; gleda bistro pred se in vleče na ušesa; na svoj plen bliskoma skoči, ne da bi ga letaje lovila.) — Deček je opomnil mačka njegove dolžnosti pri hiši. Ali se zavedajo živali svojih dolžnosti? — Seveda ne, ker nimajo pameti. Kaj morajo torej ljudje storiti, da jim ne delajo živali škode? (Skrbno nanje paziti.)

Večkratno čitanje, posamič in v zboru.

III. Kje je zalotil deček mačka? — Katere ptice gnezdijo po sadovnjakih? — Zakaj iztikajo mačke baš spomladi rade po vrtovih?

Označevanje:

Kakšen se vam zdi tisti deček? (Ljubil je ptice, a je bil gotovo tudi do drugih živali usmiljen; sicer ne bi bil mačka odpodil samo z besedami.)

Katere dobre lastnosti opazujemo pri mački? (Mačka je snažna, okretna, dobrikava . . .) — Katere slabe lastnosti veste o mački? (Potuhnjena je, zvita in priliznjena.)

IV. Varujmo koristne ptice sovražnikov in osobito jih branimo pred mačkami, ki za njimi iztikajo po vrtovih!

V. Za srce in razum: »Kar mačka rodi, rado miši lovi.« — »Varuj se mačke, ki spredaj liže, zadaj pa praska!« — »Dati mački salo varovati«.

Navodila za varstvo koristnih ptic: Odganjajmo mačke, ptice roparice in druge sovražnike; po zimi polagajmo pticam hrano, napravljajmo valilnice i. t. d.

Govorne in spisne vaje: Kako hodi maček po hiši in po vrtu? (Maček lazi, se plazi, iztika, šavra, pletajsa, se zaprašči, tihotapi, se potika, se prémuza.)

Rekla: Kakor mačka okoli vrele kaše hoditi (= ne vedeti, kako je treba kaj začeti). — Mačko boš dobil (= nič). — Gledata se kakor pes in mačka.

Narekovalna vaja: Opis, kako se vede mačka na lovu. (Glej zgoraj!)

Učenje na pamet in krasnoslovljenje.

Jožef Brinar.

36. Ženjice.

(K. M. 87.)

Opombe. Ta čedna pesmica iz Stritarjeve zbirke »Pod lipo« (str. 15) se obravnavaj v 2. polovici šolskega leta, meseca julija*.

Glavni smoter so ti trije momenti: 1. Lepota pšeničnega polja. 2. Nauk, da, kdor pridno dela, je vesel in si zasluži svoj kruhek. 3. Spoznanje očetovske skrbi in dobrote božje.

Kot učilo naj rabi Janskega slika »Žetev« in »Žitno polje v naravi«, kjer koli je le možno.

I. 1. Daljna priprava: Ako je v bližini šolski morda pšenično polje, opozori učitelj učence nanje. Dan poprej jih pelji po končanem uku mimo polja. Navajaj jih k opazovanju, n. pr.: Glejte, kako lepo rumena je pšenica, kakor zlato. — Kako je polje široko in prostrano! — Koliko bilk in klasov je tu! — Kdo bi jih preštel! — Poslušajte, kako ljubeznivo šume, kadar veter potegne po njih! — Glejte, kako se klasje ziblje! Zdi se nam, kakor bi se gibali valovi in drevili dalje. — In kako žive cvetice krase pšenično klasje! (Mak, modriš, kokolj.) — Ako pa je polje bolj oddaljeno, reci učitelj dan poprej: »Poglejte danes natančneje pšenično polje, ko pojedete mimo; jutri mi poveste, kaj ste vse videli«.

* V šolah, kjer se začenja šolsko leto stoprv o veliki noči, se učenci pesmi le uče na pamet. Priprava pa se po Janskega sliki izvrši približno enako kakor ondi.

2. Bližnja priprava se izvrši po Janskega sliki, ki kaže žetev. V nazornem nauku se nauče učenci, povedati sledeče stavke kot pripravo za pesem*:

Vročje poletje je. Pšenica je že dozorela. Videti je kakor zlata. Pričela se je žetev. Ženjice žanjejo s srpi. Možje jim pomagajo s kosami. Klasje se veže v snope. Snope postavljajo v razstave. — V razgonu so imele prepelice gnezdo. Žalostne sedaj odlete, ker nimajo več skrivališča. — Opoludne delavci počivajo. Ženjci molijo, potem pa sedejo na trato h kosilu. Po kosilu Boga zahvalijo. — Snopovje odpeljejo na dom. — Izmlačena pšenica pride v žitnico. Ondi se shrani za zimo.

3. Neposredna priprava: Prihodnjo uro, morda drugi dan, se ponove stavki iz nazornega nauka prav na kratko:

Tudi vaši starši žanjejo te dni na polju. Pridni otroci bi jim radi pomagali. Pa deklice ste še premajhne in ne bi mogle sukati srpa. Tudi kose so večje nego vi dečki. Zato pa si oglejmo danes tukaj v šoli drugo pšenico; požanjemo jo in v štiri snope povežemo, ki jih potem ponesejo domov materi. Pšenica je lepa pesmica, snopovi pa so štiri kitice. — Kateri izmed vas bo pomagal vezati snope?

Poslušajte!

II. in III. Pesmico »Ženjice« prečita učitelj enkrat počasi in izrazito ali pa — kar je še mnogo bolje — jo na pamet krasnoslovi.

Razjasnjevanje in vglabljanje:

Čitaj prvo kitico! — Kaj pravi pesem o klasu? (Da trudno kima.) — Kateri je že videl, kako klasje kima? — Kako pa pravijo oče, ako se težko klasje maje? (Pravijo, da je klasje polno.)

* Umeje se samo ob sebi, da so tu navedeni le najvažnejši stavki iz nazornega nauka.

Čitaj drugo kitico! — Kod prebiva prepelica. (V žitnem polju.) — Kje si napravlja gnezdo? (Sredi polja.) — Da, prepelica si izkoplje plitvo jamico in vanjo nastelje gnezdece. — Za koga je gnezdo? (Za mladiče.) — Prepeličice se imenujejo kepčki* in so prav ljubeznive živalice. — Kakor piščeta tako zapuste tudi prepeličice hitro svoje gnezdo; 8, 10, včasih celo 14 kepčkov beži za prepelico, iščoč si hrane. Ko so 10 ali 14 dni stari, že znajo letati. Kako kliče prepelica svoje mlade? (Petpedi!) — Kako je to povedano v knjigi? (Prepelica petpedika.)

Čitaj drugo vrsto druge kitice! — Katera je mlada družbica prepeličina? (Opomni na domačo družino!) — Prepelica vabi in vodi kepčke kakor kokla piščeta. — Pred kom pa beži? (Pred ženjicami.) — A pridne ženjice pridejo kmalu za njimi. Kaj store sedaj prepelice? (Zbeže zopet dalje.) — Kaj se torej pravi: »Dalj in dalj se z njo umika —?« (Prepelica beži vedno dalje pred ženjicami.)

Beri zadnjo vrstico! (Kam se slednjič skrila bo?) — Kakšno znamenje je na koncu vrste? (Vprašaj.) — Kako bi se še lahko reklo namesto 'slednjič'? (Nazadnje.) — Kdaj se to zgodi? (Kadar pridejo ženjice do konca njive.) — Kam se prepelica tedaj skriva? (V kako drugo silje.) — V kakšno n. pr.? (V koruzo, v krompir i. t. d.)

Čitaj tretjo kitico! — Kdo pa govori te besede? (Ženjice.) — K čemu sklenejo roke? — Kaj molijo? (Angelovo češčenje.) — Kaj store po molitvi? (Sedejo h kosilu.) — Kje pa sede pri kosilu? (V senci pod drevesom.) — Da; ako pa ni sence v bližini, sedejo kar na snopje. — Kdo prinese kosilo?

Čitaj četrto kitico! — Kdo govori te besede? (Ženjice.) — Koga zahvalijo? — Katera beseda v knjigi pomeni Boga? (Njega.) — Kako je pisana ta beseda? — Za kaj zahvalijo ženjice Boga? (Za kosilo.) — Za kaj še? (Za obilo žetev.)

* Po Erjavcu.

— Vidijo že sedaj, da bodo prav mnogo nažele. Katere besede pa nam to povedo? (*Z vrhom polni žitni hram.*) — Ali oče tudi pravi žitni hram? (Oče pravi žitnica.) — Kdo polni žitnico? (Bog.) — Kako jo polni? — Poglejte v v knjigo! — Polni jo z vrhom, t. j. polni jo tako, da je polna do vrha.

Beri drugo vrstico še enkrat! — Kdo nam je tak dobrotnik? — Zakaj nam je Bog dobrotnik? (Ker je napolnil žitnico.) — Da; sicer ljudje pšenico posejejo, toda Bog da solnce, gorkoto, dež in roso. Tako Bog naredi, da seme vzklije, ozeleni, da gre v klasje in da niti mráz niti toča ne naredita škode na polju. Tako dobri Bog usliši očetovo in tudi našo molitev. Zato pa ga zahvaljujemo in ga častimo kot dobrotnika.

Večkratno čitanje.

IV. Pšenično polje je lepo, ker je rumeno kakor zlato. — Okrašeno je z živimi cveticami. — V njem ljubeznivo petpedikajo prepelice. — Oče je imel mnogo skrbi in truda s pšenico. — Tudi ženjice so se trudile v vročini. — Sedaj so vsi veseli, ker imajo kruhek za celo leto. — Pšenico nam je dal ljubi Bog, ki je naš dobri oče.

V. Učenje na pamet.

M. Štupca (pri Sv. Marku niže Ptuj).

37. Solnce vse oživlja.

(K. M. 90.)

Opombe. Pesmica je odlomek istoimenske pesmice, ki je bila že v stari Začetnici. Za novo Začetnico jo je priredil Funtek, a pri tem izpustil nekaj ljubkih slik. Zato jo tu priobčimo celo v stari obliki. Preprosta je sicer in ne brez tehniških in jezikovnih hib, toda gotovo

učitelju dobro dojde, ker si poišče v njej pravo razpoložitev, predno začne razpravljati Funtkovo pesmico. Evo je!

Oj solnce ljubo, kak siješ lepó,
In žarke rumene upiraš v goró!

Studenček iz skale veselo kipi,
Od solnčne zlatine prekrasno svetli.

Cvetice okoli ti vstajajo vse,
Čebelica pridna na pašo že gre.

In ptički po gaju pojejo lepo,
Na slehernem kraju zdaj vse je živo!

Ko solnce zaide, vse tiho je spet,
Brez njega ne more veselje živet'!

Kak' lep mora biti še stvarnik le sam,
Ki znal narediti je solnčece nam.

Berilo obravnavaj učitelj začetkom meseca majnika ali septembra, ko otroci lahko sami opazujejo solnčni vzhod. Razume se, da si izbere učitelj v ta namen lep, solnčen dan.

Glavni smoter: Učitelj neti v učencih dovezetnost za prirodne krasote lepega solnčnega jutra ter razvij nauk, da mladina rano vstajaj, moli in delaj.

Dva ali tri dni pred obravnavanjem te pesmice veli učitelj učencem: »Jutri zjutraj vstanite nekoliko preje in pogledjte pri oknu ali pa na prostem blizu hiše, kako solnce vzhaja! Pogledjte tudi gore, kakšne so v jutro!«

I. Ali ste opazovali, kakor sem vam ukazal, vzhajajoče solnce? — Kakšno je bilo nebo pred solnčnim vzhodom? — Kakšne so bile gore? — Katere živalice so vstale h kratu s solncem? (Ptičice, čebele . . .) — Kje so spali ptički po noči? (Na drevju.) — Kaj pa ste opazili na cveticah in na travici? (Roso.) — Tudi rožice so se ob solnčnem vzhodu zbudile ter so si umivale očesca v svetli rosi; snažne hočejo biti in čedne, ker pridejo že rano čebelice k njim na pašo. — Kaj pa delajo čebelice, ko se zbude? (Brenče po cveticah in nabirajo med in vosek.) — Tudi druge živalice se

zbude. Katere pa? (Petelin, kokoši, golobčki, konji, krave, gosi, race itd.) — Slednjič prisije zlato solnčece tudi k otroku; zbudi ga in kliče: »Vstani, otrok, vstani! Moli in delaj!«

Kaj pa, kadar solnca ne vidimo in je nebo s temnimi oblaki pokrito ali celo dežuje? — Kaj ne, ta čas se ptički tako hitro ne zbude in nič veselo ne popevajo; čebelice nič ne brenče po cveticah in rožice žalostno povešajo svoje glavice. Kdo torej naredi, da ptičice prepevajo že na vse zgodaj in da čebelice pridno nabirajo med po cveticah, po katerih se blešči svetla rosa? — Da, solnce, zato pravimo, da solnce vse oživlja.

V knjigi imamo lepo pesmico o solncu; čitali jo bomo danes.

II. Učitelj krasnoslovi pesmico na pamet in jo potem še vzorno prečita ali pa jo samo vzorno prečita.

Čitanje posameznih kitic in razjasnjevanje:

Čitaj prvo kitico! — Že dviga se solnce = solnce se vzdiguje = vzhaja. — Kje so vrhovi? (Na gorah.) — Kako zlati solnce gorske vrhove? — Glejte, otroci, po zimi ste delali jaslice. Tedaj so prinesli mati iz mesta zlato peno in vi ste zlatili jabolka in orehe, da so bili videti kakor zlati. Kadar v jutro solnce vzhaja, so gore videti na vrhu takisto svetle, kakor da bi jih bil kdo pozlatil. — Brali smo: »Vse se oživi«; ali je bilo preje vse mrtvo? (Ne.) — Kaj so pa delali ljudje in živali vso noč? (Spali so.) — Kako torej lahko rečemo drugače namesto: »Vse se oživi«? (Vse se zbudi.)

Čitaj drugo kitico! — Kaj pa delajo ptički, kadar se zbude? (Pojo.) — Kje bivajo ptički? (Po drevju.) — Kod se čebelice pasejo? (Po cveticah.) — Kako se pasejo? (Med srkajo iz cvetk.) — Ali ga samo jedo? (Ne, nanašajo ga tudi v panj za zimo.)

Čitaj tretjo kitico! — Čitali smo: »Cvetica se vzdigne«; ali je cvetlica preje ležala? — Seveda ne, ampak glavico je

imela povešeno in cvet zaprt. Le pogledjte doma zvečer ali v jutro deteljico, kako ima zložene zelene listke! Ali pa pogledjte male tičice (*bellis perennis*), ki v travi cveto, kako se zvečer sklonejo, kakor da bi zapirale svoja očesca ter dremale in sanjale. Ko pa solnčece prisveti, se tudi rožice zdramijo iz svojih sanj. — Kaj se jim je pač sanjalo? Tega ne utegnejo premišljevat; hitro si umijejo v rosi glavice in oči.

Čitaj zadnjo kitico! — Solnce veleva = kliče, ukazuje. — Komu tako kliče? (Vsem ljudem.) — Kaj nam solnce ukazuje? (Da brž vstanimo, molimo in delajmo.)

Opetovano čitanje.

III. in IV. Čitaj nadpis! — Kaj se pravi: »solnce vse oživlja«? (Solnce vse budi.) — Kdaj se to zgodi? (Zjutraj.) — Koga n. pr. zbudi? (Ptičice, čebelice, cvetice, človeka.) — Kaj store čebelice, ko se zbude? (Hite nabirat med in ga nosit v satovje.) — Kaj nas uče čebelice? (Da moramo zgodaj vstajati in pridno delati.) — Kako nam kliče zlato solnce? — Kdaj je solnce najlepše? (Zjutraj, kadar vzhaja.) — Zato morate zgodaj vstajati, da bodete večkrat videli krasni solnčni vzhod, ki zbudi ljudi in živali in cvetice iz nočnega spanja.

V. Kdo nam pa pošlje vsaki dan lepo zlato solnce? (Bog.) — Kako lep mora biti pač on, ljubi Bog, ki je ustvaril tako lepo, svetlo solnce! Kadar gledate krasno solnce, vedno mislite na dobrega očeta v nebesih, ki nam ga je podaril.

Učenje na pamet.

Sledeče stavke napišejo učenci po narekovanju ali pa na pamet kot spisno nalogo:

Solnce zjutraj zbudi ljudi, živali in cvetice. — Ptičice pojo jutranjo molitev. — Cvetice se v svetli rosi blešče. — Čebelice pridno med nabirajo. — Solnce nas spominja ljubega Boga. — Zlato solnce kliče: »Vstani, moli in delaj!«

M. Štupca.

38. Večer.

(K. M. 91.)

Opombe. Pesem je vzeta iz Stritarjeve knjige »Pod lipo« (str. 9). Obravnava naj se v poletnem tečaju. Najboljše nazorilo je podoba, kakršna je v Stritarjevi knjigi »Pod lipo«. Nanjo se naslanjaj daljna priprava na berilo, toda izvrši naj se že preje v nazornem nauku. Ako slike ni, povedo otroci iz svojega opazovanja, kaj jim nudi večer milega in prijetnega.

Glavni smoter: Slikanje lepega poletnega večera.

I. a) Posredna priprava. Izvrši se nekoliko poprej v nazornem nauku. Pridobi se nastopna snov:

Solnce zvečer zahaja; skrije se za goro. — Nastane tedaj mrak; v sobi, na dvorišču, na vrtu in polju se stemni. — Toda ni vedno popolna tema, temuč često nam sveti po noči luna. Vzhaja na istem kraju kakor solnce. Počasi se dviga više in više. — Pa kadar tudi meseca ni, vidimo na jasnem nebu vsaj mnogo zvezdic. Ondi, kjer je solnce zašlo, vidimo često zvezdo večernico, ki je najsvetlejša med zvezdami in nam prav prijazno miglja. — Trava postane po solnčnem zahodu rosna; prav tako cvetice. To jim dobro de posebno po letu, ker po dne prenašajo hudo vročino. Hladna rosica jih poživí, sicer bi ovenele in usahnilé.

V cerkvenem zvoniku se oglasi zvon; vabi nas, da pomolimo večerno molitev. — Pastir sliši zvonjenje na paši; odkrije se in pobožno moli. Potem pa žene svojo živinico domov. — Doma ga čaka večerja. Veseli se je, ker je že lačen. — Kravice pa gredo takoj v hlev počivat. Nasitile so se že na paši.

Oče in delavci se vrnejo s polja. — Vsi so trudni, a veseli, ker so opravili težko delo. Sedaj smejo počivati. — Radi še po večerji posede pred hišo. Tukaj uživajo večerni hlad ter se o marsičem pomenkujejo. — Zadovoljno gredo naposled vsi počivat.

b) Neposredna priprava. Ponove se sledeče misli: Zvečer solnce zahaja. Zato nastane mrak. Na zahodu se

prikaže zvezda večernica. — Zvon nas vabi k večerni molitvi. — Pastir prižene čredo domov. — Družina sede k večerji. — Potem se še radi pomude pred hišo. — Tedaj včasih tudi zapojejo kako pesmico, ki se v nočni tihoti lepo razlega po okolici.

Prehod: Ali je vsaka pesmica prikladna za večer? — Gotovo ne; ako bi n. pr. kdo zvečer zapel: »Zgodaj vstanem, lepo molim« ali »Ko prisveti zlata zarja« — to ne bi bilo primerno.

Napoved smotra: Učili se bomo pa danes pesmi, ki je prav prikladna, da jo zapojemo na večer. Poslušajte!

II. a) Učitelj krasnoslovi pesem na pamet ali pa jo samo prečita.

b) Čitanje po kiticah.

Razjasnila: 1. Kam je solnce zašlo? — Kje pri nas zahaja solnce? — Kaj pride za dnevom? (Noč.) — Kako nam to pove pesem? (Noči umika se dan). — Noč in dan ne moreta ob enem biti. Ko solnce zahaja, dan odhaja (= počasi odide) in na njega mesto prihaja noč. Dan se umika noči. (Lahko se tudi ponazori z dvema učencema, ki se drug drugemu umikata.) — Ali nastopi za dnevom takoj noč? (Ne, nego najprej nastopi mrak.) — Kje je pri nas nižava? — Zdi se nam, kakor bi kdo temen plašč razgrinjal po zemlji. — Kako postane spričo tega na zemlji? (Temno.) — Kdo pa vse zagrne v temni plašč? (Mrak.)

2. Kako vzhaja mesec? (Polagoma = počasi, ne hitro.) — Večerna zvezda (= večernica) je tista zvezda, ki jo najprej zagledamo na večernem nebu, ko solnce zahaja. Tudi pozneje jo lahko spoznaš, ker se najlepše sveti med zvezdami ondod, koder je solnce zašlo. — Večerna zvezda miglja = nemirno sveti. — Koga napajamo? — S čim? — Kdo je že videl napajati? — Zakaj napajamo živino? — Tudi cvetice so žejne, hočejo vodo piti. Kdo jih napaja? — Da, rosica, mila rosa. — Kaj je rosa? — Kdaj nastane? — Kdo jo

da? — Kako je to povedano? (Rosica z neba.) — Bog, ki je v nebesih, daje rosico.

3. Od kod je zapel zvon? — Kako pravimo namesto: »zvon je zapel?« (Zazvonilo je, zvon se je oglasil.) — Kaj stori pastir? (Snema klobuček.) — Povej to drugače! (Odkrije se.) — Zakaj je snel klobuk? (Ker je molil.) — Kod se mesec više pomika? (Na nebu.) — Pokoj = mir. — Povsod = na vseh krajih. — Zakaj je pozno zvečer vse tiho in mirno? (Ker ljudje in živali ležejo k počitku.)

4. Jagoda = Rdečka = rdeča krava (rdeča kakor jagoda). — Kateri kravici pravite Sivka? (Ki ima sivo dlako.) — Dima = krava, ki je črnkasta kakor dim. — Zakaj Jagodo, Sivko in Dimo pastirji urno (= hitro, brzo) domov gonijo? (Ker so se dobro napasle.) — Ali so tudi pastirji siti? — Kje dobe oni večerjo? — Kam poženejo svojo čredo? — Pastirjev je seveda v vsaki vasi več. Kako pravijo drug drugemu, ko gonijo živino domov? (Urno domov poženimo.)

c) Pesem učenci večkrat prečitajo.

III. a) Učenci povedo vsebino vsake kitice.

b) Odgovarjajo na vprašanje, zakaj je večer tako lep in prijeten:

Solnce zahaja. Vročina pojema. — Luna lepo sveti. Zvezdice prijazno migljajo. — Rosa moči in hladi rastline. — Večerni zvon se milo oglesi. — Delo je opravljeno. — Vse je tiho in mirno. — Ljudje in živali gredo počivat.

IV. Večer je ustvaril ljubi Bog za počitek ljudem in živalim. Zato zvečer v molitvi zahvalimo Boga za dobre, ki nam jih je podelil po dnevi, ter se odpravimo spat.

V. a) Spisna vaja:

Solnce zvečer zahaja. Mrak se stori po nižavah. Na zahodu se prikaže zvezda večernica. Luna počasi vzhaja. Plava više in više. Rosa napaja cvetice. Večerni zvon nas vabi k molitvi. Vse leže k počitku.

b) Pravopisna vaja:

Pišite po narekovanju: Umikati, plašč, zagrinja, vzhaja, miglja; polagoma, pomika, pognati, po nižavah, po noči, na večer, klobuček, snemati, mesec, povsod.

c) Učenje na pamet.

A. Štupca.

39. Jesen.

(K. M. 93.)

Opombe. Tudi ta pesmica je vzeta iz Stritarjeve knjige »Pod lipo« (str. 23), toda izpuščena je tretja kitica, ki slove:

Po njivah se živina pase,
Več žitne bilke ni nikjer;
Plevel zdaj po strnišču rase,
Pastirci kurijo zvečer.

Budi naj v učencih zanimanje za prirodne pojave, ki so za jesenski čas značilni. Naravno je torej, da se obravnava v tem času; toda naj se li obravnava začetkom, sredi ali koncem jeseni? Predno nam bode mogoče odgovoriti na to vprašanje, naj pojasnimo to-le:

V pesmi se govori o podlesku, kateri ravno cvete — to bi bilo meseca septembra in oktobra — o žerjavih, ki zlete na jug navadno že začetkom oktobra; dalje je govor o lastovkah, ki so že vzele slovo, a lastovice nas zapuste sredi in proti koncu meseca septembra (proti sv. Mihelu), potem o zrelem sadju, katero se spravlja večinoma septembra meseca, in naposled o hladnem času, »ki se nam je že začel«. Vse to nas sili, odgoditi obravnavo te pesmi na tisti čas, ko je že minila večja polovica jeseni, ko so si že prisvojili učenci, nekoliko po svojem opazovanju, nekoliko po nazornem nauku, ki naj pomaga urediti in popolniti njih nedostatno opazovanje, precej jasno sliko o tem letnem času. — V ta namen naj učitelj pozove učence, da opazujejo, kako se kmalu po malem šmarnu ali po mali gospojnici zbirajo okrog domačega zvonika lastovice za skupni odhod v gorke kraje; opozori naj jih, kako se po travnikih brž po drugi košnji prikažejo poslednje jesenske cvetlice, modro-rdečkasti podleski. Še več takega opazovalnega gradiva naj si nabere učenci po napotkih učiteljevih ne le o jesenskem vrtu, polju in gozdu, ampak tudi o dolgosti dneva in o

vremenu. Koder so, kakor večinoma po šolah na Štajerskem, počitnice v jesenskem času, naj zastavi učitelj učencem nekaj takih nalog še ob koncu poletnega, nekaj pa takoj v začetku zimskega tečaja. Da bi si pa učenci zabeleževali svoje opazke, to seveda se da izvesti le na višji stopnji. Po nazornem nauku uaj učitelj učencem o pravem času tudi pribavi jasne predstave o podlesku, žerjavih, lastovkah, kosu in sinicah.

I. Učenci sestavijo s pomočjo učiteljevo kratko sliko jeseni, pripovedujoč, kar vedo o jesenskih dnevih, o jesenskem vremenu, o izpremembah, ki so jih opazili v tem času po travnikih in vrtovih, na polju in v gozdu.

Sedaj pa poslušajte pesem, v kateri je povedano vse to, kar ste vi sedaj o jeseni povedali.

II. a) Krasnoslovljenje ali vzorno čitanje učiteljevo.

b) Enkratno čitanje po učencih.

c) Čitanje posameznih vrst; razjasnjevanje besed in stvarnih razmer.

Prva kitica. Prva in druga vrsta. Jesen je tu = se je začela, je prišla, nastopila. — Kje cvete podlesek? (Po vrtovih in pokošenih travnikih.) — Kdaj? (Proti jeseni in v jeseni.) — Da, podlesek je poslednja jesenska cvetica. Sedaj tudi veste povedati, zakaj je nevesel? (Ker druge cvetice več ne cveto in zato nima nič družbe.) — Res je in tudi mi ga nismo veseli, če tudi je prav lepa cvetica, ker nam naznanja, da je jesen tu in bode kmalu zima.

Tretja in četrta vrsta. Kam so zleteli žerjavi? — Kdaj? — Je-li na jugu tudi taka hladna jesen in mrzla zima kakor pri nas? — Kako bi tedaj lahko rekli mesto, na jug? (V toplejše kraje.) — Kako se kaže hladni čas jeseni? (Večkrat je megleno in deževno, hladen veter, rosa, slana.)

Pomnite: Jeseni cvete na pokošenih travnikih podlesek. Žerjavi odlete v toplejše kraje. Vreme biva vedno hladnejše.

Druga kitica. Prva in druga vrsta. Kdaj se selijo lastovice? (Proti sv. Mihelu, t. j. koncem septembra.) — Kam

odlete? — Zakaj? — Kakšne barve je kos? — Kje biva navadno? (V grmovju, v zatišju.) — Najraje je blizu tal, kjer glasno poje, zlasti v mraku, večerno pesem. — Kdo ga je že slišal? — Zakaj pa sedaj več ne poje, zakaj sedaj molči? (Ker je tudi odletel v tuje kraje.) — Torej, mislite, tako kakor žerjavi in lastovke? — Tako ne! — Poslušajte! „So nekatere ptice, ki nikoli ne odlete v tuje, tople kraje, pa tudi pri nas ne ostanejo vedno. Te ptice se namreč samo umikajo prehudi zimi. Čim huje pritiska zima, tem dalje gredo; ako pa je ugodna, ostanejo v svojem kraju.“ — Te ptice se torej klatijo po svetu in zato jih imenujemo tudi klateže. Tako navado ima tudi kos. Kakšen ptič je tedaj? (Klatež.) — Zakaj torej sedaj molči? (Ker je pobegnil od nas.)

Tretja in četrta vrsta. Kje so bile sinice do sedaj? (V mrzlejših krajih — na severu.) — Jeseni se pa pomaknejo bolj proti jugu ter ostanejo čez zimo pri nas. Tu skakljajo po drevesnih vejicah ter iščejo jajčeca metuljev in tudi različno zrnje. — Kaj store dobri ljudje, kadar sinice ne najdejo več živeža na prostem? (Trosijo zrnje ter jim zbijejo iz majhnih deščic hišice, kjer lahko prebivajo.)

Pomnite: Koncem meseca septembra, navadno proti sv. Mihelu, se poslove lastovke od nas ter odlete v tuje, toplejše kraje; pozneje zapusti tudi črni kos svoje zatišje ter se pomakne bolj proti jugu. K nam pa pridejo zopet iz mrzlejših krajev živahne sinice.

Tretja kitica. Kakšne barve je drevesno listje spomladi in po letu? (Zeleno.) — Kakšno pa postane jeseni? (Rumeno in rdečkasto.) — Kaj pa je še rumenega na sadnem drevju? (Zrela jabolka.) — Kako se imenuje zategadelj jesen v naši pesmici? (Rumena žena.) — Kakšna pa je še ta žena? (Dobra.) — Zakaj? (Ker nam daje sladko sadje.) — Kakšen čas je torej jesen za otroke? (Vesel čas.)

Pomnite: Jeseni imajo drevesa rumenkasto obleko. Ta prihaja od orumenelega listja in zrelih jabolk, katerih se otroci najbolj vesele.

III. Kako se nam jesen oznanja? (Podlesek cvete; lastovice vzamejo slovo; žerjavi odlete na jug; zrak je hladen; kos umolkne; sinice pridejo od severne strani; na drevju zore jabolka, hruške in drugo sadje.) — Zakaj je jesen žalosten čas? (Spominja nas, da bode kmalu zima; zrak je hladen; ptičjega petja ni itd.) — Zakaj se otroci jeseni vesele? (Zaradi sadja.)

IV. Tudi jesen nam prinese veselje. Vsak letni čas ima nekaj dobrega in veselega.

V. a) Učenje na pamet. Krasnoslovljenje. Petje.

b) Kako se oznanja jesen? — Zakaj je jesen žalosten čas? — Zakaj se otroci jeseni vesele?

M. Lichtenwallner.

40. Ptič na oknu.

(K. M. 95.)

Opombe. To jako priljubljeno basen je po nemškem izvirniku mladinskega pisatelja V. Heya poslovenil A. Funtek. — Posebno sodi v šole, kjer se šolsko leto začenja o veliki noči; v takih šolah se učenci v zimskem tečaju navadno že toliko izurijo v čitanju, da je mogoče obravnavati celotna berila. Naravno pa je, da so učenci za to berilo v zimskem času v najugodnejši duševni razpoložitvi, posebno če jih je že poprej pri nazornem nauku opozoril učitelj na pojave, ki se ta čas prikazujejo v naravi. V šolah pa, ki sprejemajo prvence jeseni, se čitaj to berilo spomladi. Učitelj navajaj učence do razumevanja tistega hrepenenja po svobodi, ki navdaja spomladi vsako čuteče bitje. Opominu: »Ne zapirajte sedaj ubogih ptičkov v tesne kletke!« bode potem ta basen primerna ilustracija. — V obeh slučajih je glavni smoter: Zbujanje usmiljenja do živali.

I. Veselih obrazov ste prišli danes v šolo, otroci! Kaj vas pa tako veseli? (Sneg! Sneg! Sneg gre!) — To je veselje, seveda. Le glejte, kako snežinke lete po zraku! —

Sedaj pa povejte, kaj ste danes doživeli po poti z doma v šolo! — Da, da, pa lepo belo kapico ste imeli dečki na klobukih, deklice pa na rutah in vsak je imel tudi lep bel plašček na hrbtu! — Kaj ne, otroci, kako ste vsi hudi, da gre sneg? (Ne, ne!) — Seveda, vi otroci ste zime lahko veseli, če vas prav včasih zebe v ročice, da vaši otrpli prstki ne morejo niti pisala držati; gorke suknjice in rutice imate, in predno greste z doma, postavijo mamice celo skledico mleka pred vas na mizo! — A pomislite nekoliko! Vsem ni tako dobro kakor vam, nekaterim se celo prav hudo godi. Komu n. pr.? — Da, ptički so sedaj veliki reveži! Gosenic ni, hroščev ni, mušic ni; nobenega zrnca, nobene jagode ni nikjer videti — vse, vse je pod belo sneženo odejo! S čim naj si napolnijo prazni želodček? — Pa mrzel veter brije — čujte, kako tuli! — Kje naj najdejo toplo zavetje? Ubogi ptički! — Glejte, tudi v Začetnici imate lepo pesmico, ki pripoveduje o ptičku, katerega je po zimi tako hudo zeblo! — Ali bi jo radi čitali?

II. Učitelj pove ali prečita basen. Potem jo čitajo učenci.

III. Čitaj še enkrat prvo kitico! — V katerem letnem času se je to zgodilo, kar čitamo v prvi kitici? (Nekega zimskega dne.) — Kako je bilo zunaj na prostem? (Sneg je naletaval, veter je bril.) — Kje pa bivamo v takem času posebno radi? (V topli sobi.) — Da, v prijetno zakurjeni sobi so sedeli ljudje; greli so se ob topli peči in otroci so veselo gledali, kako snežinke plešejo po zraku. — Kar nekaj zaslišijo. Kaj neki? (Trkanje.) — Kako se je glasilo? (Tip, tip!) — Kdo je potrkal? — Kako? (S kljunom.) — Kako je prosil ptiček? (Odprite mi vendar za kratek hip!) — Kako bi še lahko rekli namesto „za kratek hip“? (Za malo časa, za trenotek.) — Povej, kako se je ptičku zunaj godilo? (Stradal je, zeblo ga je.) — Kaj je ptiček obljubil ljudem? (Da bo priden.)

Ponovi vse, kar smo do sedaj povedali!

Čitaj drugo kitico! — Ptiček torej ni prosil zaman. Kaj so storili tisti ljudje? (Odpri so mu hram = hišo.) — Ali so vrata odprli? (Ne, okno.) — Ali so prav storili? — Kakšni so bili torej ti ljudje? (Usmiljeni, dobrega srca.) — Sedaj pa povejte, kaj je delal ptiček v sobi pri dobrih ljudeh? (Drobtinice je pobiral itd.) — Koliko časa je bival pri njih? (Dokaj tednov = mnogo tednov.) — Kdaj je zunaj minil mraz? (Ko je minila zima.) — Kdo mi ve povedati, kateri letni čas pride za zimo? (Pomlad.) — Kako je pa bilo tedaj ptičku pri srcu? (Žalosten je bil; rad bi bil zletel na prosto.) — Sedaj so tisti ljudje zopet pokazali svoje dobro srce; kako? — (Izpustili so ga.) — Sedaj pa mi povejte še enkrat vse, kar smo zvedeli iz druge kitice!

IV. Kaj so storili ljudje, ko je ubogi, izstradani ptiček potrkal na okno? — Kakšni so bili torej ti ljudje, ker so uslišali ptičkovo prošnjo? — Tudi vam, otroci, se smilijo ubogi ptički; kako jim vi pomagate v hudem zimskem času? — Da, po zimi moramo ptičke krmiti. — Kako pa je bilo ptičku pri srcu, ko je prišla pomlad? — Kaj so tedaj storili tisti dobri ljudje? — Tudi s tem so pokazali svoje dobro srce, ker spomladi in po letu niso zapirali ptička. — Pomnite: Ne zapirajte ubogih ptičkov v tesne kletke!

V. Sedaj mi pa še enkrat ponovite na kratko vse, kar nam pripoveduje ta pesmica! (Spretnější učenci sestavijo sami, slabější pa s pomočjo učiteljevo nekako nastopno preprosto povestico:)

Nekega zimskega dne je ptiček potrkal na okno. Ljudje so mu je odprli. Črez zimo so ga imeli v sobi. Ko je pa prišla pomlad, so ga izpustili v zeleni log.

Tablice na klop! — Zapišimo te stavke! (Po predpisu učiteljevem!)

Melanija Sittig.

41. Cesarska pesem.

(K. M. 98. — R. Ž. 84. — P. 77.)

Opombe. V prvem šolskem letu zadostuje obravnava prve kitice cesarske pesmi. — Temeljito razumevanje se na tej stopinji pač ne da dognati; vse, kar more učitelj doseči je, da njegovi učenčki vsaj čutijo in slutijo patrijotiško vsebino te posebno v glasbenem oziru tako krasne in veličastne pesmi. — Izrazi in pojmi, ki so tuji duševnemu obzorju otročjemu in torej učencem neznani, naj se pojasnijo že poprej, pri nazornih in govornih vajah (kar je sicer sploh pri vsakem količkaj težavnem berilu potrebno); le radi popolnosti je v naslednji učni sliki besedno razlaganje, vsaj deloma, vpleteno takoj v razpravo samo.

Slika, na katero se ozira nastopna obravnava, je znana Angelijeve-Hechtova podoba našega vladarja.

I. Da, prav imaš, Janezek, jutri res ne bo šole. — Ali pa tudi veste, otroci, zakaj je ne bo? (Ker je jutri rojstni dan našega cesarja.) — Seveda; to je za nas jako važen dan! — Saj še veš, Milica, kako si zadnjič veselega obraza priskakljala v šolo; zakaj si pa bila tako vesela? (Rojstni dan mojega očeta je bil.) — Da, tisti dan ste doma slovesno obhajali. Povej nam, kako je bilo takrat pri vas! (Mati je potico spekla, očetu smo voščili srečo i. t. d.) — Kaj bi pa ti rad povedal, Jožek? — Pri vas tudi slovesno obhajate očetov rojstni dan. — Očetov rojstni dan je torej praznik za vso družino; zakaj pač? (Ker je oče družini gospodar.) — Naš presvetli cesar pa ni le eni sami družini gospodar; cesar je gospodar nam vsem, vsej naši deželi. — Kako se pa imenuje dežela, kjer bivamo mi? (Štajersko...) — Pa so še druge dežele, kjer je tudi naš cesar gospodar; kdo ve za katero tako deželo? — Od kod pa je doma tvoja mati, Anica? (S Kranjskega.) — Imenuj mi torej tisto drugo deželo! (Kranjsko.) — Kje pa imaš ti teto, Francek? (Na Koroškem.) — Tvoj brat je pri vojakih, Milica; v katerem mestu pa biva sedaj? (V Pulju.) — Glejte, dežela, kjer je mesto Pulj, se imenuje Primorsko. V kateri deželi je torej Miličin brat? — V kateri deželi

ste pa bili lani na počitnicah, Ivan? (Na Tirolskem.) — No, vidite, koliko dežel smo že našeli! Ponovite jih! (Kranjsko, Primorsko . . . so dežele.) — In v vseh teh deželah, ki ste mi jih povedali, in še v mnogo drugih gospodari naš cesar, — Sedaj pa si zapomnite: Vse dežele, ki spadajo pod našega cesarja, se imenujejo skupaj Avstrija. (Ponovitev!) — Imenujte kako deželo v Avstriji! (Štajersko je dežela v Avstriji.) — Zato pravimo: Štajersko je avstrijska dežela. — Imenujte še druge avstrijske dežele! — Kako pa se imenujemo mi vsi, ker bivamo v Avstriji? (Avstrijci.) — Kaj si ti, ker bivaš v Avstriji, Milka? (Avstrijka.) — Kje torej gospodari ali vlada naš mili cesar? (V Avstriji.) — Ker je tedaj naš presvetli cesar vsej Avstriji moder gospodar in ljubezniv oče, kaj je njegov rojstni dan po vsej Avstriji? (Slovesen dan, praznik.) — Ali se cesarjev rojstni dan samo pri nas slovesno obhaja? (Ne, ampak po vsej Avstriji.)

Kako bomo mi jutri praznovali cesarjev rojstni dan? (Z mašo itd.) — Katero pesem pa zapoje učenci višjih razredov po maši? (Cesarsko pesem.) — Tudi vi bi radi znali to krasno pesem, kaj ne? — Zato jo bomo sedaj čitali in pozneje tudi peli.

Poprej si pa še enkrat oglejmo to lepo sliko! — Koga vidite na tej sliki? (Cesarja.) — Presvetli cesar stoji, kakor vidite, poleg lepega stola; kako se pravi temu bogato okrašenemu stolu? (Tron.) — Da, toda prav slovenski se imenuje prestol. (Se napiše na tablo.) — Pri slovesnih prilikah sedi cesar na prestolu. — Kaj pa leži na mizi, na katero se opira cesar? (Blazina.) — In na blazini? (Krona.) — Videli ste lani škofa, ko je v farni cerkvi birmoval otroke; po čem ste spoznali škofa? (Po škofovski kapi.) — Škofovska kapa je torej znamenje škofovske časti; katere oblasti znamenje je pa krona? (Krona je znamenje cesarske oblasti.) — Ponovitev.

Sedaj pa malo pomislimo, kje je neki cesar krono dobil! — No, tudi to kmalu uganete; le poslušajte! Tvoj

oče, Francek, ima hišo; jo je-li sam kupil ali sezidal? (Ne, dobil jo je od mojega starega očeta.) — Kako se stari oče še drugače imenuje? (Ded.) — Zato tudi lahko rečemo: »Tvoj oče je hišo od tvojega deda podedoval«. Kako torej lahko rečemo namesto: »Cesar je krono od svojih prednikov dobil«? (Podedoval jo je.) — Da in zato njegovo krono imenujemo dedno. (Se napiše na tablo.)

Sedaj mi pa še povejte, kako je našemu premilemu cesarju ime? (Franc Jožef I.) — Kakšni imeni sta to? (Krstni.) — Vi, otroci, pa imate poleg svojega krstnega imena vsak še neko ime. (Priimek = rodovinsko ime.) — Iz katere rodovine je pa naš presvetli cesar? — Ali nikdo ne ve? — Povem vam jaz. Naš premili cesar je iz rodovine habsburške. (Ponovitev!) — Iz katere rodovine so bili tudi cesarjev oče, ded in drugi predniki? (Iz habsburške.) — Iz katere rodovine so bili tedaj vsi cesarji, ki so kdaj sedeli na tem (kažoč na podobo) prestolu? (Iz habsburške.) — Kako bi torej lahko imenovali ta tron, na katerem so vedno sedeli cesarji iz habsburške rodovine? (Habsburški tron.) — (Ponovitev!)

II. Poiščimo v Začetnici cesarsko pesem! — Poslušajte! (Prvo kitico učitelj krasnoslovi na pamet.)

III. Čitaj prvi dve vrstici!

Bog ohrani, Bog obvari
Nam cesarja, Avstrijo!

Česa Boga prosimo? (Naj nam ohrani cesarja.) — Kakšnega naj nam ohrani cesarja? (Zdravega, krepkega.) — Česa Boga še prosimo? — Koga naj Bog obvaruje? (Cesarja.) — Česa naj Bog obvaruje cesarja? (Nesreče, bolezni itd.) — Da in tudi vso našo lepo Avstrijo, v kateri, naš cesar gospodari, nam mili Bog obvaruj vsakršne nesreče. — Ponovi, česa Boga prosimo v prvih dveh vrsticah! (Prosimo Boga, da bi nam ohranil cesarja zdravega in krepkega ter da bi obvaroval cesarja in Avstrijo vsake nesreče.)

Čitaj naslednji dve vrstici!

Modro da nam gospodari
S svete vere pomočjo!

Tu prosimo Boga, naj nam ljubljenega cesarja ohrani še mnogo, mnogo let; zakaj pa to želimo? (Zato, da bi nam cesar modro gospodaril.) — Kdo je pri vas doma gospodar? (Oče.) — Sedaj pa pomislite: oče, ki je gospodar le v eni sami mali družini ima že toliko skrbi in toliko težavnega dela; koliko skrbi in dela ima še le naš presvetli cesar, ki gospodari po vsej Avstriji. Saj smo preje našeli nekaj avstrijskih dežel, a ne vseh. Tako obširna je Avstrija. — Kaj je cesarju v pomoč pri njegovem trudapolnem delu? (Sveta vera.) — Da; saj ste že čuli mnogokrat v šoli, da je premili cesar jako pobožen. V koga pa najbolj zaupajo pobožni ljudje? (V Boga.) — S čigavo pomočjo torej pobožni naš cesar modro gospodari po vsej Avstriji? (Z božjo pomočjo.)

Ker je cesar modri naš gospodar, zato mu moramo biti hvaležni. Kako pa cesarju izkažemo svojo hvaležnost? To nam povesta naslednji dve vrstici. Čitaj ju!

Branimo mu krono dedno
Zoper vse sovražnike!

Kaj naj tedaj storimo? (Cesarju krono branimo.) — Čital si: »Branimo mu krono dedno.« Zakaj je cesarjeva krona dedna? (Ker jo je podedoval od svojih prednikov.) — Ali veste, kdo brani cesarja in domovino, kadar pridejo sovražniki? (Vojaki.) — Ponovitev!

Čitaj zadnji dve vrstici!

S habsburškim bo tronom vedno
Sreča trdna Avstrije!

Iz katere rodovine je naš cesar? (Iz habsburške.)
— Iz katere rodovine so bili cesarji (vladarji), ki so

vladali pred njim v Avstriji? (Tudi iz habsburške rodovine.) — Da, Habsburžani vladajo v Avstriji modro in očetovski že več sto let in tako, upamo in želimo, bode tudi za naprej; Avstrija bo srečna in mogočna, dokler ji bode gospodarila slavna habsburška rodovina!

IV. Prosimo Boga, da bi nam ohranil cesarja zdravega in krepkega ter da bi obvaroval cesarja in Avstrijo vsake nesreče. Braniti hočemo cesarja zoper vse sovražnike, ker smo prepričani, da ostane Avstrija srečna in mogočna, dokler bodo v njej gospodarili habsburški vladarji.

V. Prve kitice se učenci nauče na pamet.

Melanija Sittig.

42. Bodi postrežen.

(R. Ž. 50.)

Opombe. To berilo se nahaja že v starejših abecednikih in kaže, da je še iz Slomškove dobe. Najbrž ga je spisal ali iz nemščine prevedel Slomšek sam.

Berilo se da najbolje obravnavati o priliki, kadar učitelj zapazi, da je učenec součencu s čim postregel.

Glavni namen razpravljanja bodi zbujanje dobrohotnosti, ljubeznivosti in postrežljivosti do bližnjika. — Učila: Leutemannova podoba psa in majhen jerbasček.

I. Kaj storite v šoli, kadar pozabite knjigo, pero ali držalo doma? — Da, obrnete se tiho do svojega součenca in ga prosite, naj vam posodi pero ali držalo. Ta vam rad postreže in hitro posodi pero, drugi vam že ponuja držalo itd. — Kaj storite potem po sklenjenem uku ali pa na poti iz šole domov, ako vam je preje v šoli kak učenec s čim postregel? — Da, zahvalite ga za izkazano prijaznost. In gotovo imate radi takega postrežljivega součenca in drugi pot tudi vi hitro postrežete njemu, ako le morete.

V neki šoli so imeli tudi takega učenca, ki je vsakemu rad postregel, pa ne le v šoli, ampak tudi izven šole. Ime

mu je bilo Jakec. Poslušajte pazno; povem vam nekaj o tistem Jakcu.

II. a) Pripovedovanje učiteljevo:

Nekega dne so otroci dohajali v šolo, ne veseli kakor navadno, ampak tihi in žalostni. Učitelj jih vpraša, zakaj niso veseli kakor druge dni. Neki deček pove, da so žalostni radi Jakca, ki je zbolel. Učitelj vpraša zopet, ali imajo Jakca radi. Vsi otroci odgovore, da ga imajo zelo radi. — »Zakaj ga imate vsi tako radi?« vpraša dalje učitelj. Otroci odgovore, da zato, ker je proti vsem tako dober in ljubezniv. — »Kaj dobrega vam je storil?« vpraša učitelj. — Neki deček pove, da je bil knjigo izgubil, a Jakec jo je našel in mu jo vrnil. — Neka deklica se je bila zbala na poti velikega psa — takega, kakršen je ta-le tu na podobi. Jakec pa jo je spremil mimo psa. — Zopet drug učenec pove, da mu je Jakec večkrat nalogo pomagal izdelati. Še drug majhen deček se oglasi, češ, da mu je Jakec pomagal, težak jerbas s polja domov nesti.

Tako je povedalo še več otrok o Jakcu, vsak kaj dobrega. Učitelj pravi nato: »Ker imate Jakca, kakor vidim, vsi tako radi, bomo zanj molili, da kmalu ozdravi.«

Učitelj in učenci so zanj molili. In glejte, Jakec je res kmalu zopet zdrav prišel v šolo. Vsi otroci so ga prijazno pozdravili ter so ga bili neizrečeno veseli.

b) Čitanje učiteljevo: To povest o Jakcu imate tudi v Abecedniku. Prečitam vam jo najprej sam.

c) Čitanje po odstavkih in razjasnjevanje besed:

Kdaj so dohajali tisti otroci v šolo? — Kakšni so bili? — Kaj je vprašal učitelj? — Ali so otroci takoj odgovorili? — Kdo se je potem najprej oglasil? — Kaj je rekel? — Zakaj so bili otroci žalostni? — Kaj je dalje vprašal učitelj? — Kaj so odgovorili otroci? — Zakaj so imeli Jakca radi? — Kako so odgovorili otroci? — Kako še lahko rečeš mesto ‚soglasno‘? (Vsi z enim glasom.) — Kakšen je bil Jakec? — Komu pravimo, da je dober?

— Jakec je vsakemu součencu storil le dobro, nikdar nič hudega. — Kakšen je bil Jakec še? — Povej oboje skupaj o Jakcu! (Jakec je bil dober in ljubezniv.)

Učenci ponove s pomočjo učiteljevih vprašanj vsebino prvega odstavka od 1. do 13. vrste.

Sedaj čitajmo dalje, da zvemo, zakaj so imeli Jakca vsi tako radi.

Kaj je bil izgubil tisti deček, o katerem smo baš čitali? — Kdo izmed vas je že kdaj izgubil kako knjigo? — Kdo ti jo je našel? (Sam). — In tebi? (J.) — Ali si se mu zahvalil? — Glejte! ko je bil tisti deček izgubil knjigo, je brž ko ne zaradi tega jokal in Jakec ga je slišal. Deček se mu je smilil in Jakec je šel knjigo iskat, jo je našel ter dečku vrnil. Kako vesel je bil deček, ko je imel zopet knjigo. — Kakšen je bil Jakec, ker je tistemu dečku postregel? — Posnemajte ga in bodite tudi vi postrežljivi!

Kdo je potem o Jakcu še nekaj dobrega povedal učitelju? — Kod je šla tista deklica? — Zakaj se je zbala? — Da, mali otroci, posebno male deklice se kaj rade boje velikih psov. — Ali se je Jakec tudi bal psa? — Kakšen deček je bil torej Jakec? — Deklica se mu je smilila. Kaj je storil Jakec? — Kakšen je bil tedaj? — Povej, kako je pomagal Jakec deklici! (Tako, ko je videl, da se mala deklica boji velikega psa, je stopil k njej, jo je prijel za roko in peljal mimo psa.)

Kdo pomaga tebi domače naloge izdelati? — Komu je pomagal Jakec naloge spisati? — Kakšen je bil torej zopet Jakec? — Tudi vi morate vselej drug drugemu pomagati in postreči.

Še neki deček je o Jakcu nekaj dobrega povedal; kako je temu dečku Jakec pomagal? — Kaj je jerbas, menda vsi veste. Glejte, tu imam tak jerbas. — Iz česa je spleten? (Iz šib.) — Kako še pravimo namesto ‚jerbas‘? — K čemu nam rabijo jerbasi? — Kakšen je bil tistega dečka jerbas? (Težek.) — Kaj, mislite, da je imel v

jerbasu? — Kaj pa devajo na polju v jerbas? (Plevel, krompir, zelenjad...) — Zakaj ga je deček težko nesel? — Kaj je storil Jakec, ko je dečka srečal? — Kakšen je bil zopet Jakec proti temu dečku?

Ponovimo vse, kar smo o Jakcu lepega slišali! — Kako je postregel Jakec prvemu dečku? — Kako je pomagal deklici? — Kako je pomagal nekemu drugemu dečku? — Kako nekemu tretjemu? — Kako imenujemo tisto deklico in tiste dečke, ker so hodili z Jakcem skupaj v šolo? — Da, vsi so bili njegovi součenci. — Kakšen je bil torej Jakec, ker je vsakemu svojemu součencu rad postregel in je bil proti vsem tako prijazen? (Postrežljiv in ljubezniv.)

Učenci ponove s pomočjo vprašanj vsebino prvega in drugega odstavka od 14. do 27. vrste.

Zakaj tisti dan Jakca ni bilo v šoli? — Kakšni so bili otroci zaradi tega? — Kako je rekel učitelj? (*Glejte, tako postrežen in priljuden deček, kakor je Jakec, je zbolel. Vidim, da ga zelo ljubite in da ste žalostni. — Kako bi mu pomagali in dobrote povrnili? Molili bomo zanj, da bi mu ljubi Bog dal kmalu ozdraveti!*)

Kakšni so bili vsi oni otroci zaradi Jakca? — Kaj je storil učitelj? (Molil je.) — Kaj pa otroci? — Česa so prosili Boga? — Ali je molitev pomagala? — Kaj se je zgodilo z Jakcem? — Kaj so storili otroci, ko je prišel v šolo? — Kakšni so bili otroci, ko je bil zopet Jakec med njimi v šoli?

Otroci ponove vsebino tretjega odstavka od 28. do 33. vrste.

III. a) Označevanje oseb in stvari v povesti:

Kakšni so bili otroci, ker je bil Jakec zbolel? — Kdaj so otroci žalostni? — Kdaj veseli? — Zakaj so imeli Jakca vsi radi? — Kakšne otroke ima vsakdo rad? — Kakšnih otrok ne mara nikdo? — Kateri otroci pozabijo šolske priprave doma? — Kakšna je bila ona deklica, ki se je bala psa?

— Kakšnih psov se otroci posebno boje? — Kakšen je bil tisti pes? — Kaj stori hud pes? — Kakšni so otroci, ki ne spišejo domačih nalog? — S čim se izgovarjajo? — Kje bi jih radi spisali? — Kdo pomaga otrokom domače naloge izdelati? — Kaj delajo ljudje na polju? — Kdo jim večkrat pomaga? — Kako nosijo domov krompir, zelje itd.? — Kakšen je poln jerbas? — Kakšni so bili otroci, ker so molili? — Nekateri so Jakca še posebno radi imeli; kaj se jim je pripetilo? (Jokali so.) — Kakšni so bili otroci, ko je Jakec zdrav zopet prišel v šolo?

b) Snovanje in razvrstitev misli:

Zakaj so prihajali otroci, o katerih smo čitali, v šolo tihi in žalostni? — Zakaj so imeli Jakca radi? — Kako je Jakec ustregel prvemu dečku? — Kako je pomagal deklici? — Kako je pomagal drugemu součencu? — Kako tretjemu? — Kaj so storili součenci, da bi Jakec ozdravel? — Kakšni so bili otroci, ko se je Jakec zopet vrnil v šolo? — Kakšni morate biti, da boste podobni Jakcu?

IV. Jakec je bil postrežen in je vselej rad pomagal. — Dobrega, postrežljivega otroka imajo vsi ljudje radi.

Dobro delaj vsakikrat,
Vsak imel te boše rad.

V. S čim lahko postrežete vi kakemu součencu? (Posodim mu pero, pomagam mu nalogo izdelati itd.) — Ako tako delate, ste postrežni.

Govorne in spisne vaje: Učenci ponove vsebino berila po vprašanjih; boljši pripovedujejo samostojno. — Izpišejo nekaj kratkih stavkov iz berila ali ga deloma prepíšejo.

Jezikovna vaja: Napišejo se besede: Soglasno — jerbas — drug za drugim — prisrčno — tovariš.

Fr. Marolt.

43. Bodi usmiljen!

(R. Ž. 54.)

Opombe. Berilna vaja je brž ko ne prestavljena iz kake nemške čitanke, toda pisatelj je vsaj meni neznan.

Najprimernejši čas za razpravljanje bi bil v pozni jeseni ali zgodnji pomladi, ko je zunaj še hladno. Ker pa v I. razredu ta čas otroci še ne čitajo berilnih sestavkov, je treba za razpravljanje porabiti pozneje kak primeren slučaj iz otroškega življenja.

Glavni smoter: Zbujanje usmiljenosti do bližnjika.

Uvodna vprašanja, različna po letnem času:

Kakšno obleko nosite po letu? (Lahko, platneno). — Kakšno jeseni in po zimi? (Toplo, volneno). — Zakaj? — Tudi v sobah, kjer stanujemo, postane jeseni hladno, polagoma celo mrzlo. — Kaj stori mati, kadar je v sobi mrzlo? (Zakuri v peč.) — Kakšna je zakurjena soba? — V topli sobi je prav prijetno bivati, kaj ne da? Tu lahko spisujete naloge, se učite in igrate. — Vsem ljudem pa se ne godi tako dobro, da bi imeli gorko, volneno obleko in bi bili v mrzli zimi v topli, zakurjeni sobi. Vam preskrbe starši obleko, hrano in toplo stanovanje. Vsi ljudje pa niso tako srečni kakor vi, ljubi otroci, ki imate dobre, skrbne starše. Nekateri ubožni ljudje morajo jeseni in po zimi prebivati v nezakurjenih, mrzlih izbah. Niti nimajo vsak dan zjutraj, opoldne in zvečer tople hrane in tedaj čisto prezebajo in stradajo. Taki ubožci so usmiljenja vredni, zato jim moramo pomagati, kakor le moremo. — Često hodijo reveži od hiše do hiše ter prosijo usmiljene ljudi kruha, preostalih gorkih jedi ali stare obleke. Kako pravimo takim revežem, ki prosijo od hiše do hiše? (Berači, siromaki, prosjaki.) — Prav lepo in Bogu ugodno je, ako pomagamo siromakom. — Kakšen je tak človek, ki ubožcem rad pomaga in se jih usmili? (Usmiljen.)

Danes vam povem o dveh otrocih, ki sta nekemu revežu izkazala usmiljenje.

II. a) Pripovedovanje učiteljevo:

Matijček in Milica sta hodila v šolo. Ko nekega dne prideta iz šole domov, ugledata v veži starega moža, ki se je ves tresel od mraza. Mož poprosi otroka, naj mu dasta malo kruha. Milica povabi siromaka v hišo, Matijček pa ga prime za roko ter popelje v gorko izbo. V sobi sta bila oče in mati. Milica poprosi mater, naj da siromaku kaj gorkega jesti. Matijček pa stopi k očetu, proseč ga, naj mu podari kake ponošene čravlje. Mati in oče sta bila ganjena, videč kako usmiljenega srca sta otroka. Dala sta revežu vsega, česar sta Matijček in Milica zanj prosila. — Predno je siromak odšel, se je otrokoma lepo zahvalil.

b) Čitanje učiteljevo.

c) Čitanje po odstavkih. Razjasnjevanje besed, rekov itd.

Domov = domu, na dom. Kje je tvoj dom, I.? — Kje je bil stari mož? — Od kod pridemo v vežo? (Z ulice, s ceste ali z dvorišča). — Kam prideš iz veže? (V kuhinjo, sobe.) — Ali ima naša šola tudi vežo? — Kje? — Slabo je bil oblečen = imel je tenko (ne debelo) obleko; menda je bila tudi raztrgana. — Tresel se je = trepetal je. — Od česa? — Od mraza = od zime; hudo ga je zeblo.

V hišo = v sobo. — Pelje ga = vede ga. — Ubožčku = ubogemu človeku. — Katero besedo smo čitali prej namesto 'ubožček'? (Siromak.) — Dajte mu kaj gorkega = dajte mu kako gorko jed (juho, mleko, prikuho).

Podarite mu = dajte mu v dar. (Ne: šenkajte!) — Kaj naj mu podari oče? — Obuvalo = čravlji ali škornji; čravlje ali škornje obuvamo, zato jim pravimo tudi obuvalo. — Ponošeno obuvalo = ki ga je že kdo ponosil = dolgo nosil. — Kakšno je ponošeno obuvalo? (Razhojeno in morda že tudi nekoliko raztrgano; ni več mnogo vredno in domači ga menda ne bi več nosili, ubožčku, ki nima boljšega, pa bi še prav prišlo.)

Zahvali se, rekoč = zahvali se in reče. — Tako milo-srčnih otrok = otrok, ki so tako milega ali dobrega srca.

— Stotero = stokrat. — Bog vam povrni = vam plati = vam daj nazaj, kar ste meni dali.

Starše je otročja milosrčnost jako ganila = starši so se veselili, da sta bila njih otroka tako milosrčna; solze so jim stopile v oči in milo so ju gledali.

Berilo učenci večkrat prečitajo. — Učitelj se prepriča, so si li učenci zapomnili dana pojasnila. — Svetujemo, da se na tem mestu izpustita poslednja stiha.

III. a) Kraj in čas dejanja:

Kje sta bila Matijček in Milica? — Kam sta šla po šoli? — Kdaj sta prišla domov? — Kje je stal siromak? — Kam sta ga peljala? — Kdo je bil v sobi? — Kakšna je bila soba? — Kako je bilo zunaj? — Kako je bilo siromaku pri srcu, ko je bil z vsem postrežen?

b) Označevanje oseb:

Kakšna sta bila Matijček in Milica proti ubožcu? — Kako sta pokazala, da sta bila usmiljena? — Zakaj je bil siromak usmiljenja vreden? — Ali je otroka tudi zeblo? — Zakaj ne? — Zakaj se je siromak tresel? — Kako so ubožni ljudje napravljeni? — Kakšni so bili starši Matijčkovi in Miličini?

c) Razvrstitev misli:

Od kod sta bila prišla Matijček in Milica? — Kdo je stal v veži? — Kako se je vedel siromak? — Česa je prosil Matijčka in Milico? — Kaj sta le-ta storila? — Česa je prosila Milica zanj? — Česa Matijček? — Kaj je dobil siromak od njiju staršev? — Kako se je zahvalil? — Kakšni so bili starši? — Zakaj? — Kakšna sta bila Matijček in Milica?

IV. Matijček in Milica sta bila usmiljena. Njiju starši so se zelo veselili otročje milosrčnosti. Pomnite, otroci:

Revežem pomagaj rad!
Revež tudi tvoj je brat!

Kako je revež in vsak človek vaš brat? (Vsi smo otroci božji. — Oni pregovor je natisnjen že v Slovensko-nemškem abecedniku iz leta 1865. na strani 108. tako-le: »Revežem pomagaj rad, tudi ubožček tvoj je brat.«)

V. a) Učenci naštejejo slučaje, v katerih so že izkazali usmiljenje ubogim ljudem ali živalim.

b) Druženje z že znanimi predstavami; primerjanje. Pripovedovanje sličnih povesti: Deklica dobi od gospoda desetico v dar. Podari jo revežu ob poti. Gospod to vidi in ji da dvajsetico. Deklica še to podari. — Lukec in Primož sta šla v šolo. Vsak sta imela kos kruha v roki itd. (Glej Drugo berilo in slovnico na str. 20!) — Usmiljenje do živali.

c) Pregovori in reki:

Kdor pomaga drugim iz nadlog,
Rad pomore njemu Bog.

(*Stomšek.*)

Kdor kaj dobrega stori
Bratu, ki zdihuje,
Ne da vedel bi, kako,
Sebi srečo kuje.

(*Krištof Šmid-Tomšič: »Sto pripovedek,« str. 111.*)

Kar smo siromaku dobrega storili,
To nebeškemu Bogu smo podelili.

(*Drugo berilo in slovnica, str. 20.*)

č) Govorne in spisne vaje: 1. Učenci ponove vsebino berila po vprašanjih; boljši pripovedujejo celo samostojno. 2. Prepisujejo ali izpisujejo berilo.

d) Jezikovne vaje: Tresti se od mraza. — Gorko imeti v hiši. — Komu kaj gorkega dati. — Siromak = ubožček = revež. — Ponošen. — Milosrčen. — Stotero.

Fr. Marolt.

44. Golobček.

(R. Ž. 56.)

Opomba. Ta kratka pesmica je menda tudi prešla iz Slomšekovih beril v pozneje izdana berila. Ponatisnjena je, kolikor sem mogel v kratkem zaslediti, v Močnikovem - Praprotnikovem Slovensko - nemškem abecedniku iz l. 1865. na str. 105., potem v Miklošičevi Začetnici iz l. 1885. na str. 81., toda s popolnoma drugim besedilom, dalje v Slovensko - nemškem abecedniku iz l. 1878. na str. 140. in v Žumerjevem - Razingerjevem Slovensko - nemškem abecedniku iz l. 1880. na str. 43.; iz le-tega je prišla v sedanji popolnoma slovenski Abecednik.

Na vrsto pridi ta ljubka pesmica po obravnavi domačega goloba.

Glavni smoter: Zbujanje snažnosti in krotkosti.

Učilo: Leutemannova podoba goloba.

I. Otroci! Često ste že videli na cesti ali ulici ptičke, ki pobirajo zrnje, krušne drobtinice in druge take drobne reči. Tudi neka domača ptica, ki jo vsi dobro poznate in o kateri smo se že razgovarjali, je večkrat v tej ptičji družbi. Katero ptico mislim? — Kje bivajo golobje najraje? — Večkrat se tudi v vodici kopljejo. Zakaj? — Da, golobje ljubijo snažnost tako kakor mačka. Nikdar še niste videli umazanega goloba! — Psi se često med seboj skoljejo, tudi petelini se radi kavsajo. Ali ste pa že kdaj videli, da bi se bila dva goloba med seboj stepla in bojevala? — Kakšni so tedaj golobje? (Krotki.) — Večkrat pa ste že tudi videli, kako prijazno stopajo drug okoli drugega, se priklanjajo drug drugemu in se kljunčkajo. — Kakšni so torej še golobje? (Ljubeznivi.) — Katera domača žival je tudi tako krotka in ljubezniva? (Ovca.)

Sedaj vam povem o golobu prav lepo pesmico.

II. a) Učitelj pove pesmico na pamet.

b) Učenci čitajo in se uče pesmice sproti na pamet.

Čitaj prvi dve vrstici! — Kakšna stvarica je golobček? — Zakaj pravimo ‚golobček‘ mesto ‚golob‘? — Zakaj

imamo vsi golobčke radi? — Ponovi prvi dve vrstici, A!
— B.! — C.! — Ponovite vsi! (Ponovitev pri zaprtih knjigah!)

Čitaj tretjo in četrto vrsto! — Ponovi ju na pamet!
— Še ti, D.! — E.! — Ponovite vsi!

Čitaj prvo kitico! — Še ti, F.! — G.! — Čitajte vsi!
— Poskusi jo ponoviti na pamet, H.! (Boljši učenec!) —
— Še ti, K.! — L.! — Vsi!

Čitaj dalje prvo vrsto druge kitice! — Kakšen je še golobček? (Nikdar se ne prepira in ne tepe z drugimi golobčki.) — Zakaj ima golobčka vsakdo rad? — Kakšen je torej golobček?

Sledi priučenje druge kitice na pamet, potem ponovitev prve in druge kitice.

IV. Otroci, bodite snažni in krotki kakor golobčki! Snažne in krotke otroke vsakdo ljubi.

V. a) Učitelj opozori učence, kako naj bodo drug proti drugemu v šoli in izven šole, kako naj bodo vedno snažni sami in njih obleka, zvezki in knjige. — Primerjata se ovca in golob glede na krotkost, mačka in golob glede na snažnost.

b) Učenci se vadijo v čitanju pesmice in jo ponove na pamet.

c) Pesmico učenci prepíšejo.

č) Petje. (Majcen, Šolske pesmi, I. 22).

Fr. Marolt.

45. Poslušaj dober svet!

(R. Ž. 57.)

Opombe. Berilce je brž ko ne predstavljeno iz nemščine; pisatelj mi je neznan. Kaže je obravnavati pomladi, ko otroci radi zahajajo na prosto, se tam igrajo in se večkrat nevarno prehlade; zlasti kak slučaj smrti spričo prehlajenja je primeren povod k razpravljanju tega berila.

Glavni smoter: Nauk, da naj otroci slušajo stare, izkušene ljudi in roditelje.

Učilo: Slika pomladi v Hölzlovi zbirki »Štirih letnih časov«.

I. Ni dolgo tega, ko je bilo še jako mrzlo in vse s snegom pokrito. A sedaj je sneg že popolnoma skopnel. Zakaj? — Kateri letni čas imamo sedaj? — Kako sije solnce pomladi? — Kakšni so bili travniki po zimi? — Kakšni so pomladi? — Da! Gorko solnce privabi zeleno travo in polno cvetic iz zemlje. Otroci in stari ljudje se vesele gorke pomladi. — Kje ste bili po zimi najraje kadar ste bili doma? (V zakurjeni sobi, pri peči.) — Kaj ne, sedaj spomladi pa nočete biti v sobi, ampak hitite na ulice, ceste in travnike. — Kaj delate po travnikih? — Toda, kadar se igrate in skačete po travnikih, se često razgrejete, in kadar vam je vroče, pa bi se radi hitro ohladili; sedete v senco ali pa si celo suktnjo slečete. A to je silno nevarno. Kaj se vam lahko pripeti?

Povem, kaj se je nekoč zgodilo otrokom, ki so se pri igri razgreli.

II. a) Pripovedovanje učiteljevo.

b) Čitanje učiteljevo.

c) Čitanje učencev in tolmačenje:

Prvi odstavek: Kakšen deček je bil Matej? — O kom pravimo, da je poslušen? — Kako še lahko rečeš mesto ‚Matej‘? — Kdaj se je igral? — S kom se je igral? — Kje se je igral? — Kakšne igre otroci posebno radi igrajo, kadar so na travniku? — Kaj so delali Matej in drugi otroci na travniku? — Kako lahko rečeš mesto ‚sem ter tja‘? — Kaj so storili otroci, ko so skakali po travniku? — Ali je bilo prav, da so slekli suktnjice?

Povzetek: Kakšen je bil Matej? — Kje se je igral? — Kdo se je z njim igral? — Kako je bilo pri igri? — Kaj so delali otroci? — Kaj so storili, ko jim je bilo postalo vroče?

Drugi odstavek: Kdo je prišel mimo otrok? — Kaj je storil starček? — Kaj je rekel otrokom? — Kaj se lahko zgodi, ako se vroči slečemo? — Kako še lahko rečeš mesto ‚premraziti se‘? — Gotovo ste že sami čutili, kako vas zebe ali mrazi, ako vroči slečete vrhnjo suknjico. To je tudi zelo nevarno; tedaj se najlaže prehladimo. Stari ljudje to dobro vedo, ker so izkušeni, ter lahko mlade, neizkušene ljudi poučujejo in opominjajo; pravimo, da jim dajejo dobre svete. Kdo vam, otroci, daje dobre svete? (Starši, učitelji.) — A dobre svete starih, izkušenih ljudi je treba slušati. Toda mnogi otroci nič ne marajo za dobre svete svojih staršev ali učiteljev, ampak ravnaajo po svoji glavi. Kakšni so taki otroci? (Svoje glavni.) — Kakšni so bili tisti otroci, ker se niso zmenili za dobri svet starega moža? — Koliko časa so se še igrali? — Kje so se igrali? — Ali poznaš katero trato? — Ali so bili vsi otroci svoje glavni? — Kdo je hitro slušal starega moža? — Kakšen je bil torej Matej? — Kaj je storil?

Povzetek: Kako je starček otroke opominjal? — Ali so se otroci zmenili za starčkov opomin? — Kakšni so bili torej? — Kaj so delali? — Kaj pa je storil Matej?

Tretji odstavek: Kaj se je zgodilo tistim dečkom, ki niso slušali starega moža? — Zakaj so zboleli? — Kako so se morali zdraviti? — Kakšna kazen jih je zadela za njih neposlušnost? — Ali je Matej tudi zbolel? — Zakaj ne? — Kakšen je bil torej Matej?

Opetovano čitanje.

III. a) Kraj in čas dejanja:

Kje so se igrali Matej in drugi dečki? — Kje se otroci najraje igrajo? — Kje še? (Pred hišo, na ulici, na cesti.) — Pomnite, po ulicah in cestah se ni varno igrati! — Zakaj ne? (Zaradi voz, konj, kolesarjev itd. in v Ljubljani tudi radi elektriške železnice.) — Otrokom so po mestih tudi odmenjeni posebni prostori, kjer se

lahko igrajo. (Igrališča.) — Kam so šli otroci po igri? — Kdaj so se igrali? — Najprimernejši čas za igro je popoldne, ako ni šole. Zato lahko rečemo, da so se ti otroci igrali neko popoldne, ko ni bilo šole. — Koliko časa so se igrali? — Kdaj so torej prišli domov? — Kdaj so otroci zboleli? — Koliko časa so morali bolni ležati?

b) Označevanje oseb:

Kakšen je bil Matej? — Kakšni so bili drugi dečki? — Kakšni so bili, ker so po svoji glavi ravnali? — Kakšen je bil stari mož? — Kakšni so bili otroci drugi dan? — Kakšen pa je bil Matej drugi dan?

c) Manj znani izrazi:

Poslušen. — Semtertja = sem ter tja. — Premraziti se. — Svojejlaven. — Dober svet. — Svetovati = svete dajati. — Trata = ledina = neobdelan, s travo zarastel prostor. — Matej = Matevž.

č) Razvrstitev misli:

Kaj so otroci delali na travniku? — Kaj jim je rekel stari mož, ki je prišel mimo? — Kaj je storil Matej? — Kaj so storili drugi otroci? — Kaj se je potem zgodilo?

IV. Nauke in dobre svete staršev in drugih izkušenih ljudi je treba slušati. — Kdor ne uboga, tega tepe nadloga.

V. a) Otroci naj povedo slučaje, ko jim dajejo starši ali učitelji dobre svete.

b) Pregovori: 1. Kdor naukov ne spoštuje, zdravje svoje zametuje. — 2. Potrjen kruh in izkušen svet nikoli ne škodujeta. — 3. Svoja glava — svoj svet. — 4. Kdor ne uboga, tega tepe nadloga.

c) Učenci ponove vsebino berila po gorenjem osnutku; boljši pripovedujejo samostojno.

č) Učenci prepisejo odstavke berila po učiteljevem navodilu.

Fr. Marolt.

46. Mlin.

(R. Ž. 78.)

Opombe. Pesem je po C. Anschütza nemškem izvirniku »Das Lied von der Mühle« prevedel Fr. Končan. — Lahko pride na vrsto jeseni, ko je v nazornem nauku govor o poljskih pridelkih ali po letu po kakem izletu v vas in mlin, ko se razpravlja v nazornem pouku voda, ali pa takrat, ko se obravnavajo rokodelci in med njimi tudi mlinar.

Glavni smoter: Zbujanje hvaležnosti do Boga, ki nam daje vsakdanji kruh.

I. Kje smo bili zadnjo sredo? — Kaj ste vse videli v vasi? — Katera hiša stoji tik potoka? — Kako ste vedeli, da je tista hiša mlin? — Kako ropoče mlin? — Kdo je bil že prej kdaj v mlinu? — Kaj se dela v mlinu? — Kako se imenuje tisti mož, ki melje moko? — Kaj naredi mlinar z moko? (Proda jo.) — Komu? (Ljudem, kmetom, pekarju,) — Tudi tvoja mati kupi moko. Kaj naredi iz nje? — Kakšen kruh? (Hleb, štruco...) — Kadar so otroci pridni, jim speče mati posebej majhen hlebec ali majhno štruco. Komu izmed vas je že mati spekla tak hlebček ali štručico? — Ti si bil gotovo prav priden! — Kaj pa speče mati o božiču in o veliki noči? (Potice, kolače...) — Kaj peče pekar iz moke? (Učitelj nariše na šolsko tablo hlebec, hlebček, štruco in štručico, zemljo, rogljiček in presto.)

Otroci se večkrat igrajo ob potočku in naredo mlin iz pet do šest lesenih klincev z malimi lopaticami na koncu. Potoček tak mlin kaj lahko žene. Kako veselo ga otroci gledajo in si mislijo: Tudi jaz sem mlinar! — (Učitelj, kažoč Janskega podobo mlina in žage:) Tu vidite, kako peljeta oče in mali sinek vrečo žita v mlin. Deček prav krepko vleče; mlinar ju že pri vratih čaka in se veseli, da dobi kaj mleti. — Kje raste žito? — Kadar je slaba letina, je malo žita ali celo nič! Takrat tudi mlinar nima kaj mleti ter počiva, nič kaj vesel.

O mlinarju in mlinu vam povem prav lepo pesmico!

II. a) Učitelj krasnoslovi pesem na pamet.

b) Čitanje učencev. Razjasnjevanje:

Prva kitica: Kje stoji mlin, ki smo si ga zadnjič ogledali? (Ob potoku.) — Kakšna je voda v potoku? (Bistra.) — Kakšni vodi pravimo, da je bistra? (Ki hitro teče in je čista.) — Imenuj mi še nekatere stvari ali reči, ki so bistre. (Oko, pogled, ribje oko . . .) — Kod teče navadno potok, ali po bregu? (Po ravnini.) — Pomnite: Potok teče po dolini! — Kje ropoče mlin? — Kako še lahko rečeš mesto ‚v dolu‘? (V dolini.) — Kateri glas se sliši daleč okoli? — Ta glasni »klip - klop« se sliši kakor kako ropotanje daleč okoli. — Kaj dela torej mlin? (Ropota ali ropoče.) — Kadar žito lepo dozori in ga je dosti, takrat ima mlinar tudi dosti mleti. Tedaj melje po dnevi in po noči. Še časa nima, da bi šel spat, ampak tudi po noči bedi*) (besedo učitelj poudari) in melje. — Kako še lahko rečeš mesto bedi? (Ne gre spat — je po koncu.) — Zakaj bedi? — S čim nas mlinar preskrbi? — Kakšna je moka?

Povzetek prve kitice: Mlin stoji v dolini ob bistrem potoku. Kolesa ropočejo in se slišijo daleč okoli. Mlinar melje noč in dan. On nas preskrbi z belo moko.

Druga kitica: Kaj delajo kolesa? — Koliko koles ste videli v mlinu, v katerem smo bili zadnjo sredo? — Kakšni so mlinski kameni, lahki ali težki? (Učitelj ga nariše na šolsko tablo.) — K čemu je mlinski kamen? — Kaj se naredi iz žita? — Kakšna je moka, ako jo primeš s prsti? — Pridi in otiplji jo! Kakšna je? (Drobna.) — Kaj dela mati iz moke? — Zakaj si dete dobro zapomni, kaj mati stori iz moke? — Kako še lahko rečeš mesto ‚storé‘? (Narede).

*) Učitelj popravi krivo pisavo ‚budi‘!

Povzetek druge kitice: Mlinsko kolo žene kamene Kameni zmeljejo žito v moko. Mati peče iz moke kruh in drugo pecivo. Otroci dobro poznajo pecivo.

Tretja kitica: Kdaj je žito zrelo? — Ali vse žito dozori po leti? — Katero žito dozori jeseni? (Ajda.) — Kako pravimo, kadar je mnogo žita? (Dobra letina je.) — Kako še lahko rečeš mesto ‚mnogo‘? (Veliko, obilo.) — Kaj nam torej daje polje jeseni? — Kaj storimo z mnogim zrnem? (Damo ga zmlati.) — Ta čas je tedaj mlinar vesel in melje noč in dan. Kako se takrat kolesa vrte? — Kdo daje žitu rasti in zoreti? — Kdo nam torej daje tudi vsakdanji kruh? — V kateri molitvi prosimo Boga vsakdanjega kruha? — Kako ga prosimo? — Ako Bog blagoslovi polje, potem rastline lepo rasto in obilno rode. Tedaj imamo dosti žita in torej tudi obilo kruha. Ni se nam bati lakote in takrat nam ni prav nič sile.

Zakaj pravimo ‚nebeški Bog‘? — Včasih pa žito slabo raste ali ga še celo toča pobije. Kakšna letina je tedaj? — Zlasti ubogim ljudem se ta čas hudo godi. Zakaj? (Nimajo kruha in trpe lakoto.)

Povzetek tretje kitice: Kadar je mnogo žita, takrat ima mlinar dosti dela. Kolesa se veselo vrte. Če Bog blagoslovi polje, nam ni nič sile in se nam ni bati lakote.

III. Kam je postavljen mlin? — Kaj dela mlinar? — Kaj delamo iz moke? — Kakšen kruh peče mati? (Hleb, štruco . . .) — Kakšnega pekar? (Žemlje . . .) — Kdaj ima mlinar veliko dela? — Česa se nam je bati, ako ni dobre letine?

Slovniška opomba: Pozor na prvotne krajše glagolske oblike: ‚ženó‘, ‚storé‘, ‚vrté‘ mesto novejših: ‚ženejo‘, ‚storijo‘, ‚vrtijo‘.

Rime ali stiki: vodó-koló; bedí-preskbí; ženó-drobnó; storé-vé; poljé-vrté; blagosloví-ní.

Manj navadne besede: Ropoče = ropota; dol = dolina; mnogo; sila; bister; bedeti = buden, zbujen biti; klip, klop!

(Posnemanje ropotanja. Ponavljanje teh medmetov v prvi in drugi vrstici vsake kitice.)

IV. »Če polje nebeški Bog blagoslovi, se sile in lakote bati nam ni.« — »Daj nam danes naš vsakdanji kruh!« — »Če Bog blagoslovi delo, ni se bati za jelo.«

V. a) Pregovori in reki: 1. Malo dela, malo jela. — 2. Ni kruha brez truda. — 3. Iz te moke ne bode kruha. — 4. Vodo, kruh in sol — ljubite najbolj. — 5. Kdor prej pride, prej melje. — 6. Dvakrat se v mlinu pove.

b) Uganke: 1. Kdaj kolo v mlinu samo teče? (Kadar so druga kolesa zaprta.) — 2. Kadar vode nima, vodo pije; kadar pa vodo ima, vino pije. (Mlinar.)

c) Pesem s sorodno vsebino: »Malin pravi: klip, klip, klop! — Deca pravi: top, top, top!« ... (Funtek: Zabavišče, stran 23.)

č) Govorne in spisne vaje:

1. Učenci ponove vsebino pesmi po stavljenih vprašanjih.

2. Nauče se pesmi na pamet.

3. Narekovanje golih stavkov:

Kakšne so osebe in reči: Mlinar je bel. — Voda je bistra. — Moka je bela (drobna.) — Mati je skrbna. — Otroci so veseli. — Kolo je leseno (kameneno.) — Pšenica je zrela. — Klasje je rumeno. — Kruh je slasten. — Pogača je bela. — Bog je dobrotljiv.

Kaj delajo osebe in reči: Mlinar melje (bedi noč in dan.) — Mlin ropoče. — Kolo se vrti. — Mati peče. — Otroci se vesele. — Bog blagoslovi.

d) Petje: Glej napev C. Anschütza v R. Weinwurma zbirki: »Anleitung zum elementaren Gesangsunterricht« na str. 46. in istega izdajatelja »Elementar-Gesangsbuch« na str. 20! — Majcnov napev v »Šolskih pesmih«, I. 32, je

nekoliko izpremenjen češki napev! — Vzklike »klip - klop!« v 5. in 6., 11. in 12. taktu naj otroci zaradi večje živahnosti spremljajo z lahnim trkanjem ob klop, v 21. in sledečih taktih pa s ploskanjem.

Fr. Marolt.

47. Bučelica* in golobček.

(R. Ž. 78.)

Opombe. Berilce je prosto predelano po Ivana Benamina Michaelisa pesmici »Die Biene und die Taube«, toda po meni neznanem prelagatelju. — Najbolje se da uporabiti o priliki, ko se obravnava v nazornem nauku voda ali kadar je govor o živalih na polju in travniku.

Glavni nauk: Bodimo hvaležni dobrotnikom!

Učila: Drevesni list »in natura«, čebele »in natura« ali pa Leutemannova podoba čebele in napažen domači golob ali pa vsaj njega podoba.

I. Katere živali žive po travnikih? — Med živalmi, ki žive po travnikih, ste mi imenovali tudi čebelo. — (Kažoč podobo čebele:) Kaj nam kaže ta podoba? — Prinesel sem vam tudi mrtvo čebelico. Oglejte si jo! — Kaj delajo čebele na travniku? — K čemu letajo po cveticah? — K čemu nabirajo med? — Da, med je njih hrana. — Kaj pa je njih pijača? — Seveda, čebele takisto potrebujejo vode kakor mi. In tudi vodo dobe po cveticah; kdaj pa? — Seveda zjutraj, kadar je po cveticah in travi polno rose. Toda rosa kmalu izgine. Kam pa gredo potem čebele vode iskat? (K potoku, ribnjaku...) — Toda ko tamkaj iščejo vode, se lahko ponesrečijo. Kako? (Lahko jih veter vrže v vodico ali jih valčki potoka odneso.) — Kaj se potem zgodi taki čebeli? — Kaj stori čebela, ako jo vzameš v roko? — Koga izmed vas je že pičila čebela?

* Učitelj, ki se dosledno drži pisave »čebela«, popravi obliko »bučela«!

— Ali je bilo prijetno? — Kaj ne, to boli? — Kaj si pa storil, ko te je zbolelo?

Sedaj pa bom videl, ste si li kaj o tej-le domači ptici zapomnili. (Učitelj pokaže podobo domačega goloba in s štirimi ali petimi vprašanji ponovi iz nazornega pouka, kolikor se mu vidi potrebno za razpravljanje berila.)

Sami ste že večkrat videli, kako domači golobje tudi letajo na polje; k čemu? (Zobat žito in grah.) — Kakšna nevarnost pa golobom preti na polju? — Da, kadar posedejo na drevesa, se jim približa zviti lovec ter jih ustrelj.

Poslušajte! Povem vam, kako je nekoč golobček otel iz smrtne nevarnosti čebelico in kako se mu je ta izkazala hvaležno ter mu tudi rešila življenje.

II. a) Učitelj pove in potem prečita berilo ali pa je samo prečita.

b) Čitanje po stavkih, oziroma po odstavkih, in pojasnjujoče izpraševanje:

Kaj je hotela tista čebelica pri vodi? — Kaj je bilo morda vzrok, da je padla v vodico? — Kje je bil golobček, da je to videl? (Sedel je na drevesu.) — Kje je bilo tisto drevesce? (Tik vode.) — Da in njegove veje so še čez vodo segale. — Kaj je storil golobček, ko je videl, da se čebelica potaplja? — S čim je odtrgal peresce? — Da bi padlo peresce v vodo prav tik čebelice, je zletel nad vodo prav na tisto mesto, kjer se je potapljala čebelica, ter je izpustil peresce. — Kaj je storila čebelica? (Oprijela se je z nožicami peresca in prilezla nanje.) — Kako se je potem rešila iz vode? (Priplavala je na perescu h kraju.) — Kdo je torej rešil čebelico gotove smrti? — Kaj je potem golobček storil? (Sedel je zopet na drevo.) — Gotovo je bil tudi on zelo vesel, ko je videl, da se je uboga čebelica rešila. — V kakšno nevarnost je pa prišel sedaj golobček, ko je sedel na drevesu? — Kaj je storil lovec, ko je ugledal golobčka? — Kako je rešila čebelica golobčka? — Kaj se je zgodilo, ko je čebelica lovca pičila v roko? — Kaj je

storil golobček, ko je puška počila? — Kdo ga je torej rešil iz smrtne nevarnosti? — Glejte, tako mala živalica, kakor je čebela, je rešila življenje golobu, ki je veliko večji.

III. a) Krajevne in časovne razmere:

Kmet je imel na vrtu čebelnjak. Ne daleč od tod je bil gozd, mimo katerega je žuborel potoček. Na veji visokega drevesa, ki je rastle tik potoka, je sedel golobček in se veselil toplih solnčnih žarkov.

b) Značaj obeh živalic:

Čbelica je bila marljiva (pridna), ker je neutrudno nabirala med; nesrečna, ker je padla v vodo; spretna, ker je takoj prilezla na peresce; srečna, ker se je rešila; pazljiva, ker je takoj zapazila nevarnost, ki je pretila golobčku; pogumna, ker je lovca, ki bi jo bil lahko strl, pičila; hvaležna, ker je povrnila golobčku dobroto. — Golobček je bil usmiljen, ker je čbelici v veliki sili hitro pomagal in ji vrgel peresce v vodo; brezskrben, ker ni opazil lovca s puško ter je prišel tako v smrtno nevarnost; srečen, ker je šel strel iz puške mimo njega.

c) Oblikovne posebnosti:

Manjševalni izrazi, ki otroški dobi posebno prijajo: Čbelica, golobček, vodica, vejica, peresce, živalica. — Tvo-ritev kratkih, lahko umljivih stavkov iz nastopnih besed: Brenčati (muha, komar, čebela, čmrlj).

č) Razvrstitev misli:

1. Čbelica v smrtni nevarnosti; golobček ji pomaga, da se reši. 2. Golobček v smrtni nevarnosti; čbelica pomaga, da se reši. 3. Pomagajmo drug drugemu!

IV. V sili pomagajmo drug drugemu! — Roka roko umiva. — Bodimo svojim dobrotnikom hvaležni!

V. a) Učenci naštejejo slučaje, v katerih so se izkazali hvaležne.

b) Povest o dečku, ki je z domačim psom lepo ravnal; padel je v vodo, a pes ga je rešil. — Povest o hvaležnem

levu in sužnju, ki je bil levu potegnil trn iz šape. — Povest o hvaležnem sinu (Začetnica, 66) itd.

c) Pregovori: 1. Kakor ti meni, tako jaz tebi. — 2. Roka roko umiva, lica pa obe. — 3. Kdor je dobrega srca, tukaj srečo že ima. — 4. Kdor je dobrega srca, Bog svoj blagoslov mu da. — 5. Hvaležnost ukroti zveri; ne daj, da te žival osramoti. — 6. Kakor se posojuje, tako se vračuje. — 7. Kdor pomaga drugim iz nadlog, rad pomore tudi njemu Bog.

č) Ker je berilo kratko in se po svoji vsebini otrokom takoj priljubi, naj se ga nauče na pamet.

d) Prepisovanje po učiteljevem navodu.

e) Kratek popis čebele in goloba.

Fr. Marolt.

48. Snežec.

(R. Ž. 80.)

Opombe. Pesem je razpravljati po obravnavi zime v nazornem nauku, najbolje kak zimski dan, ko mete.

Smoter je poleg razvijanja nauka v drugi kitici pač tudi »zimski obraz« sam ob sebi.

Učila: Janskega ali Hölzlova podoba zime; srebro, jajce, bel papir.

I. Glejte, kako sneži! Kmalu bode vse belo zunaj! — Kako pravimo majhnim kosom snega, ki jih vidite po zraku letati? (Snežinke.) — Kako pravimo, kadar snežinke padajo iz oblakov? (Sneg gre, sneži, mete.) — Ako smo zunaj, kadar mete, se primejo snežinke naše obleke. Ali ste si že kdaj dobro ogledali tako snežinko? — Kakšna je? — Narišem vam jo na tablo. — Glejte, to so vam prelepe zvezdice, ki so iz samih tankih ledenih iglic sestavljene. Štejte, koliko trakov ima taka zvezdica! — Če dolgo mete, pade veliko, veliko takih zvezdic na zemljo. Na zadnje je zunaj vse pokrito s snegom kakor z belo odejo.

Povzetek: Sneg pada iz oblakov in vse pokrije z belo odejo.

O snegu se naučimo lepe pesmice.

II. a) Učitelj krasnoslovi pesem na pamet.

b) Čitanje po kiticah in razjasnjevanje. Pri tem se določi tudi naglas.

Prva kitica: Beri prvi dve vrstici! — Katere gore poznate? (Učenci imenujejo bližnje gore; ako ni gora v bližini, jih učitelj vpraša po hribih ali gričih; visoki hribi se imenujejo gore.) — Imenujte doline! — S čim je dolina obdana? (Dolina je med dvema gorama ali hriboma.) — Snežec = droben sneg. — Kakšne so doline in gore, kadar so s snegom pokrite? (Bele.) — Kaj torej stori snežec? (Pobeli.) — Kakor z belim oblačilom je pokrita zemlja. (Gora, dolina, hiše, drevesa, travniki i. t. d.)

Beri drugi dve vrstici! — Belina = bela barva. — Kdaj je sneg najčistejši? (Brž ko zapade.) — Kako pravi naša pesem namesto: ‚čist je sneg‘? (Čista njega je belina.) — Kako navadno pravimo namesto ‚njega belina‘? (Njegova belina.) — Ali je res sneg čistejši nego srebro? — Poglejte sami! Tu imam žlico (verižico...) iz srebra. Kaj je bolj belo, sneg ali srebro?

Druga kitica: Beri prvi dve vrstici! — Kako smo mi lahko beli kakor sneg? (Ako se umivamo, snažimo.) — Zmeraj = vedno (krivo: ‚zmíraj‘!) — Beri drugi dve vrstici! — Kdaj je naša duša čista? (Kadar je brez greha.) — Kakšni moramo biti, da nas ima Bog rad? (Pobožni, usmiljeni, resnični, odkritosrčni...) — Kdor je pobožen, je poln pobožnosti; kdor je usmiljen, izkazuje usmiljenost; kdor je resničen in odkritosrčen, kaže resničnost in odkritosrčnost. — Pobožnost, usmiljenost, resničnost, odkritosrčnost so čednosti. — V djanju = dejanju = ako tiste čednosti izvršujemo.

c) Opetovano čitanje.

III. Razvrstitev misli: 1. Sneg pobeli doline in gore. Njegova belina je najčistejša. 2. Bodimo tudi mi čisti na telesu in takisto na duši, polni lepih čednosti.

IV. Ohranimo si čisto telo in dušo.

V. a) Za srce in razum: Zgledi iz otroškega življenja. (Učenci jih poiščejo sami.) — Sorodni primeri iz Abecednika: »Odkritosrčni Ivan«; »Cvetice«; »Hvaležna Ančika«; »Čebelica in golobček«; »Bodi postrežen!«; »Ljubi svoje starše!«; »Bodi usmiljen!«; »Golobček«; »Vljudni dečki«; »Mlado jagnje«.

b) Govorne in spisne vaje: Naštejte bele reči! (Sneg — srebro — jajce — papir — lilija — šmarnica...)

c) Učenje na pamet in krasnoslovljenje.

č) Petje. (Majcen, Šolske pesmi, 1. stopnja. Napev je češki.)

Fr. Gabršek v Ljubljani.

49. Kje je ljubi Bog doma?

(R. Ž. 80.)

Opombe. To berilo se nahaja v krajši obliki že v Slomškovem »Malem berilu za prvošolce« (1854 i. d.); dodana mu je ondi tudi pesem z istim naslovom (»Kjer lepo sveti se nebo...«), ki jo je po Viljemu Heyu poslovenil Slomšek. Abecedniku sta sestavitelja dodala razgovor o božji vsevednosti.

Obravnava tega berila daje priliko, da se povzame in utrdi, kar je otrokom že znano o Bogu. Razpravljanje naj se izvrši proti koncu šolskega leta, a pred vsem je treba zanje primerne razpoloženosti.

Glavni smoter: Razvijanje moralnega jedra.

I. Mnogo ste že slišali o ljubem Bogu. Kaj n. pr.? (Da je ustvaril nebo in zemljo in vse, kar je...; da je vselej bil, je in bo vselej...; da je povsod v nebesih in na zemlji...; da vse vidi in vse ve, celo to, kar se godi v temi — prim. »Bog vse vidi!« —; da je vsemogočen, da lahko stori

vse, kar hoče . . . ; da je poln ljubezni, usmiljenja in dobrote . . .)

Kdo vam je vse to pravil? (Oče, mati, gospod katehet . . .)

Mali Tomaž pa še ni vedel vsega tega. Zato je prosil nekega dne mater, naj mu pove kaj več o ljubem Bogu. Mati mu je rada ustregla. Kako sta se pogovarjala mali Tomaž in mati, to vam danes prečitam iz Abecednika.

II. a) Učitelj prečita berilo.

b) Čitanje po stavkih, oziroma odstavkih. Izpraševalno razjasnjevanje:

1. Kaj bi bil rad zvedel Tomaž? (Kje biva ljubi Bog.) — Biva = prebiva, je doma. — Kaj mu je mati že prej pripovedovala o Bogu? (Glej pripravo!)

Kako je odgovorila mati? — Da, Bog je ustvaril nebo in zemljo in vse, kar je. Kje torej prebiva? (Bog je v nebesih, pa tudi na zemlji.) — Kje ste zdaj? (V šoli.) — Kje ste bili prej? (Doma.) — Sedaj torej niste doma. Bog pa je doma in tudi tukaj pri nas. Bog je na vsakem kraju, če je ta še tako oddaljen; on je tudi na solncu, na luni in na zvezdah, v morju in pod zemljo. On je povsod.

Ustvaril je vse, tudi nas; on je tedaj naš oče. A kaj smo mi vsi proti njemu? (Vsi smo njegovi otroci.) — Zato nas ima rad, nas ljubi, skrbi za nas. Kako?

Povzetek: Ljubi Bog biva povsod. On ljubi vse ljudi.

2. Kaj je hotel zvedeti Tomaž o sebi? — Kaj mu je odgovorila mati? — Rad ima = ljubi. — S čim izkazuje Bog nam vsem in tudi Tomažu svojo ljubezen? (S tem, da nam daje vse, česar potrebujemo: jed in pijačo, obleko in stanovanje; Bog nas varuje, kadar spimo, ali bedimo; pomaga nam v boleznih, pri učenju . . .)

Povzetek: Bog ljubi tudi tebe.

3. Česa Tomaž tudi še ni vedel? — Ali vidimo Boga? — Zakaj ne? (Ker je duh; duh je neviden). — Tudi človek ima duha v sebi, ki ga ne vidimo. (Dušo). — Kako

pa vemo, da imamo dušo? — Spoznamo jo seveda na njenih dejanjih. — Kaj dela duša? (Vidi, sliši, čuti, misli...) — Mrtev človek nima duše v sebi; ne vidi, ne sliši itd. — Tudi Boga spoznamo na njegovih dejanjih. Kaj dela Bog? (Stori, da solnce vzhaja in zahaja, dela torej noč in dan; naredi, da trava, cvetice in drevesa rasto, cveto in sad obrode, da veter piha, dež gre itd.) — Bog je ustvaril celi svet.

Povzetek: Bog je duh, zato ga ne vidimo.

4. Kaj je vprašal Tomaž nadalje? — Naštej nekaj reči, ki se gode na svetu! — Kaj delajo ljudje? — Ali veš, kaj sedaj doma delajo? — Bog pa ve to. — Kako je torej odgovorila mati? — Ali veš, kaj jaz mislim? — Bog pa ve, kaj vsak izmed nas misli; zato ne smemo nič pregrešnega misliti!

Povzetek: Bog je vseveden; ve tudi naše misli.

5. Kaj bi bil Tomaž še rad zvedel? — Kaj je rekla mati? — Bog tudi vidi, kadar se pridno učiš, in to ga veseli.

Povzetek: Boga veseli tvoja pridnost.

6. Kaj je še Bogu všeč (= ugodno = ljubo, drago)? — V kateri zapovedi božji je zapovedano, da moramo radi slušati očeta in mater? — Kako se glasi četrta božja zapoved?

Povzetek: Bogu ugaja tvoja poslušnost.

7. Kaj je obljubil Tomaž materi? — S katerimi besedami? — Zakaj hoče on mater in očeta slušati? (Da ga bo Bog rad imel.) — Kaj je nato rekla mati? — Vselej = vedno, zmeraj.

Povzetek: Poslušni otroci so veselje staršem in Bogu.

c) Opetovano čitanje. (Tudi po razdeljenih vlogah!)

III. a) Izpraševanje z ozirom na celokupno berilo:

O katerih osebah smo čitali? — Kdo je vpraševal? — Kdo je odgovarjal? — Kaj je hotel Tomaž zvedeti najprej? — Kaj potem? — Naštej božje lastnosti, o katerih smo čitali! . . .

b) Označevanje oseb:

Tomaž bi bil rad kaj zvedel; bil je vedoželjen. — Učil se je pridno; bil je priden. — Slušal je očeta in mater; bil je poslušen.

c) Razvrstitev misli:

Bog je povsod, dasi ga ne vidimo. On ljubi vse ljudi, torej tudi tebe. Ve vse tvoje misli. Veseli ga, ako si priden in slušaš očeta in mater.

IV. Očeta, mater slušaj rad,
Da srečen boš, oj deček mlad!

Četrta božja zapoved!

V. a) Primerjanje:

»Bog vse vidi in vse ve, hrani čisto mu srce«. (Berilo: »Bog vse vidi.«) — Matej je slušal svoje starše. (Berilo: »Poslušaj dober svet!«) — Jožek, Nežica in Francek so ljubili svoje starše. (Berilo: »Ljubi svoje starše!«)

b) Govorne in spisne vaje:

1. Ponovitev berilne vsebine po razporedbi. — 2. Prepisovanje. Berilo daje priliko, da se vadijo otroci prepisovati dobesedni govor in uporabljati ločila: dvopičje, vprašaj, klicaj, narekovaj.

Fr. Gabršek.

KAZALO.

	Stran
1. Petelinov klic. (K. M. 53*; R. Ž. 59.)**	11
2. „ „ „ „	13
3. Prvič v šolo. (K. M. 57.)	17
4. Na poti v šolo. (K. M. 59.)	21
5. Molitev pred poukom. (K. M. 59; R. Ž. 49; P. 48.)***	25
6. Molitev po pouku. (K. M. 60; R. Ž. 50; P. 48.)	28
7. Pridna Rozika. (K. M. 60.)	30
8. Naša hiša. (K. M. 61.)	33
9. Dobri otroci. (K. M. 62; R. Ž. 53: Ljubi svoje starše.)	35
10. Tolažba. (K. M. 63.)	37
11. Nepokorna Tončika. (K. M. 63.)	39
12. Prsti na roki. (K. M. 64; R. Ž. 53: Prsti.)	41
13. Micika in Mirko. (K. M. 64.)	43
14. Cigani gredo. (K. M. 65.)	45
15. Molitev zjutraj. (K. M. 65; P. 69: Zjutraj.)	47
16. Jurče in starček. (K. M. 66.)	49
17. Molitev pred jedjo. (K. M. 66; P. 69: Pred jedjo.)	52
18. Kruh na poti. (K. M. 68.)	54
19. Mrzla voda. (K. M. 69.)	57
20. Najboljše vince za otroke. (K. M. 69.)	61
21. Lepa suknja. (K. M. 70; P. 53: Lepa suknja, prazna glava.)	64

* Začetnica za slovenske ljudske šole. Sestavila Janez Koprivnik in Gabrijel Majcen. Popravljen izdaja s podobami. Na Dunaju. V c. kr. zalogi šolskih knjig. 1901. Str. 53.

** Abecednik za slovenske ljudske šole. Sestavila A. Razinger in A. Žumer, ljudska učiteljca. Deveti predelani natisk. V Ljubljani. Tiskala in založila Kleinmayr in Bamberg. 1896. Str. 59.

*** Abecednik za slovenske ljudske šole. Sestavil A. Praprotnik. V Ljubljani 1895. Založil ter prodaja M. Gerber, bukvovez. — Na Praprotnikov Abecednik se ozirajo „Učne silke“ le toliko, kolikor se nahajajo v njem berila, ki so ob enem tudi v Začetnici ali v Razingerjevem - Žumerjevem Abecedniku. Slike k berilom, ki so samo v Praprotnikovem Abecedniku, se niso izdelale, ker ta Abecednik ni nikjer več v rabi.

22. Uganka. (Kožuh. — K. M. 70.)	67
23. Kaj imaš pa ti? (K. M. 71.)	69
24. Naša muca. (K. M. 74.)	71
25. Pajek in muha (K. M. 75.)	75
26. Uganka. (Pajek. — K. M. 75.)	77
27. Mlatiči. (K. M. 77.)	79
28. Zaslužena kazen. (K. M. 77.)	81
29. Mlado jagnje. (K. M. 78; R. Ž. 69; P. 56.)	83
30. Božje oko. (K. M. 81; R. Ž. 64; Bog vse vidi.)	85
31. Vljudni otroci. (K. M. 83; R. Ž. 66; Vljudni dečki; P. 56.: Bodi vljuden.)	88
32. Pošteni deček. (K. M. 83.)	91
33. Vrtec (K. M. 84.)	94
34. Polomljena drevesa. (K. M. 85; R. Ž. 71; Odkritosrčni Ivan.)	98
35. Maček na vrtu. (K. M. 86.)	102
36. Ženjice. (K. M. 87.)	104
37. Solnce vse oživlja. (K. M. 90.)	107
38. Večer. (K. M. 91.)	111
39. Jesen. (K. M. 93.)	114
40. Ptič na oknu. (K. M. 95.)	117
41. Cesarska pesem. (K. M. 98; R. Ž. 84; P. 77.)	120
42. Bodi postrežen. (R. Ž. 50.)	124
43. Bodi usmiljen! (R. Ž. 54.)	129
44. Golobček. (R. Ž. 56.)	133
45. Poslušaj dober svet! (R. Ž. 57.)	134
46. Mlin. (R. Ž. 78.)	138
47. Bučelica in golobček. (R. Ž. 78.)	142
48. Snežec. (R. Ž. 80.)	145
49. Kje je ljubi Bog doma? (R. Ž. 80.)	147

000155 3042300

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIZNICA

00000439480